

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

Miglė Mainionytė

Teisės fakulteto, verslo teisės specializacijos, magistrantūros nuolatinių studijų II kurso,
VRTmns1-01 grupės studentė

**BENDROVĖS AKCININKŲ ATSAKOMYBĖS YPATUMAI JAV IR ANGLIJOJE.
KO GALĖTŲ PASIMOKYTI LIETUVA?**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
doc. dr. Virginijus Bitė

.....

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. RIBOTOS ATSAKOMYBĖS PAGAL BENDROVĖS PRIEVOLES IR IŠIMČIŲ IŠ ŠIO PRINCIPO SUSIFORMAVIMAS BEI TAIKYMAS TEISMŲ PRAKTIKOJE	12
1.1. Ribotos atsakomybės principo ir jo išimčių susiformavimas JAV teismų praktikoje.....	13
1.2. Ribotos atsakomybės principo ir jo išimčių susiformavimas Anglijoje teismų praktikoje	15
1.3. Dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles įtvirtinimas LR CK.....	17
1.4. Skyriaus apibendrinimas	18
2. IŠIMČIŲ IŠ RIBOTOS ATSAKOMYBĖS PRINCIPO TAIKYMO PAGRINDAI.....	19
2.1. JAV	19
2.1.1. Atsakomybės už bendrovės prievoles taikymo pagrindai	19
2.1.1.1. Atstovavimas (<i>agency</i>)	21
2.1.1.2. Apgaulė ir klaidinimas (<i>fraud and misrepresentation</i>)	21
2.1.1.3. Bendrovės kapitalo nepakankamumas (<i>undercapitalization</i>)	22
2.1.1.4. Bendrovės turto sumaišymas ar perleidimas (<i>commingling or stripping of assets</i>) ..	24
2.1.1.5. <i>Alter ego</i> („kitas aš“) ir <i>instrumentality</i> („instrumento“) modeliai	26
2.1.2. Deliktinis bendrovės atsakomybės pagrindas.....	29
2.1.3. Savanoriškas ir nesavanoriškas bei atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas.....	30
2.2. Anglija	31
2.2.1. Įstatyminiai bendrovės akcininko ar vadovo atsakomybės pagrindai	32
2.2.2. Teismų praktikos suformuotos išimtys iš ribotos atsakomybės principo	33
2.2.2.1. Atstovavimas (<i>agency</i>)	33
2.2.2.2. Apgaulė (<i>fraud</i>)	36
2.2.2.3. Veiksmai, prieštaraujantys teisės aktų nuostatoms.....	37
2.2.2.4. Viešasis interesas (<i>public interest</i>)	38
2.2.2.5. Patikėjimas (<i>trust</i>)	38
2.2.2.6. Vienas ekonominis junginys (<i>single economic unit</i>).....	39
2.2.2.7. Fiktyvi bendrovė (<i>facade concealing the true facts</i>).....	41
2.2.3. Deliktinė bendrovės prievolė kreditoriui	41

2.2.4. Savanoriškas bendrovės šydo pakėlimas	42
2.3. Lietuva	43
2.3.1. Ribotos atsakomybės principo netaikymo sąlygos	43
2.3.1.1. Juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės	44
2.3.1.2. Juridinio asmens dalyvio nesąžiningi veiksmai	45
2.3.1.3. Priežastinis ryšys tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veikslių	49
2.3.2. Papildomos juridinio asmens dalyvio atsakomybės santykis su deliktine atsakomybe ...	50
2.3.3. Deliktinės ir sutartinės bendrovės prievolės kreditoriams	52
2.3.4. Savanoriškasis ir atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas	55
2.4. Skyriaus apibendrinimas.....	56
3. ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLĖS TAIKYMO SUBJEKTAS	59
3.1. JAV	60
3.1.1. Bendrovės vadovo atsakomybė už bendrovės prievolės kreditoriams	60
3.1.2. Asmens, kuris nėra bendrovės vadovas ir neturi nei vienos bendrovės akcijos, atsakomybė už bendrovės prievolės kreditoriams	61
3.1.3. Dominavimo ir kontrolės kriterijų nustatymo reikšmė.....	64
3.1.4. Dominavimo kriterijaus nustatymas bendrovių grupėje.....	66
3.2. Anglija	66
3.2.1. Bendrovės vadovo atsakomybė už bendrovės prievolės kreditoriams	66
3.2.2. Asmens, kuris nėra bendrovės vadovas ir neturi nei vienos bendrovės akcijos, atsakomybė už bendrovės prievolės kreditoriams	67
3.3. Lietuva	67
3.3.1. Juridinio asmens dalyvio ir vadovo atsakomybės santykis	68
3.3.2. Akcijų turėjimas kaip prielaida taikyti atsakomybę juridinio asmens dalyviui.....	71
3.3.3. Atsakomybė kreditoriui pagal bendrovės prievolės – solidari ar dalinė?.....	74
3.4. Skyriaus apibendrinimas.....	76
IŠVADOS	77
LITERATŪRA	78
SANTRAUKA	82
SUMMARY	83

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir problematika. Ribota juridinio asmens atsakomybė plačiaja prasme suprantama, kaip juridinio asmens dalyvio (akcininko) atsakomybė už juridinio asmens prievolės tik ta turto apimtį, kurią jis investavo steigdamas juridinį asmenį ar įgydamas nuosavybės teisę į juridinį asmenį patvirtinančius vertybinius popierius – akcijas.¹

Nors ribotos atsakomybės poreikis civilinėje apyvartoje buvo visada, tačiau įstatymiškai įtvirtintu juridinio asmens požymiu tapo tik XIX a.² 1807 m. Prancūzijoje suteikus ribotą atsakomybę bendrovėms (pranc. *Sociétés anonymes*), Napoleono pergalės išplatino šią formą po visą Europą: daugelį Vokietijos provincijų, Prūsiją, Italiją ir Šveicariją.³ Kiek vėliau ši taisyklė buvo įteisinta ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Anglijoje registruotų bendrovių narių ribota atsakomybė buvo numatyta 1855 m. priimtame Ribotos atsakomybės įstatyme,⁴ o teismų praktikoje įtvirtinta Lordų rūmų sprendimu byloje *Salomon v. A. Salomon & Co Ltd.*⁵ Šiame fundamentaliame ir viename dažniausiai cituojamų Lordų rūmų sprendimų bendrovių teisės srityje, buvo įtvirtinta taisyklė, jog juridinis asmuo yra savarankiškas, nuo jo steigėjų ir dalyvių atskiras teisės subjektas (angl. *separate legal entity*), todėl juridinio asmens dalyviai neatsako už juridinio asmens prievolės savo asmeniniu turto. Nors teisės mokslininkų darbuose precedentinis sprendimas buvo vertinamas prieštarinai,⁶ tačiau teismai juo vadovavosi ir vėlesnėse bylose tuo būdu galutinai bendrosios teisės tradicijos valstybėse įtvirtindami ribotos atsakomybės principą.⁷

Kita vertus, kaip teigia JAV teisės mokslininkai, ribotos atsakomybės principas niekuomet nebuvo absoliutus.⁸ Nors tiksliai nustatyti laikotarpį, kuomet teismas pradėjo taikyti bendrovės šydo pakėlimo institutą yra gana sudėtinga, visgi išimties iš ribotos atsakomybės principo ištakas galima sieti dar su XIX a. – XX a. pr. priimtais JAV teismų sprendimais bylose, kuriose teismas pakėlė

¹ Krendl, S. C.; Krendl, R. J. Piercing The Corporate Veil: Focusing The Inquiry. *Denver Law Journal*, Vol. 55, No. 1, 1978.

² Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01 S), p. 35.

³ Ten pat, p. 37.

⁴ Morrissey, J. D. Piercing All the Veils: Applying an Established Doctrine to a New Business Order. *32 The Journal of Corporation Law*, 2006-2007, p. 534.

⁵ *Salomon v. A. Salomon & Co Ltd* [1897] AC 22.

⁶ Profesorius Otto Kahn-Freund darbe *Some Reflections on Company Law Reform* (7 *The Modern Law Review*, 1944, p. 54-55) Lordų rūmų sprendimą *Salomon* byloje įvardijo kaip pražūtingą (angl. *calamitous decision*).

⁷ Davies, L. P. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 7th ed. London: Sweet & Maxwell, 2003, p. 177.

⁸ Peter, B. Oh. Veil-Piercing. *89 Texas Law Review*, 2010-2011, p. 83.

bendrovės šydą (angl. *pierce the corporate veil*) ir už juridinio asmens prievoles atsakingu pripažino bendrovės dalyvį.⁹ Taigi bendriausia prasme bendrovės šydo pakėlimo institutas (angl. *piercing the corporate veil*) – bendrosios teisės tradicijos valstybių teismų praktikos suformuota išimtis iš ribotos atsakomybės principo, kuria siekiama juridinio asmens narius (tiek dalyvius, tiek valdymo organus) įpareigoti prisiimti atsakomybę už veiksmus, padarytus paties juridinio asmens.¹⁰

Analizuojant JAV ir Anglijos teismų praktiką pastebėtina, jog bendrovės šydas gali būti pakeliamas esant labai įvairioms situacijoms ir ne tik tais atvejais, kai bendrovė negali įvykdyti prievolių kreditoriams. Tiek pagal JAV, tiek pagal Anglijos teismų suformuotą praktiką, bendrovės pareiga atsakyti už prievoles kreditoriams gali kilti iš delikto arba sutarties nevykdymo, netinkamo jos vykdymo,¹¹ todėl atitinkamai kreditoriai skirstomi į savanoriškus ir nesavanoriškus kreditorius.¹² Be to, ir pats bendrovės šydo pakėlimas gali būti traktuojamas kaip savanoriškas ir nesavanoriškas bei galima ir atvirkštinė variacija t.y. kai už bendrovės dalyvio prievoles kreditoriams įpareigojama atsakyti pati bendrovė (angl. *reverse piercing*).¹³

Kita vertus, nors JAV ir Anglija priskiriamos bendrosios teisės tradicijos teisiniam reguliavimui ir abeiose valstybėse bendrovės šydo pakėlimo institutas susiformavo teismų praktikoje, tačiau šio instituto taikymo pagrindų ir teismo sprendimų skaičiaus, kuriais buvo nuspręsta pakelti bendrovės šydą ir įpareigoti akcininką atsakyti už bendrovės prievoles kreditoriams, disproporcija akivaizdi. Pasaulyje trys ketvirtadaliai bylų, kuriose buvo pritaikytas dalyvio atsakomybės modelis, tenka JAV teisinei sistemai.¹⁴ Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog JAV teismų pozicija šio instituto taikymo atžvilgiu yra pakankamai liberali, o tuo tarpu Anglijos teismai konservatyvesni ir išimti iš fundamentalaus principo bendrovių teisės srityje taiko rečiau.¹⁵

⁹ Bank of the United States v. Deveaux, 9 U.S. (5 Cr.) 61 (1809); Cheeney v. Ocean S.S. Co., 19 S.E. 33, 35 (Ga. 1893); United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Co., 142 F. 247 (7th Cir. 1905).

¹⁰ Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos...// ten pat, p. 101.

¹¹ Loewenstein, J. M. Veil Piercing to Non-Owners: A Practical and Theoretical Inquiry. 41 Seton Hall Law Review, 2011, p. 850.

¹² Ten pat, p. 854.

¹³ Gaertner, J. M. Reverse Piercing the Corporate Veil: Should Corporations Owners have it both Ways? 30 William And Mary Law Review, 1989.

¹⁴ Papijanc, V. Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008, p. 52, cituoja Hofstetter, K. Sachgerechte Haftungsregeln für multinationale Konzerne. Tübingen: Paul Siebeck, 1995, p. 141.

¹⁵ Teismas pakeldamas bendrovės šydą daro išimtį iš dviejų fundamentalių principų bendrovių teisėje: principo, jog bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas, nepriklausomas nuo jos dalyvių (kitai įvardijama atskirumo principu) bei principo, jog bendrovės dalyviai ir vadovai neatsako už bendrovės prievoles kreditoriams.

Lietuvos teisiniame reglamentavime taip pat yra įtvirtintas ribotos atsakomybės principas: 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁶ (toliau – LR CK) 2.50 straipsnio 2 dalyje numatyta bendra taisyklė, jog juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles. Kartu toje pačioje minėto straipsnio dalyje yra numatytos ir išimtys, pagal kurias juridinis asmuo ir jo dalyvis gali atsakyti vienas už kito prievoles, kai tai numatyta įstatymuose ar juridinio asmens steigimo dokumentuose. Kita išimtis įtvirtinta LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje, kuri nurodo dar vieną atvejį, kai už juridinio asmens prievoles gali būti įpareigojamas atsakyti juridinio asmens dalyvis. Ši norma įtvirtina papildomą atsakomybę juridinio asmens dalyviams, kad jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turtinės atsakomybės, prisidengdami ribota turtine atsakomybe, tais atvejais kai jų veiksmai sąlygoja, jog juridinis asmuo negali pilnai įvykdyti prievolės kreditoriui ar jos įvykdymo siekia išvengti nesąžiningais veiksmais.¹⁷

Analizuojant naujausią Lietuvos teismų praktiką, pastebima tendencija, jog teismų sprendimų, kuriais dalyvis buvo įpareigotas atsakyti už juridinio asmens prievoles kreditoriams, daugėja. Todėl kyla klausimas, kuriuo keliu pasuks Lietuvos teismų praktika? Viena vertus, Lietuvoje įtvirtinus ribotos atsakomybės principo išimtis įstatyme (LR CK 2.50 str. 2-3 d.), jų taikymo atvejai buvo aiškiai apibrėžti bei tuo pačiu apriboti taikymo pagrindai, kita vertus į šiuos rėmus netelpantys piktnaudžiavimo ribotos atsakomybės juridinio asmens teisine forma atvejai skatina diskutuoti, ar LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje numatytos išimties taikymas nėra pernelyg ribotas? O gal priešingai, įstatymo leidėjo LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos išimties taikymo sąlygas galima interpretuoti plačiai ir faktiškai tik teismų praktika gali nubrėžti aiškias jos taikymo ribas?

Kadangi bendrovės šydo pakėlimo institutas susiformavo būtent bendrosios teisės tradicijos valstybėse, šiame darbe bus analizuojama JAV ir Anglijos teismų praktika bei doktrina, susijusi su bendrovės šydo pakėlimo institutu. Atsižvelgiant į šių valstybių teisinį reguliavimą, darbe siekiama identifikuoti šio instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje probleminius aspektus bei pateikti galimus jų sprendimo variantus, taip pat numatyti galimas tolimesnes šio instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje tendencijas.

Temos naujumas. Skirtingai nei bendrosios teisės tradicijos valstybėse, Lietuvos teisiniame reguliavime bendrovės šydo pakėlimo institutas buvo įtvirtintas tik XXI a. pr. ir jo taikymo praktika

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

¹⁷ LAT 2004-02-18 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-124/2004; 2008-10-22 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-509/2008; 2009-07-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-329/2009; 2009-11-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-486/2009; 2011-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-76/2011; 2011-03-21 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-118/2011.

dar tik plėtojasi. Todėl siekiant išvystyti galimas tolimesnes šio instituto taikymo tendencijas, šiame darbe bus nagrinėjama bendrosios teisės tradicijos valstybių, t.y. JAV ir Anglijos, kuriose šis institutas susiformavo, teismų praktika ir doktrina.

Pastebėtina, kad JAV bendrovės šydo instituto aiškinimas bei taikymas teismų praktikoje ne tik kad nepraranda aktualumo, bet toliau vystosi, ir situacijos, kada bendrovės šydas gali būti pakeliamas, tampa tik įvairesnės. Tuo tarpu Anglijos teismai išlaiko konservatyvų požiūrį ir prioritetą teikia ribotos atsakomybės principo taikymui. Pažymėtina, kad nors valstybių, kuriose susiformavo bendrovės šydo pakėlimo institutas, teismų praktika ir jos vystymosi tendencijos yra gana prieštaringos, tačiau šiuo aspektu lyginamoji analizė Lietuvos mokslininkų darbuose pateikta nebuvo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog dar 2004 m. išsamesnės kitų jurisdikcijų, turinčių daugiau teisinės praktikos, analizės poreikis buvo nurodytas I. Levickaitės moksliniame darbe.¹⁸ Be to, net tokios kontinentinės teisės tradicijos valstybės kaip Vokietija, kurios bendrovių teisė yra viena pažangiausių, teisės mokslininkai dalyvio atsakomybės modelio taikymą lygina ir vertina atsižvelgdami JAV patirtį.¹⁹

Lietuvoje LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos, ilgą laiką egzistavusios tik teoriniame teisės lygmenyje, aiškinimas ir taikymas tampa vis aktualesnis, nes analizuojant naujausią Lietuvos teismų praktiką galima pastebėti, jog bylų skaičius, kuriose buvo siekiama įpareigoti juridinio asmens dalyvį atsakyti už juridinio asmens prievoles kreditoriams, didėja. Kita vertus, Lietuvos teismai vis dar gana prieštaringai apibrėžia šios normos turinį ir neturi nuoseklios pozicijos ją taikant. Dėl šios priežasties, šiame darbe yra siekiama apžvelgti LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos aiškinimo bei taikymo probleminius aspektus ir, pasinaudojus JAV ir Anglijos patirtimi, taikant bendrovės šydo pakėlimo institutą, pateikti probleminių situacijų sprendimus, kurie galėtų būti taikomi ir Lietuvos teismų praktikoje. Dar daugiau, šiame darbe pirmą kartą, atsižvelgiant į JAV ir Anglijos patirtį, analizuojamos išimties iš bendro principo, jog juridinio asmens dalyvis neatsako už juridinio asmens prievoles kreditoriams, galimos taikymo tendencijos ir siekiama pabandyti nubrėžti aiškias jos taikymo ribas Lietuvos teismų praktikoje.

¹⁸ Levickaitė, I. Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law? *International Journal of Baltic Law*. December 2004, Vol. 1, No. 4, Issue 1648-9349.

¹⁹ Altling, C. Piercing the Corporate Veil in American and German Law – Liability of Individuals and Entities: A Comparative View. *2 Tulsa. J. Comp. & Int'l L.*, 1994-1995.

Tyrimo šaltiniai. Šiame darbe tiriamos trys teisinės sistemos: JAV, Anglijos ir Lietuvos. Tiriant šias teisines sistemas buvo naudojami Lietuvos ir pasaulio mokslinės literatūros šaltiniai bei analizuojami JAV, Anglijos ir Lietuvos teisės aktai, teismų praktika.

Lietuvos teisės doktrinoje mokslinių darbų, kuriuose buvo analizuotas juridinio asmens dalyvių atsakomybės už juridinio asmens prievoles taikymas, yra mažai, o JAV ir Anglijos doktrinos ir teismų praktikos pateikiamos analizės nėra išsamios. 2006 m. dr. A. Tikniūtė daktaro disertacijoje nagrinėjo ribotą juridinio asmens atsakomybę, jos neigiamas pasekmes trečiųjų asmenų teisėms ir kaip vieną iš teisinio reguliavimo priemonių sumažinti neigiamas pasekmes – ribotos atsakomybės panaikinimo doktriną. 2008 m. dr. V. Papijanc daktaro disertacijoje analizavo patronuojančios įmonės atsakomybės dukterinės įmonės kreditoriams institutus (modelius), tame tarpe ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimą įmonių grupėse. Dėl išimties iš bendros principo, jog juridinis asmuo neatsako pagal dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, teisines įžvalgas pateikė ir tokie Lietuvos teisės teoretikai, kaip A. Augustaitis,²⁰ M. Civilka,²¹ J. Kiršienė ir A. Tikniūtė,²² L. Mikalonienė,²³ I. Levickaitė,²⁴ T. Žukas²⁵ ir kiti Lietuvos teisininkai. Pažymėtina, kad iš minėtų teisininkų tik A. Tikniūtė, I. Levickaitė, L. Mikalonienė ir V. Papijanc savo darbuose apžvelgė atsakomybės dalyviui taikymą JAV ir (ar) Anglijoje, tačiau, išskyrus V. Papijanc disertaciją, nei viename darbe lyginamuoju aspektu atsakomybės juridinio asmens dalyviui taikymas minėtose valstybėse nebuvo išsamiai tirtas.

Nesant išsamesnės bendrovės šydo pakėlimo instituto analizės JAV ir Anglijos teismų praktikoje bei doktrinoje, šiame darbe daugiausia buvo remtasi užsienio autorių moksliniais darbais ir atliktais tyrimais: C. Alting,²⁶ Oh. B. Peter,²⁷ M. J. Loewenstein,²⁸ K. Vandekerckhove,²⁹ R. B. Thompson,³⁰ C. S. Krendl ir J. R. Krendl,³¹ M. J. Gaertner,³² H. Hansmann ir R. Kraakman.³³ S. Ottolenghi,³⁴ S. Bainbrige³⁵ ir kitų autorių darbai.

²⁰ Augustaitis, A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. *Juristas*, 2004, Nr. 1.

²¹ Civilka, M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (1). *Juristas*, 2006, Nr. 2006/1; Nr. 2006/2 (29).

²² Kiršienė, J.; Tikniūtė, A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 55(47).

²³ Mikalonienė, L. Subsidiari akcininko atsakomybė. *Teisė*, 2010-76.

²⁴ Levickaitė, I. Can the Corporate Veil...// ten pat.

²⁵ Žukas, T. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles (1). *Vadovo pasaulis*, 2003, Nr. 11.

²⁶ Alting, C. Piercing the Corporate Veil...// ten pat.

²⁷ Peter, B. Oh. Veil-Piercing // ten pat.

²⁸ Loewenstein, J. M. Veil Piercing to Non-Owners...// ten pat.

²⁹ Vandekerckhove, K. Piercing the Corporate Veil. *European Company Law Series*. 2 Kluwer Law International, 2007.

³⁰ Thompson, B. R. Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study. *76 Cornell Law Review*, 1991.

³¹ Krendl, S. C.; Krendl, R. J. Piercing The Corporate Veil...// ten pat.

³² Gaertner, J. M. Reverse Piercing...// ten pat.

Objektas – bendrovės šydo pakėlimo institutas (angl. *piercing the corporate veil*), kaip bendrosios teisės tradicijos valstybių teismų praktikos suformuota išimtis iš ribotos juridinio asmens atsakomybės principo, kuria siekiama juridinio asmens narius (tiek dalyvius, tiek valdymo organus) priversti prisiimti atsakomybę už veiksmus, padarytus paties juridinio asmens.

Dalykas – ribotos juridinio asmens dalyvio atsakomybės panaikinimo instituto teisinės ištakos, teisinio reglamentavimo aspektai bei praktinis taikymas JAV, Anglijoje ir Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – atsižvelgiant į JAV ir Anglijos teismų praktiką bei teisės doktriną, išsamiai ir sistemiškai nustatyti ribotos juridinio asmens dalyvio atsakomybės panaikinimo instituto ištakas, atskleisti jo taikymo pagrindus, nustatyti aktualiausias teorines ir praktines šio instituto aiškinimo bei taikymo problemas ir įvertinti galimas teismų praktikos tendencijas Lietuvoje.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie **tyrimo uždaviniai**:

1. Remiantis JAV ir Anglijos teismų praktika bei doktrina, nustatyti ribotos atsakomybės ir išimčių iš šio principo ištakas.
2. Analizuojant JAV, Anglijos ir Lietuvos teismų praktiką bei doktriną, atskleisti juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles instituto taikymo pagrindus.
3. Apžvelgti bendrovės akcininko, kaip specialaus atsakomybės už bendrovės prievoles kreditoriams subjekto, teisinio statuso ypatumus.
4. Remiantis JAV ir Anglijos teismų praktika bei doktrina, identifikuoti šio instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje probleminius aspektus bei pateikti galimus jų sprendimo variantus.
5. Atsižvelgiant į JAV ir Anglijos teisinio reguliavimo patirtį, įvertinti juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles instituto galimas taikymo tendencijos bei ribas Lietuvos teismų praktikoje.

Darbo hipotezės:

1. Bendrovės šydo pakėlimo institutas susiformavo bendrosios teisės tradicijos valstybėse, tačiau jo taikymo praktika bei tendencijos JAV ir Anglijoje vystosi skirtingomis kryptimis: JAV teismai ribotos atsakomybės principą vertina liberaliau ir daug dažniau

³³ Hansmann, H.; Kraakman, R. Toward Unlimited Shareholder Liability for Corporate Torts. 100 *The Yale Law Journal*, 1990-1991.

³⁴ Ottolenghi, S. From Peeping Behind the Corporate Veil, to Ignoring it Completely. 53 *The Modern Law Review*, 1990.

³⁵ Bainbrige, S. M. Abolishing Veil Piercing. 26 *Journal of Corporation Law*, 2001.

pakelia bendrovės šydą, kai tuo tarpu Anglijos teismų požiūris konservatyvesnis ir išimtį iš fundamentalaus bendrovių teisės principo teismai taiko tik kraštutiniais atvejais.

2. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės už juridinio asmens prievoles institutas Lietuvos teismų praktikoje turėtų būti taikomas tik kaip *ultima ratio* priemonė nesat kitų pagrindų įpareigoti juridinio asmens dalyvį ar asmenį, faktiškai veikusį kaip juridinio asmens dalyvis, atsakyti už jo nesąžiningus veiksmus, lėmusius juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui.
3. Formalus akcijų turėjimo kriterijus neturėtų turėti lemiamos reikšmės sprendžiant dėl akcininko galimybės realiai kontroliuoti bendrovės veiklą bei įtakoti joje priimamus sprendimus. Todėl pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį atsakomybės subjektu taip pat turėtų būti prižįstamas ir asmuo, formaliai neturintis nei vienos bendrovės akcijos, jei iš aplinkybių visumos konstatuojama, kad jis veikė kaip *de facto* akcininkas.

Darbo metodologija

Siekiant šiame darbe numatyto tikslo ir jį detalizuojančių uždavinių, taip pat formuluojant darbo išvadas buvo naudojami įvairūs mokslinio tyrimo metodai. Pagrindiniai darbe taikyti mokslinio tyrimo metodai yra šie: sisteminė analizė, lingvistinė teisės normų analizė, lyginamoji teisėtyra, teleologinis (įstatymų leidėjo ketinimų), lingvistinė analizė, istorinis bei lyginamasis metodai.

Sisteminės analizės metodas leido nustatyti sąsajas tarp įvairių privatinės teisės šakų (pošakių) – bendrovių, prievolių, sutarčių, bankroto teisės. Šio tyrimo dalykas – ribotos juridinio asmens atsakomybės panaikinimo institutas – negali būti tinkamai išanalizuotas nevertinant jo santykio su prievolių, sutarčių bei bankroto teisės normomis. Todėl darbe nagrinėjamosioms problemoms svarbus ir daug platesnis sisteminis aspektas, pavyzdžiui, darbe buvo pažymėta, kad juridinio asmens nemokumo sąvoka, nustatant juridinio asmens dalyvio atsakomybės už juridinio asmens prievoles, yra platesnė nei įtvirtinta Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme.

Lyginamosios teisėkūros metodas taikytas analizuojant ribotos atsakomybės ir išimčių iš šio principo susiformavimo ištakas bei jų taikymą JAV, Anglijos ir Lietuvos teismų praktikoje.

Teologinis (įstatymų leidėjo ketinimų) metodas panaudotas nagrinėjant teisės normų, įtvirtinančių išimtis iš ribotos atsakomybės principo tikslus bei paskirtį. Be to, šis metodas leido nustatyti bendrovės šydo pakėlimo ribotos juridinio asmens atsakomybės panaikinimo instituto taikymo pagrindus bei taikymo apimtį.

Lingvistinės analizės metodas sudarė prielaidas atskleisti kai kurių teisės sąvokų turinį bei prasmę. Vienas iš šio metodo taikymo pavyzdžių: *nesąžiningų* ir *neteisėtų* juridinio asmens dalyvio veiksmų sąvokų turinio atskleidimas.

Istorinis metodas yra panaudotas ribotos juridinio asmens atsakomybės instituto ir išimčių iš jo ištakų genezei atskleisti, išanalizuoti instituto formavimosi priežastis ir paaiškinti šio instituto taikymo tikslus.

Lyginamasis metodas leido sugretinti JAV, Anglijos ir Lietuvos teisinį reguliavimą, susijusį su ribotos atsakomybės principu ir išimties iš šio principo taikymą dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų.

1. RIBOTOS ATSAKOMYBĖS PAGAL BENDROVĖS PRIEVOLES IR IŠIMČIŲ IŠ ŠIO PRINCIPO SUSIFORMAVIMAS BEI TAIKYMAS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Garsus Kolumbijos universiteto rektorius Nicholas Murray Butler yra pasakęs, kad, jo nuomone, juridinis asmuo su ribota atsakomybe yra didžiausias modernių laikų išradimas, reikšmingesnis netgi nei garo variklis ar elektros lemputė.³⁶ Galbūt ir būtų galima nesutikti su tokiu profesoriaus teiginiu kitų išradimų atžvilgiu, tačiau ribotos atsakomybės principas neabejotinai yra vienas iš fundamentaliausių bendrovių teisėje. Vadovaujantis šiuo principu, akcininkas įsigydamas bendrovės akcijų, verslo nesėkmės atveju rizikuoja prarasti tik tą pinigų sumą, kurią investavo.

XIX a. ribota atsakomybė, visų pirma, buvo suteikta atviro tipo bendrovėms, kas sudarė prielaidas pritraukti kapitalo iš investuotojų, paskatino stambių bendrovių kūrimąsi sunkiojoje pramonėje bei kapitalizmo vystymąsi.³⁷ Be to, ribotos atsakomybės principas leido sumažinti akcininkų poreikį kontroliuoti bendrovės valdymo organų veiklą, todėl akcininkai galėjo investuoti į keletą bendrovių ir neskirti papildomai laiko bei lėšų jų valdymo monitoringui.³⁸ Kitas svarbus teigiamas ribotos atsakomybės aspektas yra susijęs su akcijų verte ir jų likvidumu. Tuo atveju, jei bendrovių atsakomybė būtų neribota, akcijų vertė priklausytų nuo akcininkų turimo turto ir finansinių galimybių verslo nesėkmės atveju atlyginti kreditorių patirtus nuotolius. Nevienoda akcijų vertė apsunkintų prekybą jomis ir turėtų neigiamą įtaką jų likvidumui.³⁹

Svarbu pastebėti, kad nors istoriškai ribota atsakomybė pirmiausia buvo suteikta atviro tipo bendrovėms, kas leido koncentruoti kapitalą per akcijų rinką, vėliau ši privilegija buvo suteikta ir uždaro tipo bendrovėms, kurių akcijomis viešai nėra prekiaujama. Galiausiai 1897 m. Lordų rūmų sprendimu, priimtu minėtoje byloje *Salomon v. Salomon & Co Ltd*, ribotos atsakomybės privilegija buvo suteikta ir vienanarėms bendrovėms (angl. *one – man companies*).

Kita vertus, tiek teisės doktrinoje buvo akcentuojami, tiek teismai pripažino galimus neigiamus šio principo taikymo padarinius. Visų pirma, ribota juridinio asmens atsakomybė leido riziką ir galimus nuostolius dėl verslo nesėkmės perkelti kreditoriams.⁴⁰ Antra, akcininkai nėra skatinami vykdyti bendrovės veiklos priežiūrą, todėl siekdama didesnio pelno bendrovė gali užsiimti

³⁶ Morrissey, J. D. Piercing All the Veils...// ten pat, p. 535.

³⁷ Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos...// ten pat, p. 35-39.

³⁸ Easterbrook, H. F.; Fischel R. D. Limited Liability and the Corporation. 52 The University of Chicago Law Review, 1985, p. 99.

³⁹ Boros, E.; Duns, J. Corporate Law. Oxford University Press, 2007, p. 39-40.

⁴⁰ Easterbrook, H. F.; Fischel R. D. Limited Liability and...// ten pat, p. 91.

rizikingesne veikla.⁴¹ Taigi, pasak JAV teisės mokslininkų, atsižvelgiant į galimybę piktnaudžiauti ribotos atsakomybės principu, teismai jo niekuomet nelaikė absoliučiu.⁴² Nors tiksliai nustatyti bendrovės šydo pakėlimo instituto ištakas sudėtinga, tačiau teisės doktrinoje laikoma, kad JAV teismai buvo bendrovės šydo pakėlimo instituto taikymo pradininkai ir būtent JAV teismų praktikoje šio instituto taikymas ir aiškinimas yra labiausiai išplėtotas.⁴³ Teismų praktikoje taikant ribotos atsakomybės principą, dažnai susiklostydavo situacija, kai bendrovei negalint atsiskaityti su kreditoriais, jų reikalavimai likdavo nepatenkinti. Todėl teismai tokiose situacijose, nustatę teismų praktikoje susiformavusius pagrindus, pakeldavo bendrovės šydą ir įpareigodavo akcininką atsakyti už bendrovės prievoles kreditoriams. Kitos bendrosios teisės tradicijos valstybės, t.y. Anglijos, teismai ribotos atsakomybės principo taip pat nelaikė „šventu“ ir išimtiniais atvejais pakeldavo bendrovės šydą. Pažymėtina, kad nors JAV bendrovės šydo pakėlimo institutas taip pat yra traktuojamas kaip išimtis iš bendro ribotos atsakomybės principo, tačiau būtent JAV teismų praktika bylose, kuriose teismas pakėlė bendrovės šydą, yra gausiausia, o ribotos atsakomybės panaikinimas uždaro tipo bendrovėms yra daugiausia ginčų keliantis klausimas bendrovių teisės srityje.⁴⁴ Todėl atsižvelgiant į gausią teismų praktiką bei išsamias analizes, pateiktas teisės doktrinoje, šiame darbe visų pirma detaliau bus analizuojama JAV teismų praktika ir doktrina.

1.1. Ribotos atsakomybės principo ir jo išimčių susiformavimas JAV teismų praktikoje

Ribotos atsakomybės principo susiformavimo laikotarpį JAV sudėtinga tiksliai nustatyti, kadangi vieni teisės mokslininkai jos ištakas sieja dar su JAV revoliucijos pabaiga,⁴⁵ o kiti teigia, kad šis principas apskritai niekuomet nebuvo absoliutus.⁴⁶ Tuo tarpu JAV teisės literatūroje pirmieji

⁴¹ Bainbrige, S. M. Abolishing Veil Piercing // ten pat, p. 517; Rands, J. W. Domination of a Subsidiary by a Parent. 32 Indiana Law Review, 1999, p. 425.

⁴² Maurice Wormser darbe *Piercing the Veil of Corporate Entity* (12 Columbia Law Review, 1912, p. 496) pacitavo vyriausiojo teisėjo Marshall dar 1809 m. byloje *Bank of the United States v. Deveaux* priimtame sprendime išdėstytą argumentaciją: „Kai juridinis asmuo kaip verslo subjektas yra naudojamas apgauti kreditorius, išvengti egzistuojančių įsipareigojimų, nesilaikyti teisės aktų nuostatų, įgyti ar išsaugoti monopolį, arba nuslėpti suktybę ar nusikaltimą, teismas pakels šydą, gaubiantį verslo subjektą, ir traktuos juridinio asmens veiksmus kaip atliktus paties akcininko tuo būdu pasiekdamas teisingumą įgyvendinimą.“

⁴³ Vandekerckhove, K. Piercing the Corporate Veil...// ten pat, p. 191.

⁴⁴ Thompson, R. B. Piercing the Corporate Veil...// ten pat, p. 1036.

⁴⁵ Nepriklausomybės karas vyko 1783 m. Karas dar vadinamas JAV revoliucija.

⁴⁶ Peter, B. Veil-Piercing // ten pat, p. 83. Masačusetse dar 1809 m. kovo 3d. buvo priimtas Masačusetso aktas, numatantis manufaktūrų akcininkų tiesioginę atsakomybę. Blumberg, I. P. Blumberg on Corporate Groups. 2th ed. Vol. 1, 2009, p. 3-24.

analizuojami teismo sprendimai, pakelti bendrovės šyda, buvo priimti dar XIX a. pr.⁴⁷ Tiesa, pati bendrovės šydo pakėlimo sąvoka visuotinai buvo pradėta vartoti tik apie XX a. pr., kai ją pavartojo prof. Wormser M.⁴⁸ Jis teigė, jog bendrovėms suteikta ribotos atsakomybės privilegija gali būti panaikinta tuo atveju, jeigu ja yra piktnaudžiaujama.⁴⁹ Ši profesoriaus nuomonė atspindėjo dažnai cituojamą teismo teiginį, išdėstytą byloje *United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Co.*, (1905).⁵⁰ Teismas šioje byloje pažymėjo, kad: „Pagal bendrą taisyklę bendrovė yra teisės subjektas iki kol neatsiranda svari priežastis bendrovę traktuoti kitaip. Tuo atveju, jei bendrovės teisine forma yra naudojama pažeidžiant viešąją tvarką, pateisinant neteisę, pridengiant apgaulę arba įvykdant nusikaltimą, teisė traktuos bendrovę kaip asmenų susivienijimą“.⁵¹ Ši byla JAV buvo viena iš pirmųjų, kurioje teismas išdėstė pagrindimą, pateisinantį bendrovės šydo pakėlimą.⁵² Tačiau vieningos teismų pozicijos dėl pagrindų, kuriuos nustačius bendrovės šydo pakėlimas būtų pateisinamas, JAV teismų praktikoje nebuvo, o teisėjas Cardozo byloje *Berkey v. Third Ave. Ry. Co.* (1926)⁵³ išdėstė dažnai cituojamą perspėjimą, kad: „Metaforos teisėje turi būti traktuojamos siaurai, nes jas naudojant iš pradžių išlaisvinamos mintys, o galiausiai joms pradedama vergauti.“

Kaip parodė vėlesnė JAV teismų praktika, tai buvo pranašiški žodžiai, nes teismai priimdami sprendimus buvo linkę vadovautis abstrakčiomis metaforomis, o ne aiškiais kriterijais. Teismai sprendimą pakelti bendrovės šyda vienais atvejais, priimdavo, jei ieškovas įrodydavo, kad bendrovė buvo „kitas aš“ (angl. *alter ego*) arba „instrumentas“ (angl. *instrumentality*), kurią dominuojantis arba bendrovę visiškai kontroliuojantis akcininkas naudojo įgyvendinti apgaulę, pridengti neteisę. Kitais atvejais, naudotasi sąrašų doktrina, nors teismų suformuoti kriterijai, sunkiai taikomi konkrečioje situacijoje, dažniausiai nebūdavo pagrindinė ieškovo patirtos žalos priežastis.⁵⁴ Atsižvelgiant į tokią nenuoseklią teismų poziciją, JAV teisės doktrinoje dažnai bendrovės šydo pakėlimo instituto taikymas įvardijamas kaip paremtas abstrakčiomis metaforomis, o ne aiškiais

⁴⁷ Sprendime, priimtame 1809 m. kovo 15 d. *Bank of the U.S. v. Deveaux*, teismas nurodė, kad „bendrovę gaubiantis šydas gali būti pakeltas“. Paminėtina ir vėlesnė teismų praktika: *Cheaney v. Ocean S.S. Co.*; *United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Co.*

⁴⁸ Wormser, M. *The Disregard of the Corporate Fiction and Allied Corporation Problems*, 8-9, 1927.

⁴⁹ Loewenstein, J. M. *Veil Piercing to Non-Owners...*// ten pat, p. 843-844.

⁵⁰ *United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Co.*, 142 F. 247 (C.C.E.D. Wis. 1905).

⁵¹ Ten pat.

⁵² Byloje *Cheaney v. Ocean S.S. Co.*, teismas konstatavo, jog bendrovė tebuvo „kitas aš“ (angl. *alter ego*), byloje *United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Co.*, teismas nurodė, kad bendrovė tebuvo „kitas aš“ (angl. *alter ego*) netikros, fiktyvios bendrovės.

⁵³ *Berkey v. Third Ave. Ry. Co.*, 155 N.E. 58, 61 (N.Y. 1926).

⁵⁴ Byloje *Associated Vendors, Inc. v. Oakland Meat Packing, Co.*, 26 Cal. Rptr. (Cal. Dist. Ct. App. 1963), teismas įvardijo 20 kriterijų; Krendl, S. C. ir Krendl, R. J. straipsnyje *Piercing The Corporate Veil: Focusing The Inquiry* išskyrė net 31 vieną kriterijų, kurį nustačius teismas priimdavo sprendimą pakelti bendrovės šyda.

kriterijais. Todėl, pasak kai kurių JAV teisės doktrinos atstovų, bendrovės šydo pakėlimo institutas dėl savo abstraktumo ir sunkiai nuspėjamo taikymo apskritai turėtų būti panaikintas.⁵⁵

1.2. Ribotos atsakomybės principo ir jo išimčių susiformavimas Anglijoje teismų praktikoje

Anglijoje 1855 m. priimtas Ribotos atsakomybės įstatymas⁵⁶ buvo pirmasis teisės aktas, kuriame įtvirtinta nuostata, suteikianti ribotos atsakomybės privilegiją bendrovėms. Tuo tarpu precedentinis sprendimas, kuriuo Lordų rūmai įtvirtino šio principo taikymą ir vienanarių bendrovių atžvilgiu, buvo priimtas byloje *Salomon v. A. Salomon & Co Ltd (1897)*. Salomon 1892 m. nusprendė įsteigti bendrovę A. Salomon & Co Ltd. Kadangi pagal tuo metu galiojusį Bendrovių aktą,⁵⁷ steigiant bendrovę su ribota atsakomybe, jos steigime turėjo dalyvauti bent septyni nariai, Salomon po vieną bendrovės akciją skyrė žmonai ir penkiems vaikams. Bendrovės direktoriais buvo paskirti Salomon ir du jo sūnūs. Vėliau Salomon perleido akcijas pačiai bendrovei. Už dalį akcijų Salomon buvo sumokėta grynaisiais pinigais bei išrašytas skolinis įsipareigojimas. Nors bendrovė veiklą vykdė gana trumpą laikotarpį, tačiau jo metu įgijo keletą kreditorių, kurių reikalavimai bendrovei nebuvo užtikrinti jokiais prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonėmis. Kai bendrovė tapo nemoki, bendrovės likvidatorius kreipėsi į teismą tvirtindamas, jog Salomon įsteigė fiktyvią bendrovę, siekdamas apsiriboti savo atsakomybę už bendrovės skolas kreditoriams. Be to, pasak bendrovės likvidatoriaus, Salomon reikalavimas iškelus bendrovei bankroto bylą, galėjo būti patenkintas tik po to, kai bus atsiskaityta su kitais kreditoriais.

Pirmos instancijos teismas sutiko su bendrovės likvidatoriaus išdėstytais argumentais ir konstatavo, jog Salomon steigdamas bendrovę turėjo tikslą ja naudotis kaip įgaliotine (atstove), todėl remdamasis atstovavimo institutu, pripažino Salomon atsakingu už bendrovės skolas kitiems kreditoriams. Apeliacinės instancijos teismo sprendimo teisinės pasekmės Salomon atžvilgiu buvo analogiškos, tačiau sprendimas buvo motyvuotas kitais argumentais. Pasak teismo, ribotos atsakomybės privilegija, įtvirtinta Bendrovių akte, turėjo teise naudotis tik iš tiesų nepriklausomas akcininkas, o ji netaikoma, kai bendrovė valdoma iš esmės vieno asmens, o kiti akcininkai tėra statytiniai. Salomon apskundė ir šį sprendimą. Lordų rūmai turėjo atsakyti į klausimą, ar bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas (angl. *separate legal entity*), nes jei bendrovė laikytina tokiu

⁵⁵ Bainbrige, S. M. Abolishing Veil Piercing // ten pat.; Douglas, C. M. To Know a Veil, 26 Journal of Corporation Law, 2000.

⁵⁶ The Limited Liability Act 1855, (18 & 19 Vict. c133).

⁵⁷ The Companies Act 1886, (49 & 50 Vict. c.23).

subjektu, už skolas kreditoriams atsakyti turėtų tik ji pati. Galiausiai teismas šioje byloje vieningai priėmė priešingą pirmos ir apeliacinės instancijos teismams sprendimą konstatuodamas, jog bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas, todėl ji galėjo sudaryti sutartis, tame tarpe ir išrašyti skolinį įsipareigojimą Salomon, jos akcininkui ir vadovui. Pastebėtina, kad teisės doktrinoje dažnai klaidingai įvardijama, kad šiuo sprendimu bendrosios teisės tradicijos valstybėse buvo įtvirtintas principas, jog bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas, nepriklausomas nuo jos akcininkų, vadovų ir už skolas atsakantis tik savo turtu.⁵⁸ Iš tiesų Lordų rūmai tik patvirtino, kad ribotos atsakomybės principas taikomas visų, tame tarpe ir „vieno asmens“ (angl. *one – man companies*) bendrovių atžvilgiu.⁵⁹

Svarbu paminėti ir tai, jog šis dėl savo teisinių pasekmių kontraversiškas teismo sprendimas sulaukė ir neigiamų teisės mokslininkų vertinimų. Otto Kahn-Freund sprendimą *Salomon* byloje įvardijo „pražūtingu“ (angl. *calamitous decision*).⁶⁰ Profesorius siūlė įstatyme įtvirtinti bendrą taisyklę, jog akcininkas, valdantis kontrolinį bendrovės akcijų paketą, turėtų atsakyti už bendrovės skolas kreditoriams. Kitas siūlymas buvo įtvirtinti nuostatą, leidžiančią traktuoti bendrovę ją kontroliuojančių akcininkų įgaliotine (atstove), o pagal šią nuostatą visi bendrovės sudaryti sandoriai sukurtų teises ir pareigas ją kontroliuojantiems akcininkams.⁶¹ Vis dėlto, Anglijos teisiniame reguliavime nei vienas iš šių siūlymų įgyvendintas nebuvo.

Nepaisant prieštarų vertinimų ir pavienių išimčių, precedentinėje byloje priimtu sprendimu teismai vadovavosi ir kitose su juridinio asmens atsakomybe susijusiose bylose,⁶² ir taip galutinai buvo įtvirtinti juridinio asmens ir jo dalyvio (dalyvių) atskirumo bei ribotos atsakomybės principai.

⁵⁸ Bourne, N. *Bourne on Company Law*. 4th ed. Routledge Cavendish, 2008, p. 10.

⁵⁹ Davies, L. P. *Gower and Davies' Principles...*// ten pat, p. 177.

⁶⁰ Kahn-Freund, O. *Some Reflections on Company...*// ten pat, p. 54-55.

⁶¹ Ten pat.

⁶² Byloje *Lee v. Lee's Air Farming Ltd* [1961] AC 12, buvo priimtas vienas reikšmingiausių ir dažnai cituojamų sprendimų, kuriame teismas vadovavosi juridinio asmens ir jo dalyvio atskirumo principu. Šioje byloje, kaip ir *Salomon*, bendrovė buvo galima laikyti iš esmės vieno žmogaus verslu, nes Lee buvo 2999 iš 3000 bendrovės akcijų savininkas bei direktorius. Be to, bendrovėje jis dirbo pilotu. Lee žuvus nelaimingo atsitikimo metu, jo našlė kreipėsi į draudimo kompaniją dėl kompensacijos išmokėjimo, kadangi Lee, jos teigimu, buvo bendrovės darbuotojas. Tuo tarpu draudimo kompanijos atstovai teigė, jog Lee būdamas bendrovės akcininku, negalėjo su bendrove sudaryti darbo sutarties. Tačiau šis argumentas buvo atmestas ir byloje pažymėta, jog bendrovė yra teisės subjektas, atskiras nuo jos savininkų, todėl galėjo su bendrovės direktoriumi, kuris taip pat buvo ir jos pagrindinis akcininkas, sudaryti darbo sutartį. Taigi Vadovų taryba motyvuodama tuo, jog bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas, priteisė Lee našlei kompensaciją. Byloje *Gramophone & Typewriter Ltd v. Stanley* [1908] 2KB 89 (AC), teismas taip pat vadovavosi jau minėtu atskirumo principu ir konstatavo, kad vien aplinkybė, jog patronuojanti bendrovė valdo visas dukterinės bendrovės akcijas savaime nereiškia, kad dukterinė bendrovė yra patronuojančios bendrovės atstovė ir dėl to patronuojanti bendrovė turi atsakyti už dukterinės bendrovės prievoles. Kitoje byloje *Macaura v. N. Assurance Co.* [1925] AC 619 teismas nurodė, jog ieškovas Macaura ir bendrovė, kurios visą akcijų paketą jis valdė, yra savarankiški subjektai, todėl draudimo išmoka už gaisre sudegusį bendrovės turtą, apdraustą bendrovės vardu ir jos naudai, Macaura nepriklausė.

Kita vertus, negalima sutikti su teiginiu, jog Anglijos teismai ribotos atsakomybės principą laikė „šventu“.⁶³ *Salomon* byloje įtvirtintas ribotos atsakomybės principas iš tiesų leido verslo nesėkmės riziką nuo bendrovės savininkų perkelti jos kreditoriams.⁶⁴ Tačiau Anglijos teismai pripažino, kad jei už bendrovės įsipareigojimus kreditoriams visai atvejais būtų atsakinga tik pati bendrovė, tai būtų sudarę prielaidas bendrovės savininkams piktnaudžiauti ribotos atsakomybės juridinio asmens teisine forma. Todėl išimtiniais atvejais Anglijos teismai nepaiso juridinio asmens atskirumo nuo jo dalyvio ar valdymo organo principo ir nukreipia reikalavimą į dalyvio arba valdymo organo turtą bylose, kuriose konstatuojama, jog to reikalauja teisingumas. Situacija, kai teismas nusprendžia nesivadovauti ribotos atsakomybės principu, Anglijos teismų praktikoje ir teisės doktrinoje įvardijama bendrovės šydo pakėlimu (angl. *piercing the corporate veil*).

Pažymėtina, kad nors, kai kurių Anglijos teisės doktrinos atstovų nuomone, bendrovės šydo pakėlimo doktrina Anglijos bendrovių teisėje nebevaidina reikšmingo vaidmens,⁶⁵ o ribotos atsakomybės principas išlieka stiprus kaip uola,⁶⁶ tačiau naujausias Anglijos Apeliacinio teismo sprendimas, vis dėlto, patvirtina, jog bendrovės šydo pakėlimo instituto taikymas nepraranda savo aktualumo bei praktinės reikšmės.⁶⁷

1.3. Dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles įtvirtinimas LR CK

Lietuva, priešingai nei JAV ir Anglija, yra priskiriama ne bendrosios teisės, o kontinentinės teisės tradicijos valstybėms, todėl tai turbūt yra viena iš priežasčių, lėmusių, jog išimtys iš bendro ribotos atsakomybės principo buvo suformuotos ne teismų praktikos, o įstatymo leidėjo įtvirtintos nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame LR CK.⁶⁸

Bendras juridinių asmenų ir jų dalyvių atsakomybės atskyrimo principas yra įtvirtintas LR CK 2.50 straipsnio 2 dalyje. Ribota juridinio asmens civilinė atsakomybė reiškia, jog juridinis asmuo pagal savo prievoles atsako jam nuosavybės (patikėjimo) teise priklausančiu turtu ir neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o dalyvis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, nebent įstatymai ar juridinio asmens steigimo dokumentai numatyti kitaip (LR CK 2.50 str. 1-2 d.).

⁶³ Grantham, R.; Rickett, Ch. *Corporate Personality in the 20th Century*, 1998, p. 1.

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Davies, L. P. *Gower and Davies' Principles...*// ten pat, p. 189.

⁶⁶ Hicks, A.; Goo, H. S. *Cases & Materials on Company Law*. 6th ed. Oxford University Press, 2008, p. 103.

⁶⁷ *VTB Capital Plc v. Nutritek International Corp & Others* [2012] EWCA Civ 808.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

Kita išimtis yra numatyta LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje, kuri nurodo, kada pagal juridinio asmens prievolės gali būti įpareigojamas atsakyti juridinio asmens dalyvis, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų. Šią nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nustatytą ribotos civilinės atsakomybės principo išimtį, atsižvelgiant į jos taikymo sąlygas, subjektus ir tikslus, galima laikyti bendrosios teisės tradicijos valstybėse susiformavusio bendrovės šydo pakėlimo instituto atitikmeniu.

Svarbiausios LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies normos aiškinimo ir taikymo taisyklės buvo suformuluotos Lietuvos Aukščiausiajame Teisme (toliau – LAT) nagrinėtoje byloje *AB „Göllner expedition“ v. S. B., J. B., UAB „Baninis“*.⁶⁹ Lietuvos teismų praktikoje ir doktrinoje vyrauja pozicija, jog juridinio asmens dalyvio subsidiariai atsakomybei pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį atsirasti reikalinga trijų sąlygų visuma: (1) nesąžiningi juridinio asmens dalyvio veiksmai; (2) juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės; (3) priežastinis ryšys tarp nesąžiningų veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo vykdyti prievolės.⁷⁰

Teismų praktikoje⁷¹ taip pat išaiškinta, kad LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta norma nustato papildomą atsakomybę juridinio asmens dalyviams, kad jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turtinės atsakomybės, prisidengdami ribota turtine atsakomybe, tais atvejais, kai jų veiksmai lemia, kad juridinis asmuo negali iki galo įvykdyti prievolės kreditoriui ar jos įvykdymo siekia išvengti nesąžiningais veiksmais. Taigi pagrindinis šios normos tikslas – kreditorių interesų apsauga, užkertant kelią juridinio asmens dalyviui piktnaudžiauti ribotos atsakomybės principu.

1.4. Skyriaus apibendrinimas

Lietuvos teisiniame reguliavime išimties iš ribotos atsakomybės principo buvo įtvirtintos tik 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame LR CK, o svarbiausios LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies normos aiškinimo bei taikymo taisyklės buvo suformuluotos LAT nutartyje, priimtoje *AB „Göllner expedition“* byloje. Atsižvelgiant į tai, kad JAV ir Anglijoje bendrovės šydo pakėlimo institutas taikomas jau apie šimtą metų ir šių valstybių teismų praktikoje gausu bylų, kuriose buvo nagrinėtas dalyvio atsakomybės klausimas, yra naudinga pasiremti šių valstybių praktika analizuojant

⁶⁹ LAT 2004-02-18 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

⁷⁰ LAT 2009-04-03 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-147/2009; 2011-03-21 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-118/2011 ir kt.

⁷¹ LAT 2004-02-18 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

atsakomybės už bendrovės prievoles dalyviui taikymo problematiką ir numatant tolimesnes šio instituto taikymo tendencijas Lietuvoje.

2. IŠIMČIŲ IŠ RIBOTOS ATSAKOMYBĖS PRINCIPO TAIKYMO PAGRINDAI

Nors yra prižištama, kad ribotos atsakomybė principas yra fundamentalus bendrovių teisės principas, tačiau šio principo taikymas turi išimčių. Šios išimtys buvo suformuotos teismų praktikos nesant išankstinio specialaus įstatyminio reglamentavimo, o vėliau įtvirtintos ir įstatyminiu lygiu.

Teismų praktikos suformuotos išimtys. Nesant išsamaus juridinio asmens dalyvio atsakomybės reglamentavimo, daugelio šalių teismai buvo priversti atsakomybės taikymo problemą spręsti individualiai. Todėl bendrosios teisės tradicijos valstybėse, tame tarpe JAV ir Anglijoje, teismų praktikoje susiformavo bendrovės šydo pakėlimo institutas (angl. *piercing*, arba kitaip *lifting*, *the corporate veil*). Nors šiose bendrosios teisės tradicijos valstybėse skirtumų bei pavadinimų yra gausybė, tačiau turinio požiūriu bendrovės šydo pakėlimo instituto prielaidos turi ir panašumų.

Įstatyminiai dalyvio arba vadovo atsakomybės pagrindai. Šiuo atveju atsakomybė bendrovės dalyviui ar vadovui kyla įstatymo pagrindu, kai įstatymų leidėjas numato, kokį pagrindą nustačius nebus taikomas ribotos atsakomybės principas. Įstatyme gali būti įtvirtintos ir pozityvios pareigos, kurių nevykdymas arba netinkamas vykdymas yra pagrindas taikyti išimtį iš ribotos atsakomybės principo (kai kurie autoriai prie tokių išimčių priskiria steigėjų atsakomybę už pasirašytų akcijų apmokėjimą bei atsakomybę už informacijos, pateiktos tretiesiems asmenims, susijusios su bendrovės steigimu, teisingumą).

2.1. JAV

2.1.1. Atsakomybės už bendrovės prievoles taikymo pagrindai

JAV vienos iš dažniausiai teisme nagrinėjamų bylų bendrovių teisės srityje yra susiję su bendrovės šydo pakėlimu. Daugeliu atveju JAV teismai vadovaujasi fundamentaliu principu, jog akcininkas neatsako už prievoles, kurias įsipareigojusi įvykdyti bendrovė, tame tarpe ir tais atvejais, kai bendrovė turi vienintelį akcininką. Tačiau tai atvejais, kai bendrovė akcininko buvo naudojama tik kaip priemonė išvengti atsakomybės už neteisėtus veiksmus, o atsakomybės taikymas tik bendrovei būtų neteisingas ieškovo atžvilgiu, pavyzdžiui, bendrovė neturi jokio turto, iš kurio būtų galima atlyginti ieškovui padarytą žalą, teismas taikydavo išimtį iš fundamentalaus ribotos

atsakomybės principo, t.y. priimdavo sprendimą pakelti bendrovės šydą ir įpareigodavo už bendrovės prievolės kreditoriams atsakyti jos akcininką (akcininkus).⁷²

Kaip jau šiame darbe buvo minėta, išimtyš iš ribotos atsakomybės principo gali būti įtvirtintos įstatyme arba suformuotos teismų praktikos. JAV prof. Wormser M. dar XX a. pradžioje pažymėjo, kad bandymas kodifikuoti bendrovės šydo pakėlimo institutą yra ne tik neįmanomas, bet ir beprasmiškas.⁷³ Vis dėlto, JAV teisiniame reguliavime yra bandymų įstatyminiu lygiu reglamentuoti atsakomybės taikymą bendrovės akcininkui arba nurodyti atvejus, kuomet asmeninė akcininko atsakomybė neturėtų būti taikoma.⁷⁴ Kita vertus, tai daugiau pavieniai atvejai, o ne bendra tendencija atsakomybės taikymą bendrovės akcininkui reglamentuoti teisės aktų nuostatomis. Todėl JAV teismai bylose, susijusiose su atsakomybės už bendrovės prievolės akcininkams taikymu, iki šiol taiko įvairius, teismų praktikos suformuotus institutus bei modelius. Reikšmingiausiais iš jų galima laikyti „kitas aš“ (angl. *alter ego*) arba „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modelius, kuriuos teismai taiko išimtinai tik bylose, susijusiose su ribotos atsakomybės principo netaikymu ir bendrovės šydo pakėlimu. Tačiau netgi šių modelių taikymas neleido susiformuoti nuosekliai JAV teismų praktikai. Daugelyje JAV jurisdikcijų iki šiol nėra aiškios bei nuoseklios pozicijos, kada pakėlus bendrovės šydą, akcininkai arba vadovai gali būti įpareigojami atsakyti už bendrovės prievolės kreditoriams, o sprendimai dažnai priimami remiantis bendrosios teisės tradicijos valstybių teismų kitokio pobūdžio bylose suformuotais institutais.

JAV prof. Peter B. Oh. 2011 m. pristatytoje su bendrovės šydo pakėlimu susijusių bylų nuo 1658 iki 2006 m. analizėje⁷⁵ išskyrė net 13 institutų ir modelių, kuriuos teismas taikė bylose, susijusiose su bendrovės šydo pakėlimu.⁷⁶ Šiame darbe detaliau bus analizuojami keturi institutai,⁷⁷ kuriuos JAV teismai dažnai taiko priimdami sprendimą pakelti arba atsisakydami pakelti bendrovės

⁷² Morrissey, J. D. Piercing All the Veils...// ten pat, p. 541.

⁷³ Wormser, M. Disregard of the Corporation Fiction...// ten pat, p. 37-38.

⁷⁴ The Model Business Corporation Act § 6.22 (b) numatyta, kad: „Bendrovės akcininkas nėra asmeniškai atsakingas už bendrovės veiksmus ir skolas, tačiau jis gali būti įpareigotas asmeniškai atsakyti už savo veiksmus ar elgesį.“

California Corporations Code § 300(e) numatyta, kad: „Uždaro tipo bendrovėse formalų, susijusių su susitikimų su direktoriais ar akcininkais organizavimu dėl bendrovės reikalų nurodytų poskyryje b, nesilaikymas neturėtų būti laikomas pagrindu kilti bendrovės akcininko asmeninei atsakomybei už bendrovės įsipareigojimus.“

Wisconsin Statute §180.1835 numatyta, kad: „Bendrovėse, kurios pagal statutą laikomos uždaro tipo, įprastų formalumų ar reikalavimų, susijusių su bendrovės teisių įgyvendinimu ar jos verslo ir reikalų valdymu, nesilaikymas nėra pagrindas asmeniškai įpareigoti bendrovės akcininką atsakyti už bendrovės įsipareigojimus.“

⁷⁵ Peter, B. Oh. Veil-Piercing // ten pat, p. 136.

⁷⁶ Atstovavimo, kitas „kitas aš“ (angl. *alter ego*) rizikos prisiėmimo, sumaišymo, dominavimo, apgaulės (klaidinimo), formalų nesilaikymo, neteisingumo (nesąžiningumo), „instrumento“ (angl. *instrumentality*) klastotės, pinigų pasisavinimo, prieštaravimo teisės aktų nuostatomis, nepakankamo kapitalo teorijas bei kitus pagrindus.

⁷⁷ Atstovavimas, apgaulė ir klaidinimas, bendrovės kapitalo nepakankamumas, bendrovės turto perleidimas ar sumaišymas.

šydą, bei „kitas aš“ (angl. *alter ego*) ir „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modeliai, kuriuos teismas taiko išimtinai tik bylose, susijusiose su bendrovės šydo pakėlimu ir atsakomybės už bendrovės prievolės kreditoriams taikymu akcininkams arba vadovui.

2.1.1.1. Atstovavimas (*agency*)

JAV, kaip ir Anglijos, teismai pakeldami bendrovės šydą, taiko atstovavimo institutą, pagal kurį visi atstovo sudaryto sandoriai ar atlikti veiksmai yra privalomi atstovaujajam. Tačiau priešingai nei Anglijos teismų praktikoje, JAV šis institutas nėra priskiriamas prie dažniausiai taikomų.⁷⁸

Visiškas patronuojančios bendrovės dominavimas arba galėjimas daryti didelę įtaką dukterinės bendrovės atžvilgiu gali būti traktuojamas per atstovavimo santykių prizmę. Jei patronuojančios bendrovės įtaka dukterinės bendrovės atžvilgiu nėra tokia stipri, tačiau bandymas jų veiksmus vertinti kaip savarankiškus prieštarautų teisingumui, teismas taip pat dažnai konstatuoja tarp bendrovių egzistuojant atstovavimo santykius. Tačiau vien atstovavimo santykių egzistavimo nustatymas *per se* nėra pagrindas pakelti bendrovės šydą.⁷⁹ 1929 m. byloje *Kingston Dry Dock v. Lake Champlain Transportation*⁸⁰ teismas pasisakė dėl atstovavimo instituto taikymo bylose, kuriose siekiama pakelti bendrovės šydą ir įpareigoti akcininkus atsakyti už bendrovės prievolės. Pasak teismo, vien atstovavimo santykių nustatymas leistų pakelti bendrovės šydą beveik visose situacijose, nes taikant šį institutą nėra įrodinėjama patronuojančios bendrovės intervencija į dukterinės bendrovės sudaromus sandorius, taip pat tokios aplinkybės kaip patronuojančios ir dukterinės bendrovės kapitalo ir sąskaitų, vadovų ir kitų darbuotojų bendrumas, kurios bylose, susijusiose su bendrovės šydo pakėlimu, yra svarbios teismui sprendžiant, ar bendrovės šydas gali būti pakeliamas. Vis dėlto, JAV teismai taikydami atstovavimo institutą jį dažnai naudoja kaip analogišką „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modeliui, o ne jo klasikine prasme, kuri susiformavo bendrosios teisės tradicijos valstybėse.

2.1.1.2. Apgaulė ir klaidinimas (*fraud and misrepresentation*)

⁷⁸ Peter, B. Oh. Veil-Piercing // ten pat, p. 143.

⁷⁹ Byloje *Berkey v. Third Avenue Railway*, 244 N.Y. 84, 155 N.E. 58 (1926), teismas atsisakė pakelti bendrovės šydą tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės, nes nebuvo įrodytas apgaulės elementas.

⁸⁰ *Kingston Dry Dock v. Lake Champlain Transportation*, 31 F.2d (2d Cir. 1929).

Svarbu pažymėti, kad JAV teismų nagrinėtose bylose, susijusiose su bendrovės šydo pakėlimu ir atsakomybės už bendrovės prievoles akcininkams arba vadovams taikymu, apgaulė (angl. *fraud*) traktuojama plačiau ir apima klaidinimą (angl. *misrepresentation*). Todėl JAV teismai sąvokas apgaulė (angl. *fraud*) ir klaidinimas (angl. *misrepresentation*) vartoja kaip sinonimus apibrėždami tos pačios kategorijos veiksmus. Pagal duomenis, pateikiamus minėtoje prof. Peter B. Oh. su bendrovės šydo pakėlimu susijusių bylų analizėje, JAV teismai nagrinėjo 952 bylas, susijusias su bendrovės šydo pakėlimu, kuriose ieškovas reikalavimą grindė atsakovo apgaule (klaidinimu).⁸¹ Palyginus su kitais pagrindais pakelti bendrovės šydą, teismas daug rečiau pakeldavo bendrovės šydą bylose, kuriose reikalavimo pagrindas buvo atsakovo apgaulė (klaidinimas).⁸² Tačiau tais atvejais, kai ieškinio pagrindas nėra tik apgaulė (klaidinimas), o ji taikoma kompleksiskai su kitais pagrindais pakelti bendrovės šydą, JAV teismai daug dažniau patenkina ieškinį.⁸³ Teksaso valstijos apeliacinės instancijos teismas 1961 m. byloje *Moore & Moore Drilling Co. v. White*⁸⁴ atsisakė pakelti bendrovės šydą vien tuo pagrindu, jog bendrovė nepateikė informacijos apie jos finansinę būklę. Dar daugiau, teismas šioje byloje pažymėjo, kad bendrovės akcininkas nebus laikomas atsakingu už bendrovės prisiimtas prievoles, jei jo veiksmuose nebuvo apgaulės ar kitų aktyvių veiksmų siekiant suklaidinti ieškovą. Taigi vien tik informacijos apie finansinę situaciją bendrovėje nepateikimas, nesant akcininko aktyvių apgaulingų (klaidinančių) veiksmų, nesudaro pagrindo pakelti bendrovės šydą. Tuo tarpu klasikiniu apgaulės pavyzdžiu JAV teismas yra įvardijęs bendrovės turto perleidimą šeimos nariams.⁸⁵ Turto perleidimas yra laikomas apgaule, kai bendrovės turtas, nesant adekvataus atlyginimo, perleidžiamas šeimos nariams, taip siekiant išvengti įsipareigojimų kreditoriams įvykdymo. Be to, pasitaiko ir atvejų, kai perleistą turtą asmeniniais tikslais faktiškai ir toliau naudoja pats akcininkas.

2.1.1.3. Bendrovės kapitalo nepakankamumas (*undercapitalization*)

JAV teismai bendrovės kapitalo nepakankamumą (angl. *undercapitalization*) dažnai laiko vienu svarbiausių kriterijų, lemiančių teismo sprendimą pakelti ar ne bendrovės šydą. Kapitalo nepakankamumo kriterijus yra ypač reikšmingas tose valstijose, kurių įstatymai nenumato

⁸¹ Peter, B. Oh. *Veil-Piercing* // ten pat, p. 143.

⁸² Iš 952 bylų, kuriose ieškovas savo reikalavimą grindė atsakovo įvykdyta apgaule (suklaidinimu), teismas bendrovės šydą pakėlė 42,75 proc. bylų. Mažesnis procentas patenkintų ieškinių buvo tik bylose, kuriose ieškinio pagrindas buvo rizikos prisiėmimas (2,88 proc.), ten pat.

⁸³ Ten pat, p. 137.

⁸⁴ *Moore & Moore Drilling Co. v. White* 345 S.W.2d 550 (Tex. App.1961).

⁸⁵ *Matter of Federal Deposit Insurance Corporation v. Conte*, 204 A.D.2d 845 (3rd Dept., 1994).

minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo. Tai, jog įstatymas nenumato reikalavimų bendrovės kapitalo dydžiui, nereiškia, kad teismai toleruoja bendrovės veiklą esant nepakankamoms apyvartinėms lėšoms įvykdyti įsipareigojimus kreditoriams.⁸⁶ Tokiais atvejais kaip viena iš kreditorių pažeistų teisių gynbos priemonių yra bendrovės šydo pakėlimo instituto taikymas.

Byloje *Ruppa v. American States, Ins. Co. (1979)*⁸⁷ teismas pabrėžė, kad bendrovės apyvartinių lėšų nepakankamumas nustatomas atsižvelgiant į bendrovės dydį bei veiklos pobūdį. Tiesa, vien ta aplinkybė, jog bendrovė turi mažai apyvartinių lėšų, savaime nėra pagrindas pakelti bendrovės šydą. Iš ieškovo yra reikalaujama taip pat įrodyti apgaulę, neteisingumą ar atsakovo nesąžiningumą. Akcininkas įsigydamas bendrovės akcijas pagal bendrą taisyklę rizikuoja prarasti tik į jų įsigijimą investuotą sumą. Tuo tarpu, jei bendrovės šydas pakeliamas, akcininkas už bendrovės prievolės atsako savo asmeniniu turtu, kas iš esmės analogiška tiems atvejams, kai juridinio asmens atsakomybė yra neribota. Todėl suprantama teismų pozicija, nepakelti bendrovės šydo, remiantis vien tuo pagrindu, jog bendrovė neturi pakankamai apyvartinių lėšų įvykdyti įsipareigojimus. Kita vertus, jei bendrovės prisiimtų įsipareigojimų ir turimų apyvartinių lėšų dydžio disproporcija buvo akivaizdi, teismai konstatuodavo, jog yra pagrindas pakelti bendrovės šydą. Pavyzdžiui, teismas pakėlė bendrovės šydą byloje, kurioje buvo nustatyta, jog bendrovės apyvartinės lėšos sudarė tik 3 000 dol., o per metus mokėtinos sumos siekė 200 000 dol.,⁸⁸ taip pat byloje, kurioje bendrovės apyvartinės lėšos tesiekė 5 000 dol., o per mėnesį bendrovė kreditoriams buvo įsipareigojusi mokėti po 150 000 dol.⁸⁹

Analizuojant JAV teismų praktiką pastebėtina, kad sprendžiant, ar pakelti bendrovės šydą tuo pagrindu, jog bendrovė disponuoja apyvartinėmis lėšomis, kurios yra neadekvačios jos vykdomai veiklai ar prisiimtiems įsipareigojimams kreditorių atžvilgiu, svarbią reikšmę turi, ar į teismą kreipiasi savanoriškas (reikalavimas kyla iš sutartinių santykių su bendrove) ar nesavanoriškas (reikalavimo teisė kyla iš bendrovės padaryto delikto) kreditorius. Tai grindžiama tuo, jog kreditoriai, kurie laisva valia, t.y. savanoriškai sudaro sutartį su bendrove, turi teisę gauti informaciją apie bendrovės finansinę būklę ir įvertinti riziką, ar bendrovė pajėgs įvykdyti prisiimamus įsipareigojimus. Reikalavimas domėtis finansine situacija bendrovėje yra dar griežtesnis specialioms subjektams, pavyzdžiui, bankams, kredito įstaigoms ir pan., kadangi jie yra

⁸⁶ Pažymėtina, kad bendrovės kapitalo nepakankamumas, bendrovės šydo pakėlimo kontekste suprantamas siauriau, t.y. kaip bendrovės apyvartinių lėšų, iš kurių gali būti vykdomi įsipareigojimai kreditoriams, nepakankamumas. Altling, C. Piercing the Corporate Veil...// ten pat, p. 203.

⁸⁷ *Ruppa v. American States, Ins. Co.*, 91 Wis.2d 628 N.W.2d 318 (1979).

⁸⁸ *Tanzi v. Fiberglass Swimming Pools, Inc.*, 414 A.2d 484 (R.I. 1980).

⁸⁹ *Automotriz del Golfo de California S.A. de C.V. v. Resnick*, 306 P.2d 1 (Cal. 1957).

traktuojami kaip subjektai turintys patirtį ir galimybę įvertinti kontrahento prisiimamų įsipareigojimų adekvatumą jo finansinėms galimybėms juos įvykdyti. Tuo tarpu kreditoriai, kurių reikalavimo teisė kyla iš bendrovės padaryto delikto, tokios galimybės neturi.⁹⁰ Dėl šios priežasties teismai yra linkę dažniau pakelti bendrovės šydą, kai bendrovė dėl neadekvataus apyvartinių lėšų dydžio negali įvykdyti įsipareigojimų nesavanoriškam kreditoriui. Byloje *Brunswick Corporation v. Harry Waxman (1979)*⁹¹ teismas atsisakė pakelti bendrovės šydą, nes kreditorius sudarydamas sutartį su atsakovu žinojo visas aplinkybes, susijusias su bendrove, todėl bendrovės šydo pakėlimas nebuvo laikoma tinkama priemonė įgyvendinti teisingumą. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas byloje *United States of America v. Jon-T Chemicals, Inc., (1985)*⁹² patvirtino pirmos instancijos teismo sprendimą pakelti bendrovės šydą vien tuo pagrindu, jog apyvartinės lėšos, kuriomis disponavo bendrovė, buvo neadekvačios jos vykdomai veiklai ir nereikalavo ieškovo, kurio reikalavimo teisė kilo iš delikto, papildomai įrodyti atsakovo apgaulę ar nesąžiningumą.

Pažymėtina, kad JAV teismai klasifikuodami kreditorius, tam tikrais atvejais kreditorius, kurie pagal savo reikalavimo teisės prigimtį būtų laikytini savanoriškais kreditoriais, traktuoja priešingai, t.y. kaip nesavanoriškus kreditorius. Teismai prie tokių kreditorių priskiria kreditorius, neturinčius komercinės patirties ar derybinės galios, pavyzdžiui, darbuotojus, vartotojus, taip pat komunalinių paslaugų tiekėjus, kurie pagal šalyje galiojančius teisės aktus yra įpareigoti sudaryti sutartį su visais į juos besikreipiančiais asmenimis. Ieškovo, priskiriamo prie tokių kreditorių, teismai paprastai nereikalauja įrodyti atsakovo apgaulės, nesąžiningų veiksmų, o neadekvatus bendrovės apyvartinių lėšų dydis, apie kurį ieškovas dėl objektyvių priežasčių negalėjo žinoti, laikomas pakankamu pagrindu pakelti bendrovės šydą.⁹³

2.1.1.4. Bendrovės turto sumaišymas ar perleidimas (*commingling or stripping of assets*)

Bendrovės turto perleidimas jos savininkams, netgi ir už mažesnę nei rinkos kainą, taip pat atvejais, kai bendrovė už perleistą turtą jokios finansinės naudos negauna, pats savaime nėra pagrindas pakelti bendrovės šydą.⁹⁴ Tam, kad būtų konstatuotas bendrovės ir jos dalyvių turto sumaišymas, reikia įrodyti, kad iš bendrovės finansinės ir buhalterinės apskaitos dokumentų, banko

⁹⁰ Alting, C. Piercing the Corporate Veil...// ten pat, p. 204.

⁹¹ *Brunswick Corporation v. Harry Waxman*, 599 F.2d 34 (2d. Cir 1979).

⁹² *United States of America v. Jon-T Chemicals, Inc.*, 768 F.2d 686 (5th Cir. 1985).

⁹³ Alting, C. Piercing the Corporate Veil...// ten pat, p. 206.

⁹⁴ Ten pat, p. 201.

sąskaitų analizės negalima nustatyti, kam priklauso turtas – bendrovei ar jos dalyviui. Tuo atveju, jei kreditoriams sudaromas įspūdis, jog turtas, iš tiesų priklausantis dalyviui, yra bendrovės turtas, bankroto atveju toks dalyvio turtas įtraukiamas į bankrutuojančios bendrovės turto masę. Byloje *Amsted Industries, Inc. v. Pollak Industries, Inc., (1978)*⁹⁵ teismas atsisakė pakelti bendrovės šydą, nors dviejų bendrovių pagrindinis akcininkas buvo tas pats asmuo, bendrovės buvo registruotos tuo pačiu adresu, veikė tose pačiose patalpose, turėjo bendrą telefono numerį ir vadovaujančius darbuotojus. Kita vertus, bendrovių buhalteriniai dokumentai, banko sąskaitos buvo atskiros, todėl teismas, atsižvelgdamas į šias aplinkybes, konstatavo, kad bendrovės yra savarankiški subjektai ir jų turtas atskiras.

Analizuojat JAV teismų praktiką, svarbu pastebėti, kad vien bendrovės ir jos dalyvių turto sumaišymas taip pat nėra pakankamas pagrindas pakelti bendrovės šydą. Byloje *In re Palmer Trading, Inc., (1983)*⁹⁶ bankrutavusios bendrovės bankroto administratorius siekė, kad iš susijusios bendrovės teismas priteistų jai iš valstybės išdo dalies išskaitytųjų mokesčių grąžinimą. Teismas atsisakė patenkinti ieškovo ieškinį, nes byloje buvo nustatyta, kad bankrutavusi bendrovė gaudavo finansinės naudos iš sandorių sudarytų su susijusia bendrove. Be to, buvo atmestas teiginys, jog bendrovės ir jos dalyvių turto sumaišymas *per se* yra nenaudingas jos kreditoriams.

Yra teigiama, kad daugelyje bylų JAV teismai, vis dėlto, nereikalauja įrodyti priežastinio ryšio, kuris yra trečiasis „instrumento“ (angl. *instrumentality*) doktrinos elementas (paprastai priežastinis ryšys yra nustatinėjamas tarp akcininkų veiksmų ir ieškovo patirtų nuostolių).⁹⁷ Tačiau byloje *In re Palmer Trading, Inc. (1983)*⁹⁸ teismas pabrėžė priežastinio ryšio įrodinėjimo svarbą.⁹⁹ Šios bylos įdomus aspektas yra tas, jog ieškovas siekė, kad atsakomybės subjektu būtų pripažinta ne patronuojanti bendrovė, o bendrovė, kuri yra tik susijusi su bankrutavusia bendrove.¹⁰⁰ Kadangi tokiu atveju, susijusiu bendrovė nėra dominuojanti bankrutavusios bendrovės atžvilgiu, turto tarp susijusios bendrovės ir jos dalyvių sumaišymas nėra *per se* nenaudingas bankrutavusios bendrovės kreditoriams. Tuo tarpu, kai ieškovas siekia, kad atsakomybės subjektu būtų patronuojanti bendrovė, paprastai sandoriai sudaryti tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės yra nenaudingi pastarajai. Taigi griežtesnė teismo pozicija, kuria pabrėžiama priežastinio ryšio, įrodinėjimo svarba, laikytina

⁹⁵ *Amsted Industries, Inc. v. Pollak Industries, Inc.*, 382 N.E.2d 393 (III. App. Ct. 1978).

⁹⁶ *In re Palmer Trading, Inc.*, 695 F.2d 1012 (7th Cir. 1983).

⁹⁷ Alting, C. Piercing the Corporate Veil...// ten pat, p. 212.

⁹⁸ *In re Palmer Trading, Inc.*

⁹⁹ Ten pat.

¹⁰⁰ Tarp bendrovių nebuvo pavaldumo santykių, todėl ryšys tarp jų laikytinas horizontaliu. Tuo tarpu tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės susiklosto vertikalūs ryšiai.

pagrįsta. Svarbu paminėti ir tai, kad teismas ieškinį *In re Palmer Trading* byloje atmetė ir tuo pagrindu, jog nebuvo įrodytas apgaulės elementas atsakovo veiksmuose.

Kitas pagrindas, kurį ieškoviui įrodžius JAV teismai pakelia bendrovės šydą, yra bendrovės turto perleidimas. Priešingai nei bendrovės ir jos dalyvių turto sumaišymo atveju, kuomet negalima nustatyti bendrovei ar jos dalyviui priklauso turtas, šiuo atveju yra sumažinama bendrovės turto masė, pavyzdžiui, išmokant akcininkams nepagrįstai didelius dividendus, taip pat juos mokant esant sudėtingai bendrovės finansinei būklei, mokant vadovams „išpūstus“ atlyginimus, arba atliekant kitus veiksmus, dėl kurių bendrovė tampa nemoki ir negali atsiskaityti su kreditoriais. Bendrovės turtas neteisėtai gali būti perleidžiamas ir prieš priimant teismo sprendimą, ir po jo priėmimo. Šiuo atveju, svarbu nustatyti, jog bendrovė turėjo įsipareigojimų kreditoriams, kurių įvykdymo terminai jau buvo suėję.

Viena pirmųjų bylų, kurioje JAV teismas priėmė sprendimą pakelti bendrovės šydą, kai ieškovas įrodė neteisėtą bankrutuojančios bendrovės turto perleidimą, buvo 1939 m. byla *Pepper v. Litton*.¹⁰¹ JAV teismas už bendrovės skolas kreditoriams įpareigojo atsakyti pagrindinį bendrovės akcininką, nes buvo nustatyta, kad jis pasinaudodamas turto perleidimo schemomis „išvalė“ bendrovę sąmoningai siekdamas, ne tik kad bendrovė bankrutuotų, bet taip pat tokiu būdu išvengti teismo sprendimo priteisti bendrovės skolas kreditoriams.

2.1.1.5. *Alter ego* („kitas aš“) ir *instrumentality* („instrumento“) modeliai

Pagal prof. Peter B. Oh. JAV bylų analizę, Kalifornijos valstijos teismai yra vieni iš dažniausiai pakeliančių bendrovės šydą.¹⁰² Būtent šios valstijos teismai pirmieji pradėjo taikyti dviejų dalių testą, dar kitaip vadinamą „kitas aš“ (angl. *alter ego*).¹⁰³ Taikydamas šį atsakomybės modelį, teismas turi nustatyti: (1) bendrovės ir dalyvių interesų bendrumą; (2) ribotos atsakomybės principo taikymas privestų prie neteisingų padarinių. Taigi „kitas aš“ (angl. *alter ego*) modelis taikomas, kai nustatoma, jog bendrovė nėra nepriklausoma nuo jos akcininko ar akcininkų. Ieškovas, siekdamas pagrįsti, jog bendrovė tėra „kitas aš“ (angl. *alter ego*), privalo įrodyti, kad bendrovės ir akcininkų interesų ir veiksmų neįmanoma atskirti. JAV apeliacinės instancijos teismas

¹⁰¹ *Pepper v. Litton* 308 U.S. 295, 310-12 (1939).

¹⁰² Nuo 1658 iki 2006 metų daugiausiai bylų, susijusių bendrovės šydo pakėlimu, išnagrinėjo Niujorko (269), Kalifornijos (232), Teksaso (211), Pensilvanijos (162), Ohajo (179) valstijos teismai. Peter, B. Oh. *Veil-Piercing* // ten pat, p. 115-116.

¹⁰³ Dviejų dalių testas taikytas bylose *Automotriz del Golfo de California v. Resnick, Associated Vendors Inc. v. Oakland Meat Packing, Co.*

byloje *Hamilton v. Water Whole International Corp. (2008)*¹⁰⁴ nurodė devynis klausimus, į kuriuos atsakius teigiamai galima daryti išvadą, jog bendrovė tėra „kitas aš“ (angl. *alter ego*): (1) ar dominuojanti bendrovė valdo visas dukterinės bendrovės akcijas; (2) ar dominuojanti ir dukterinė bendrovės turi bendrus direktorius ir darbuotojus; (3) ar dominuojanti bendrovė finansuoja dukterinės bendrovės veiklą; (4) ar dukterinės bendrovės kapitalas neadekvatus jos vykdomai veiklai; (5) ar dominuojanti bendrovė sumoka dukterinės bendrovės darbuotojų atlyginimus, apmoka išlaidas, padengia nuostolius; (6) ar dukterinės bendrovės verslas susijęs su dominuojančios bendrovės vykdoma veikla arba dukterinei bendrovei turtas buvo perduotas dominuojančios bendrovės; (7) ar dominuojanti bendrovė susijusi su dukterine bendrove per skyrius, departamentus arba padalinius; (8) ar dukterinės bendrovės darbuotojai ar vadovai vykdo dominuojančios bendrovės vadovų nurodymus ir (9) ar bendrovės laikosi teisinių formalumų, leidžiančių jas traktuoti kaip atskirus subjektus.

Kitas modelis, kurį dažnai taiko Alabamos, Floridos, Indianos, Kanzaso, Kentukio, Niujorko, Šiaurės Karolinos, Ohajo ir Tenesio teismai priimdami sprendimą pakelti bendrovės šydą, yra vadinamas „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modeliu. Šis modelis pirmą kartą buvo paminėtas prof. Wormser M. 1915 m., klasikinė jo koncepciją 1931 m. suformulavo prof. Powell F., o Niujorko valstijos teismo pritaikė byloje *Lowendahl v. Baltimore & Ohio Railroad*.¹⁰⁵ Teismas šioje byloje nurodė, kad tam, jog būtų pagrindas pakelti bendrovės šydą, būtina nustatyti tris elementus: (1) kontrolę, bet ne vien tik daugumą ar visų akcijų kontrolę, tačiau visišką dominavimą, ne tik finansų srityje, bet ir verslo sprendimų įgyvendinime, tame tarpe sudarant sandorį, kuris lėmė bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolės, bei tai, kad bendrovė, šio sandorio metu neturėjo savarankiško teisnumo; (2) tokią kontrolę atsakovas panaudojo įvykdyti apgaulę, padaryti įstatymo arba įstatyme numatytų pareigų pažeidimą; (3) pasinaudojus tokia kontrole buvo atlikti veiksmai, kurie sukėlė žalą arba padarė nuostolių.¹⁰⁶ Taigi „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modelis taikomas nustačius tris aplinkybes. Pirma, turi būti konstatuojama, kad egzistuoja kontrolė arba visiškas dominavimas. Antra, reikia nustatyti, kad pasinaudodama kontrole arba dominavimu, patronuojanti bendrovė elgėsi neteisėtai arba netinkamai. Galiausiai, būtina nustatyti, kad ieškovas patyrė nuostolių arba jam buvo padaryta žala dėl tokių bendrovės veiksmų.¹⁰⁷

¹⁰⁴ *Hamilton v. Water Whole International Corp.*, 302 Fed. Appx. (10th Cir. 2008).

¹⁰⁵ Blumberg, I. P.; Strasser, A. K.; Georgakopoulos, L. N.; Gouvin, J. E. *The Law of Corporate Groups: Jurisdiction, Practice, and Procedure*. 2008, p. 1-4.

¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ Altling, C. *Piercing the Corporate Veil...// ten pat*, p. 195.

Prof. Powell F., kuris pirmasis suformulavo visus tris doktrinos elementus, taip pat išskyrė vienuolika aplinkybių, kurios rodo, jog bendrovė yra „instrumentas“ (angl. *instrumentality*)¹⁰⁸ bei septynias situacijas, identifikuojančias neteisėtus tikslus.¹⁰⁹ Atkreiptinas dėmesys, kad nors šio atsakomybės modelio klasikinė koncepcija buvo sukurta taikyti analizuojant sąsajas tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės, tačiau vėliau jos taikymo sritis buvo išplėsta ir teismai šį modelį taiko bylose, kuriose atsakovas – fizinis asmuo, esantis juridinio asmens dalyviu.

Analizuojant naujausią JAV teismų praktiką pastebėtina, kad teismai šių dviejų modelių taikymo griežtai neskiria, o priešingai, kai kurie teismai šiuos du modelius taiko kaip alternatyvias sąlygas. Pavyzdžiui, Kolorado valstijos apeliacinės instancijos teismas 2012 m. byloje *Martin v. Freeman*¹¹⁰ pažymėjo, kad tam, jog būtų pakeltas bendrovės šydas, ieškovas turi įrodyti, kad: (1) bendrovė tėra „kitas aš“ (angl. *alter ego*) arba „instrumentas“ (angl. *instrumentality*); (2) bendrovė tebuvo priemonė įvykdyti sukčiavimą arba išvengti teisėto reikalavimo įvykdymo; (3) bendrovės šydo pakėlimas ir asmens pripažinimas atsakingu už bendrovės skolas kreditoriams leis pasiekti teisingą rezultatą byloje. Be to, teismas šioje byloje įvardijo keletą faktorių,¹¹¹ leidžiančių daryti išvadą, jog bendrovė tėra „kitas aš“ (angl. *alter ego*). Atsižvelgdamas į juos ir remdamasis pirmos instancijos teismo nustatytais aplinkybėmis teismas konstatavo, jog bendrovė buvo Freeman's

¹⁰⁸ Rands, J. W. *Domination of a Subsidiary...*// ten pat, p. 6. Šiame darbe cituojamos prof. Powell F. nurodytos aplinkybės: (1) patronuojanti bendrovė valdo visas arba beveik visas dukterinės bendrovės akcijas; (2) patronuojanti ir dukterinė bendrovė turi tuos pačius direktorius ir darbuotojus; (3) patronuojanti bendrovė finansuoja dukterinės bendrovės veiklą; (4) patronuojanti bendrovė įsigijo steigiamos dukterinės bendrovės akcijas arba kitais būdais prisidėjo prie jos įsteigimo; (5) dukterinės bendrovės kapitalas nėra adekvatus jos vykdomai veiklai; (6) patronuojanti bendrovė moka dukterinės bendrovės darbuotojams atlyginimus, apmoka kitas išlaidas ar padengia nuostolius; (7) dukterinė bendrovė verslo ryšiais yra susijusi tik su patronuojančia bendrove arba neturi jokio kito turto, išskyrus tą, kurį perleido patronuojanti bendrovė; (8) patronuojančios bendrovės dokumentuose ar jos darbuotojų pareiškimuose dukterinė bendrovė yra įvardijama kaip patronuojančios bendrovės departamentas ar padalinys arba dukterinės bendrovės verslas ar finansinė atsakomybė yra traktuojama kaip pačios patronuojančios bendrovės; (9) patronuojanti bendrovė naudojami dukterinės bendrovės turtu kaip savo; (10) dukterinės bendrovės direktoriai ar kiti vadovaujančias pareigas užimantys asmenys neveikia nepriklausomai atstovaudami dukterinės bendrovės interesus, o vykdo patronuojančios bendrovės nurodymus; (11) dukterinė bendrovė nesilaiko formalių reikalavimų.

¹⁰⁹ Šios situacijos yra: (1) apgaulė; (2) teisės aktų nuostatų pažeidimas; (3) bendrovės turto perleidimas; (4) atstovavimas neturint įgaliojimo; (5) pareiškimų, prieštaraujančių to paties asmens ankstesniems pareiškimams, atmetimas; (6) deliktas ir (7) kiti neteisėtų veiksmų atlikimo atvejai.

¹¹⁰ *Martin v. Freeman*, No. 11CA0145, 2012 WL 311660 (Colo. App. Feb. 2, 2012). Faktinės bylos aplinkybės: Freeman buvo vienintelis Delavero valstijoje registruotos bendrovės Tradewinds Group, LLC dalyvis. Bendrovė su Martin buvo sudariusi sutartį, kuria įsipareigojo pastatyti angarą lėktuvams. Bendrovei nevykdant įsipareigojimų pagal sutartį, Martin 2006 m. pateikė teismui ieškinį. Bylą nagrinėjant teisme, bendrovė 2007 m. už 300 000 dol. perleido vienintelį turimą vertingą turtą, o gautas pajamas pervedė Freeman. Pirmos instancijos teismas ieškinį atmetė. Martin pateikė apeliacinį skundą, kuris 2009 m. buvo patenkintas ir iš bendrovės jam buvo priteista 36 000 dol. suma. Tačiau paaiškėjo, jog bendrovė neturi jokio turto ir šios sumos negalinti sumokėti. Martin kreipėsi į teismą dėl bendrovės šydo pakėlimo ir įpareigojimo 36 000 dol. sumą sumokėti vienintelį bendrovės dalyvį Freeman. Teismas tenkino Martin ieškinį ir įpareigojo Freeman įvykdyti bendrovės prievolę kreditoriumi.

¹¹¹ Teismo įvardinti faktoriai: bendrovės lėšų ir turto sumaišymas, neatitikimai dokumentuose, turimiems įsipareigojimams neadekvatus apyvartinių lėšų dydis, teisinių formalumų nesilaikymas, bendrovės lėšų naudojimas ne jos veiklai finansuoti.

„kitas aš“ (angl. *alter ego*).¹¹² Pažymėtina, kad pirmos instancijos teismas šioje byloje nustatė, jog Freeman veiksmuose nebuvo apgaulės, neteisėtų ketinimų, jų teismas nepripažino nesąžiningais. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, jog siekis išvengti įsipareigojimų įvykdymo potencialiam kreditoriui yra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog yra tenkinama ir antra sąlyga pakelti bendrovės šydą. Be to, teismas šioje byloje taip pat nurodė, kad siekiant pakelti bendrovės šydą, atsakovo neteisėtų ketinimų ar tikslų įrodyti apskritai nereikia.¹¹³ Tokia liberalią teismo poziciją dėl neteisėtų ketinimų ar tikslų įrodinėjimo galima paaiškinti tik atsižvelgus į aplinkybę, jog šioje byloje atsakovas buvo vienintelis bendrovės akcininkas, kuris priiminėjo sprendimus gerai žinodamas bendrovės finansinę situaciją ir apie įsipareigojimus kreditoriams. Viena vertus, nereikalaujant įrodyti atsakovo neteisėtų ketinimų ar tikslų, bendrovės, kuri turi tik vieną akcininką, šydas būtų pernelyg lengvai pakeliamas. Kita vertus, subjektyvaus kriterijaus įrodinėjimas iš esmės apsukintų ieškovo poziciją. Šioje byloje pastebėtina dar ir tai, jog teismas visapusiškai neanalizavo ir objektyvių aplinkybių bei sprendime nemotyvavo, kodėl vienas iš faktorių (bendrovės turto sumaišymas) yra pakankamas pagrindas pakelti bendrovės šydą. Taigi net naujausia JAV teismų praktika neatsako į klausimą, ar byloje, susijusiose su atsakomybės akcininkui už bendrovės prievolės taikymu, užtenka identifikuoti vieną iš teismo įvardintų faktorių, kuris *per se* būtų pagrindas pakelti bendrovės šydą ar, vis dėlto, ieškovui reikia įrodinėti aplinkybių visumą.

2.1.2. Deliktinis bendrovės atsakomybės pagrindas

Kaip šiame darbe jau minėta, JAV teismų praktikoje byloje, susijusiose su ribotos atsakomybės principo netaikymu, bendrovės kreditoriai skirstomi į savanoriškus ir nesavanoriškus kreditorius priklausomai nuo reikalavimo teisės atsiradimo pagrindo. Pirmuoju atveju, kreditoriaus reikalavimo teisė kyla iš sutarties nevykdymo arba netinkamo jos vykdymo. Antruoju atveju, reikalavimo teisės pagrindas – bendrovės veikimu ar neveikimu padaryta žala, kurios pati bendrovė atlyginti negali. Taigi, ribotos atsakomybės principas netaikomas ir bendrovės šydas pakeliamas esant situacijai, kai dėl bendrovės veikimo ar neveikimo atsiradusios žalos ši nepajėgi atlyginti, o tai įpareigojamas padaryti, t.y. įvykdyti bendrovės prievolę, kylančią iš delikto, bendrovės akcininkas.

¹¹² Pirmos instancijos teismas nustatė, jog bendrovės turtas buvo sumaišytas su asmeniniu Freeman ir kitos bendrovės, kurios dalyviu buvo Freeman, turtu; bendrovės apyvartinės lėšos buvo nedidelės, o veikla niekuomet nebuvo aktyviai vykdoma; Freeman apmokėdavo bendrovės skolas neįvardindamas mokėjimų paskirties; bendrovės vieninteliu dalyviu ir vadovu buvo tas pats asmuo.

¹¹³ Trečiosios sąlygos pakelti bendrovės šydą egzistavimo apeliacinės instancijos teismas šioje byloje nenagrinėjo, nes apeliantas pateikė skundą tik dėl pirmųjų dviejų sąlygų neva klaidingo nustatymo.

Pažymėtina, kad bendrovės akcininkas gali būti ir tiesioginis atsakomybės subjektas dėl savo veiksmų ar neveikimo, kurie buvo žalos atsiradimo pagrindas. Tačiau tokiu atveju, priešingai nei pakėlus bendrovės šydą ir įpareigojus akcininką atsakyti už bendrovės prievolę kreditoriui, jo pareiga atsakyti už savo tiesioginius veiksmus būtų laikoma jo asmenine prievole kreditoriui, dėl ko išimtis iš ribotos atsakomybės principo apsikritai nebūtų daroma.

Pagal minėtoje JAV prof. Peter B. Oh. su bendrovės šydo pakėlimu susijusių bylų analizėje pateikiamus duomenis,¹¹⁴ JAV ieškinių, kuriuose ieškovo reikalavimas bendrovės dalyviui kyla iš bendrovės sutartinių prievolių nevykdymo arba netinkamo vykdymo, pateikiama daugiau. Kita vertus, teismai dažniau patenkina ieškinius, kuriuos pateikęs ieškovas siekia, kad bendrovės dalyviai atlygintų žalą, atsiradusią dėl bendrovės padaryto delikto.¹¹⁵

Prof. Gevurtz F. yra pažymėjęs, jog svarstymas, kurio kreditoriaus, t.y. savanoriško ar nesavanoriško, reikalavimas laikytinas labiau pagrįstu, yra filosofinio pobūdžio. Svarbiausia yra praktinė tokio skirstymo reikšmė, kadangi priklausomai nuo reikalavimo teisės atsiradimo pagrindo, siekiant pakelti bendrovės šydą skiriasi byloje įrodinėti pagrindai bei jų svarumas.¹¹⁶ Pavyzdžiui, bendrovės apyvartinių lėšų trūkumo konstatavimas bylose, kuriuose ieškovo reikalavimo teisė kyla iš bendrovės padaryto delikto, yra retas atvejis, tačiau vien šio pagrindo įrodymas tokio pobūdžio bylose yra dažniau laikomas pakankamai svariu pagrindu pakelti bendrovės šydą nei tuo atveju, kai ieškovo reikalavimo teisė kyla iš bendrovės sutartinių santykių pažeidimo.¹¹⁷

2.1.3. Savanoriškas ir nesavanoriškas bei atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas

Analizuojant JAV teismų praktiką, pagal subjektus, kurie siekia pakelti bendrovės šydą, galima išskirti ne tik nesavanorišką bendrovės šydo pakėlimą, kai jis pakeliamas kreditoriaus iniciatyva, bet taip pat ir savanorišką bendrovės šydo pakėlimą, kuomet jis inicijuojamas pačios bendrovės.¹¹⁸ Pastebėtina, kad daugeliu atvejų bendrovės šydo pakėlimas yra nesavanoriškas, nes į teismą dažniausiai dėl akcininko pripažinimo atsakingu už bendrovės prievoles kreditoriams kreipiasi pats bendrovės kreditorius nepriklausomai nuo akcininko valios. Tačiau, atsižvelgiant į akcininko valios išreiškimą, taip pat galima išskirti ir savanorišką bendrovės šydo pakėlimą, kuris

¹¹⁴ Peter B. Oh. Veil Piercing // ten pat, p. 126.

¹¹⁵ Ten pat, p. 129.

¹¹⁶ Gevurtz, A. F. Piercing Piercing: An Attempt to Lift the veil of Confusion Surrounding the Doctrine of Piercing the Corporate Veil, 76 Oregon Law Review, 1997, p. 859.

¹¹⁷ Peter, B. Oh. Veil Piercing // ten pat, p. 99.

¹¹⁸ Juridinio asmens dalyvis inicijuoja bendrovės šydo pakėlimą paprastai tik tais atvejais, kai juridinio asmens ir dalyvio atskirumo principo netaikymas dalyviui yra naudingas.

taip yra ir atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas. Atvirkštinio bendrovės šydo pakėlimo atveju, bendrovė gali būti įpareigojama atsakyti už akcininko skolas,¹¹⁹ kas iš esmės yra priešinga įprastiems atvejams, kuomet pakėlus bendrovės šydą, akcininkas atsako už bendrovės prievoles kreditoriams. Taigi yra išskiriami du atvirkštinio bendrovės šydo pakėlimo atvejai: vidinis reikalavimas pakelti bendrovės šydą, t.y. savanoriškas atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas, kuomet jis inicijuojamas paties akcininko, ir išorinis reikalavimas pakelti bendrovės šydą, t.y. nesavanoriškas atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas, kuomet jį inicijuoja bendrovės kreditorius. Pirmuoju atveju, bendrovę kontroliuojantis akcininkas siekia pakelti bendrovės šydą norėdamas, kad jo veiksmai būtų sutapatinti su bendrovės veiksmis ir taip atsakomybę perkelti bendrovei. Antruoju atveju, kreditorius, pateikęs ieškinį bendrovės dalyviui, siekia, jog bendrovės šydas būtų pakeltas ir bendrovė atsakytų už dalyvio veiksmus.¹²⁰ Pastarąjį atvejį iliustruoja byla *Phillip v. Englewood Post No. 322 Veterans of Foreign Wars of the U. S.*,¹²¹ kurioje apeliantas siekė, kad už jo skolininką atsakytų skolininkui priklausanti bendrovė Philsax. Nesavanoriškam atvirkštiniam bendrovės šydo pakėlimui priskirtinos ir tokios situacijos, kai patronuojančios bendrovės kreditoriai siekia, kad skolą padengtų dukterinė bendrovė, nes pastaroji yra finansiškai pajėgesnė tai padaryti.¹²² Atkreiptinas dėmesys, kad JAV teismai bendros pozicijos dėl savanoriško atvirkštinio bendrovės šydo pakėlimo, kai jis inicijuojamas paties dalyvio, neturi.¹²³ Vieni teismai laikosi pozicijos, kad savanoriškas atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas apskritai negalimas, kai tuo tarpu kiti JAV teismai bendrovės šydą pakelia abiem atvejais, t.y. ir savanoriško, ir nesavanoriško.¹²⁴

2.2. Anglija

Anglijos teisės doktrinoje ilgą laiką buvo akcentuojama ribotos atsakomybės principo socialinė, ekonominė nauda bei buvo teigiama, jog Anglijos teismai ribotos atsakomybės principą laikė „šventu“.¹²⁵ Tačiau su šiuo teiginiu sutikti negalima, nes išimtiniais atvejais Anglijos teismai, vis dėlto, nepaisė juridinio asmens atskirumo nuo dalyvio ar valdymo organo principo ir

¹¹⁹ *Leonard v. McMorris*, 63 P.3d 323 (Colo. 2003).

¹²⁰ Crespi, S. G. The Reverse Pierce Doctrine: Applying Appropriate Standards, 16 The Journal of Corporation Law, 1990, p. 6.

¹²¹ *Phillips v. Englewood Post No. 322 Veterans of Foreign Wars of the U. S., Inc.*, 139 P.3d (Colo. 2006).

¹²² *Byloje Kingston Dry Dock Co. v. Lake Champlain Transp. Co.*, ieškovas siekė, kad jo reikalavimas būtų patenkintas iš dukterinės bendrovės turto, nes patronuojanti bendrovė negalėjo padengti skolų savo kreditoriams.

¹²³ Gaertner, J. M. Reverse Piercing...// ten pat.

¹²⁴ Crespi, S. G. The Reverse Pierce Doctrine...// ten pat, p. 34-36.

¹²⁵ Grantham, R. Corporate Personality...// ten pat, p. 1.

nukreipdavo reikalavimą į juridinio asmens dalyvio ar valdymo organo turtą bylose, kuriose konstatuojama, jog juridinio asmens ir jo dalyvio ar valdymo organo atskirumo principo taikymas būtų lėmęs teisines pasekmes, kurios prieštarautų teisingumui.

Anglijoje bendrovės akcininkų ir vadovų atsakomybės už bendrovės prievolės kreditoriams pagrindai yra dviejų rūšių: (1) numatyti įstatyme; (2) suformuoti teismų praktikos.¹²⁶

2.2.1. Įstatyminiai bendrovės akcininko ar vadovo atsakomybės pagrindai

Svarbu paminėti, kad nors ribotos atsakomybės principas tradiciškai dažniau yra taikomas siekiant apsaugoti bendrovės akcininkų asmenį turtą, tačiau funkciniu požiūriu šis principas yra platesnio pobūdžio ir gali būti taikomas neleidžiant nukreipti kreditoriaus reikalavimo į asmeninį vadovo ar bendrovės darbuotojo turtą.¹²⁷ Kita vertus, Anglijoje išimtyms iš ribotos atsakomybės principo bendrovės vadovų atžvilgiu yra daromos rečiau, o pagrindai ir sąlygos įtvirtinti įstatymuose.

Anglijos 1986 m. Nemokumo įstatymo¹²⁸ 213 straipsnyje numatyta, kad jei bendrovės veikla buvo vykdoma turint tikslą apgauti kreditorius ar bet kokių kitu apgaulingu tikslu, bendrovės likvidatoriui pateikus pareiškimą, teismas gali įpareigoti asmenį, kuris dalyvavo apgaunant kreditorių, sumokėti bendrovei teismo nustatyto dydžio kompensaciją. Pažymėtina tai, kad pagal minėtą straipsnį gali atsakyti ne tik bendrovės direktorius, bet ir bet kuris kitas asmuo, įsteigęs bendrovę. 1986 m. Nemokumo įstatymo 214 straipsnis įtvirtina direktoriaus ar asmens, oficialiai neužimančio tokių pareigų, tačiau faktiškai vadovaujančio bendrovės veiklai (angl. *shadow director*), atsakomybę, jei jis žinojo arba turėjo žinoti, jog bendrovė yra nemoki, tačiau toliau vykdė veiklą (angl. *wrongful trading*). Byloje *Re Produce Marketing Consortium, Ltd*¹²⁹ buvo priimtas pirmasis sprendimas Anglijos teismų praktikoje, kuriuo bendrovės direktoriai buvo pripažinti atsakingais pagal 214 straipsnį ir teismo įpareigoti sumokėti bendrovei kompensaciją lygią sumai, kurią jie iššvaistė vykdydami veiklą nuo 1994 m. (nustatyta, kad bendrovė tais metais buvo faktiškai nemoki) iki 1996 m. (bendrovei iškelta bankroto byla).¹³⁰

Yra ir kitų Anglijos įstatymuose įtvirtintų nuostatų, kurios leidžia pakelti bendrovės šydą, kuomet bendrovė tampa nemoki. 1986 m. Nemokumo įstatymo 216 straipsnyje numatyta, kad

¹²⁶ Bourne, N. Bourne on Company Law // ten pat, p. 51.

¹²⁷ Davies, L. P. Gower and Davies' Principles...// ten pat, p. 180.

¹²⁸ The Insolvency Act 1986.

¹²⁹ *Re Produce Marketing Consortium Ltd* (No 2) [1989] 5 BCC 569.

¹³⁰ Ten pat.

bendrovės direktorius ar asmuo, kuris tokių pareigų neužima, tačiau faktiškai vadovauja bendrovės veiklai (angl. *shadow director*), tuo atveju, jei bendrovei buvo iškelta bankroto byla, penkis metus neturi teisės dalyvauti įsteigiant ir valdant bendrovę, ar būti susijęs su bendrove bet koku kitu būdu, jei ji buvo įregistruota su tokiu pačiu pavadinimu, kokį turėjo bankrutavusi bendrovė. Už šios nuostatos nesilaikymą minėto įstatymo 217 straipsnis numato atsakomybę už naujai įsteigtos bendrovės skolas.

Kita įstatyminė nuostata, taikoma bendrovės bankroto atveju, yra įtvirtinta 1986 m. Bendrovės direktorių diskvalifikavimo įstatymo¹³¹ 15 straipsnyje. Šis straipsnis numato, kad asmuo, nušalintas nuo bendrovės valdymo, tuo atveju, jei nustatoma, kad jo paties faktiškai atlikti veiksmai skyrėsi nuo oficialiai duotų nurodymų, yra asmeniškai atsakingas už bendrovės skolas.

2006 m. Bendrovių įstatymo 777 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad jei akcinė bendrovė vykdo veiklą dar negavusi sertifikato, ji ir jai vadovaujantys asmenys gali būti įpareigoti sumokėti baudą. Dar daugiau, jei akcinė bendrovė sertifikato negauna per 21 dieną, skaičiuojant to nuo tos dienos, kada buvo nustatytas pažeidimas, akcinės bendrovės direktoriai gali būti įpareigoti solidariai arba kiekvienas asmeniškai atlyginti kitai šaliai nuostolius, jei ši jų patyrė dėl to, kad akcinė bendrovė vertėsi veikla neturėdama sertifikato.

2.2.2. Teismų praktikos suformuotos išimtys iš ribotos atsakomybės principo

Analizuojant Anglijos teismų sprendimus bylose, susijusiose su ribotos atsakomybės principo netaikymu, galima daryti išvadą, jog nėra vienos bendros taisyklės, kuria teismas vadovautųsi tais retais atvejais, kai bendrovės šydas pakeliamas. Kita vertus, nuoseklią teismų praktiką sunku išvelgti, visų pirma, todėl, jog Anglijos teismai yra konservatyvesni ir tik ypač retais atvejais daro išimtį iš turto atskirumo bei ribotos atsakomybės principų ir pakelia bendrovės šydą. Išanalizavus palyginus su JAV negausią Anglijos teismų praktiką, detaliau šiame darbe bus aptariami septyni institutai, kuriuos Anglijos teismai taikė bylose priimant sprendimą pakelti arba atsisakant pakelti bendrovės šydą.

2.2.2.1. Atstovavimas (*agency*)

¹³¹ The Company Directors Disqualification Act 1986.

Viena iš teisinių priemonių bendrovės akcininkus įpareigoti atsakyti už bendrovės prievoles kreditoriams yra bendrovės traktavimas akcininko atstovu. Atstovavimo modeliu rėmėsi apeliacinės instancijos teismas minėtoje *Salomon* byloje. Šio akcininkų atsakomybės teisinio pagrindo esmė – tai klasikinis atstovavimo institutas, pagal kurį atstovaujajam tenka visos atstovo sukurtos teisės ir pareigos. Taigi tokiu atveju, jeigu teismas konstatuotų, kad bendrovė veikė kaip jos akcininkų atstovė, pareiga atsakyti už prisiimtas prievoles tektų ne pačiai bendrovei, o atstovaujamesiems, t.y. akcininkams. Kita vertus, tokia situacija neturėtų būti vertinama kaip bendrovės šydo pakėlimas, nes jei bendrovė būtų laikytina jos akcininkų atstovu, tai tiesioginiai atsakomybės subjektai būtų patys atstovaujantieji. Kaip jau minėta, esant situacijai, kuomet pakeliamas bendrovės šydas, jos akcininkai atsako ne už savo asmeninę, bet bendrovės prievolę kreditoriui.

Pažymėtina, kad bendrovės traktavimas jos akcininkų atstovu buvo atmestas Lordų rūmų sprendimu jau *Salomon* byloje. Pagal bendrą taisyklę, net tuo atveju, kai bendrovės akcininkas valdo 100 proc. bendrovės akcijų, tai savaime nėra pagrindas laikyti bendrovę jos akcininko atstovu. Kita vertus, vėlesnėje Anglijos teismų praktikoje, vis dėlto, galima atrasti atvejų, kuomet teismas nesivadovavo sprendimu, priimtu *Salomon* byloje ir tarp bendrovės bei jos akcininkų konstatuodavo esant atstovavimo santykius.

Precedentinės reikšmės sprendimas, iliustruojantis atvejį, kuomet bendrovė buvo traktuojama jos akcininkų atstove, buvo priimtas byloje *Smith, Stone & Knight Ltd v. Birmingham Corporation (1939)*.¹³² Šioje byloje patronuojanti bendrovė *Smith, Stone & Knight Ltd* siekė prisiteisti kompensaciją už žemės sklypą, kuriuo naudojosi dukterinė bendrovė *Birmingham Corporation*. Byloje ginčo dėl to, kad patronuojantieji bendrovei turi būti sumokėta už naudojimąsi žemės sklypu nekilo, tačiau buvo nesutinkama papildomai kompensuoti nuostolius, patirtus patronuojančios bendrovės, dėl neva jos veiklos sutrikdymo. Teismas šioje byloje turėjo atsakyti į klausimą, ar veiklą žemės sklype vykdė dukterinė bendrovė kaip patronuojančios bendrovės atstovė ar tai buvo dukterinės bendrovės savarankiška veikla. Teismas pažymėjo, kad aplinkybės, pagrindžiančios, jog dukterinė bendrovė veiklą vykdo patronuojančios bendrovės vardu bei interesais ir tuo pagrindu šydas tarp bendrovių gali būti pakeliamas, kiekvienoje byloje yra skirtingos. Tuo pačiu teismas nurodė, kad yra šeši pagrindiniai klausimai į kuriuos atsakius galima daryti išvadą, jog dukterinė bendrovė yra patronuojančios bendrovės atstovė. Šie klausimai yra: (1) kas realiai vadovauja bendrovės veiklai?; (2) ar pelnas, gautas dukterinės bendrovės, apskaitomas kaip gautas patronuojančios bendrovės?; (3) ar patronuojanti bendrovė nustato bendrovių vykdomos veiklos

¹³² *Smith, Stone & Knight Ltd v. Birmingham Corporation* [1939] 4 All ER 116.

kryptis?; (4) ar patronuojanti bendrovė priima svarbiausius sprendimus, tame tarpe sprendžia, kiek lėšų investuoti į dukterinės bendrovės veiklą?; (5) ar patronuojanti bendrovė gauna pelną dėl savo darbuotojų įgūdžių ir veiklos krypties?; (6) ar patronuojančios bendrovės kontrolė dukterinės bendrovės atžvilgiu yra pastovi bei efektyvi? Nors šioje byloje buvo nustatytos prieštaringos aplinkybės,¹³³ tačiau teismas, vadovaudamasis Lordų rūmų sprendimu, priimtu *Salomon* byloje, konstatavo, kad dukterinė bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas, nepriklausomas nuo patronuojančios bendrovės, o patronuojanti bendrovė nevykdo tapačios veiklos, todėl nėra pagrindo patronuojančios ir dukterinės bendrovių traktuoti kaip vieno subjekto bei priteisti kompensaciją taip pat ir patronuojančiai bendrovei. Tačiau būtent dėl specifinių aplinkybių, nustatytų šioje byloje, analogiškų situacijų teismų praktikoje, kuriose teismas galėtų remtis šiuo sprendimu, nepasikartojo. Kita vertus, šis sprendimas aiškiai parodė, jog vien faktas, kad patronuojanti bendrovė valdo dukterinės bendrovės akcijas ir kontroliuoja jos veiklą, nėra pakankamas konstatuoti, jog tarp bendrovių egzistuoja atstovavimo santykiai.

1953 m. byloje bendrovė *FG films*,¹³⁴ norėdama išvengti Anglijos įstatyme¹³⁵ įvirtinto draudimo šalyje rodyti užsienietiškus filmus, siekė filmą „*Monsoon*“ įregistruoti kaip sukurtą anglų. Anglijos Prekybos valdyba atsisakė tai padaryti, nes pasak jos, filmas buvo sukurtas amerikiečių bendrovės *Film Group, Inc.* Byloje buvo nustatyta, kad 90 proc. bendrovės akcijų priklausė amerikiečių režisieriui ir tik 10 proc. akcijų valdė Anglijos pilietybę turintis asmuo. Trečiasis direktorius, kuris buvo anglas, neturėjo nei vienos bendrovės akcijos. Teismas sprendė, kad filmas negali būti laikomas sukurtu anglų, nors jie ir turėjo bendrovės, sukūrusios filmą, akcijų. Byloje konstatuota, kad jų dalyvavimas bendrovės veikloje buvo toks mažas, jog laikytinas praktiškai nereikšmingu, ir kad jie veikė tik kaip *JAV* bendrovės atstovai.

Pažymėtina, kad nei šioje, nei dar vėlesnėje byloje *Jones v. Lipman (1962)*¹³⁶ Anglijos teismai neanalizavo *Birmingham Corporation* byloje pateiktų šešių klausimų tam, kad nustatyti, ar egzistuoja atstovavimo santykiai. Taigi nors ir Anglijos teismų praktikoje buvo priimtas sprendimas, kuriame nustatytas sąrašas kriterijų, suponuojančių, jog bendrovė galėtų būti laikoma atstove, tačiau vėlesnėse bylose teismai šių kriterijų neanalizavo.

¹³³ Patronuojančiai bendrovei priklausė 100 proc. dukterinės bendrovės akcijų bei pastarąją valdė tie patys vadovai kaip ir patronuojančią bendrovę, bendrovės neturėjo atskirų sąskaitų, tarp jų nebuvo jokios žemės sklypo nuomos sutarties.

¹³⁴ *In Re FG (Films) Ltd* [1953] 1 WLR 483.

¹³⁵ Cinematograph Films Act 1927, iš dalies pakeistas Cinematograph Films Act 1938 ir vėlesniais aktais, o galiausiai panaikintas priėmus Films Act 1960.

¹³⁶ *Jones v. Lipman* [1962] 1 WLR 832.

2.2.2.2. Apgaulė (*fraud*)

Anglijos teismų praktikoje laikoma, jog bendrovės akcininkas ar direktorius yra atsakingas už bendrovės prievoles kreditoriams, kai jų veiksmuose nustatomas apgaulės elementas. Apgaulės (angl. *fraud*) instituto taikymo pagrindas yra piktnaudžiavimas ribotos atsakomybės juridinio asmens teisine forma, t.y. atvejai, kai asmuo per ribotos atsakomybės įmonę siekia išvengti įstatymuose ar sutartyje nustatytų taisyklių taikymo.¹³⁷ Teismas tokiu atveju atsisako pripažinti, kad bendrovė, o ne asmuo valdantis ją, prisiėmė įsipareigojimus kitai šaliai.

Vienas iš tokių pavyzdžių – apeliacinės instancijos teismo sprendimas byloje *Gilford Motors v. Horne (1933)*.¹³⁸ Horne buvo bendrovės Gilford Motors, Co. generalinis direktorius. Pagrindinė bendrovės veikla – „Gilford“ automobilių surinkimas ir taisymas. Prieš užimdamas vadovaujančias pareigas Horne pasirašė sutartį, kurios viena iš sąlygų buvo ta, kad jis įsipareigoja „nevilioti“ klientų asmeniniais tikslais nei tuo metu, kai dirbs bendrovėje, nei po pasitraukimo iš jos. Horne bendrovėje ilgai nedirbo ir išėjęs iš jos nusprendė pradėti savo verslą, kurio pagrindinė veiklos kryptis buvo atskirų detalių „Gilford“ automobiliams tiekimas. Be to, Horne iš buvusios darbovietės persiviliojo vieną darbuotoją, kuris pradėjo dirbti pas jį. Horne įžvelgdamas riziką, jog toks jo elgesys gali būti laikomas susitarimo su Gilford Motors, Co. pažeidimu, nusprendė įsteigti bendrovę J M Horne & Co Ltd. Naujai įsteigtos bendrovės vienintelė akcininkė buvo Horne žmona, o bendrovės direktoriumi paskirtas buvęs Gilford Motors, Co. darbuotojas. Tačiau nepaisant formalių statytinių, bendrovės veiklai faktiškai vadovavo pats Horne. Bendrovė Gilford Motors, Co. kreipėsi į teismą kaltindama Horne sutarties pažeidimu. Tuo tarpu Horne, remdamasis teismo sprendimu *Salomon* byloje teigė, kad sutarties sąlygos gali būti taikomos tik jam asmeniškai, o ne naujai įsteigtai bendrovei. Pirmos instancijos teismas buvo įtikintas ieškovo argumento, jog nauja bendrovė buvo įsteigta tik tam, kad Horne išvengtų atsakomybės už sutarties, sudarytos su Gilford Motors, Co., pažeidimą. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nors bendrovė yra atskiras teisės subjektas nuo jos steigėjų ir akcininkų, tačiau šiuo atveju bendrovės įsteigimo tikslas buvo paslėpti faktą, kad verslui vadovauja pats Horne. Be to, teismas taip pat padarė išvadą, jog Horne įsteigdamas naują bendrovę siekė išvengti atsakomybės už susitarimo su Gilford Motors, Co. pažeidimą. Taigi, nors Horne neturėjo nei vienos bendrovės J M Horne & Co Ltd akcijos ir oficialiai nebuvo paskirtas bendrovės vadovu, tačiau byloje buvo nustatyta, kad būtent Horne faktiškai valdė bendrovę, todėl teismo sprendimu,

¹³⁷ Papijanc, V. Patronuojančios įmonės atsakomybė...// ten pat, p. 49.

¹³⁸ *Gilford Motor Co Ltd v. Horne* [1933] Ch 935.

priimtu šioje byloje, bendrovė J M Horne & Co Ltd buvo įpareigota nutraukti veiklą, kuria pažeidžiama Horne su bendrove Gilford Motors, Co. pasirašyta sutartis.

Kita byla, kurioje Anglijos teismas pakėlė bedrovės šydą, buvo *Jones v. Lipman (1962)*. Lipman sudarė sutartį su ponais Jones įsipareigodamas jiems parduoti savo namą. Jau po sutarties sudarymo Lipman nusprendė namo nebeparduoti. Siekdamas išvengti sutartinių įsipareigojimų Jones įvykdymo, jis įsteigė bendrovę ir jai perleido nuosavybės teisę į namą. Naujai įsteigtos bendrovės savininkas ir vadovas buvo pats Lipman. Jis informavo Jones advokatą, kad namas yra parduotas bei pripažino, kad pažeidė su Jones sudarytą sutartį, todėl sutiko atlyginti nuostolius, kuriuos Jones patyrė dėl sutarties pažeidimo. Tačiau Jones nesutiko su šiuo siūlymu ir kreipėsi į teismą, jog šis įpareigotų Lipman ir naujai įsteigtą bendrovę jiems perleisti nuosavybės teisę į parduotą namą. Lipman pripažino, kad įsteigė bendrovę norėdamas jai perleisti nuosavybės teisę į namą ir taip išvengti įsipareigojimo parduoti namą ponams Jones įvykdymo. Kartu jis pažymėjo, jog remiantis teismo sprendimu, priimtu *Salomon* byloje, naujai įsteigta bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas ir laikytina naujuoju namo savininku. Tuo tarpu ponai Jones rėmėsi teismo sprendimu, priimtu *Gilford Motors* byloje. Teismas šioje byloje vis dėlto palaikė Jones poziciją ir traktavo naujai įsteigtą bendrovę kaip „fiktyvią“, „klastotę“, „kaukę“, kuria Lipman norėjo pridengti savo veiksmus, prieštaraujančius teisingumui.

Vertinant atsakovo ketinimų reikšmę, sutiktina su nuomone, jog ieškovas siekdamas pakelti bendrovės šydą neturėtų įrodinėti atsakovo ketinimo elgtis priešingai teisei,¹³⁹ nes bylose, susijusiose su ribotos atsakomybės principo netaikymu, svarbu pats faktas, kad atsakovo neteisėti veiksmai arba netinkamas elgesys lėmė neigiamų padarinių ieškovui atsiradimą.

2.2.2.3. Veiksmai, prieštaraujantys teisės aktų nuostatoms

Byloje *Re Bugle Press Ltd (1961)*¹⁴⁰ teismas priėmė sprendimą pakelti bendrovės šydą, kadangi bendrovės pagrindinių akcininkų veiksmai prieštaravo teisės aktų nuostatoms. Du pagrindiniai bendrovės akcininkai, turintys 90 proc. visų bendrovės akcijų, norėdami perimti likusius 10 proc. akcijų, įsteigė bendrovę ir jai perleido turimas akcijas. Naujai įsteigta bendrovė, valdanti iš viso 90 proc. *Re Bugle Press Ltd* akcijų, pareikalavo mažojo akcininko perleisti jo turimus 10 proc. akcijų. Mažasis akcininkas nesutiko ir kreipėsi į teismą. Teismas šioje byloje

¹³⁹ Bourne, N. Bourne on Company Law // ten pat, p. 18.

¹⁴⁰ *In Re Bugle Press Ltd* [1961] Ch 270 90.

nusprendė pakelti bendrovės šydą, tam kad išsiaiškintų kokie asmenys „slypi“ už naujai įsteigtos bendrovės ir nuspręstų, ar reikalavimas perleisti likusias bendrovės akcijas yra teisėtas. Byloje konstatuota, jog akcininkai įsteigdami naują bendrovę ir perleisdami jai savo turimas akcijas, elgėsi nesąžiningai, nes tokiu būdu buvo siekta perimti likusius 10 proc. Re Bugle Press Ltd akcijų. Teismas pažymėjo, kad nors nesąžiningų veiksmų konstatavimas yra pakankamas pagrindas pakelti bendrovės šydą, tačiau šiuo atveju, atsakovų veiksmai taip pat prieštaravo ir teisės aktų nuostatomis, imperatyviai nustatančioms, kad akcijas reikalaujantis perleisti asmuo būtų nepriklausomas nuo akcijų daugumą turėjusio akcininko.

2.2.2.4. Viešasis interesas (*public interest*)

Anglijoje bendrovės šydas taip pat pakeliamas, kai siekiama apginti viešąjį interesą (angl. *public interest*). Byloje *Daimler Co Ltd v. Continental Tyre & Rubber Co (GB) Ltd (1916)*¹⁴¹ Lordų rūmai pakėlė bendrovės šydą siekdami nustatyti bendrovės dalyvių pilietybę. Teismas šioje byloje konstatavo, kad nors bendrovė ir buvo registruota Anglijoje, tačiau visi jos akcininkai buvo vokiečiai, todėl ji laikytina Anglijos priešū.

2.2.2.5. Patikėjimas (*trust*)

Iš tiesų kontraversiškas sprendimas buvo priimtas byloje *Trebanog Working Men's Club & Institute Ltd v. Macdonald (1940)*.¹⁴² Teismas šioje byloje, remdamasis patikėjimo (angl. *trust*) instituto taikymu, „apėjo“ taisyklę, jog juridinis asmuo ir jo dalyviai laikytini savarankiškais teisės subjektais. Klubas, įsteigtas teikti laisvalaikio pramogas ir prekiaujantis alkoholiu, buvo apkaltintas, jog vertėsi prekyba alkoholiu neturėdamas tam leidimo. Tačiau teismas atmetė šiuos kaltinimus, argumentuodamas tuo, jog alkoholio tikrieji savininkai buvo klubo akcininkai, o bendrovei jis tik buvo patikėtas (angl. *trust*) valdyti. Taigi atsižvelgiant į tai, jog alkoholio pardavimas asmeniui, kuriam šis realiai priklauso, negalimas, buvo konstatuota, kad tokiu atveju jokio pažeidimo nėra. Tuo tarpu vėlesnėje byloje *JJ Harison (Properties) Ltd v. Harrison (2001)*,¹⁴³ teismas konstatavo, jog jokiame teisės akte nėra įtvirtintos nuostatos, kad bendrovė yra patikėtinis, o jos akcininkai naudosis gavėjai. Atsižvelgiant į šį teismo sprendimą ir vėlesnę teismų praktiką sutiktina, su dr. V.

¹⁴¹ *Daimler Company Ltd v. Continental Tyre and Rubber Co (Great Britain) Ltd* [1916] 2 AC 307.

¹⁴² *Trebanog Working Mens Club & Institute Ltd v. MacDonald* [1940] 1 KB 576.

¹⁴³ *JJ Harison (Properties) Ltd v. Harrison* [2001] EWCA Civ 1467.

Papjanc išvada, kad pasitikėjimo (angl. *trust*) institutas Anglijos teismų praktikoje kaip pagrindas pakelti bendrovės šydą nebetaikomas.¹⁴⁴

2.2.2.6. Vienas ekonominis junginys (*single economic unit*)

Viena reikšmingiausių bylų Anglijos teismų praktikoje, susijusių su bendrovių grupės atsakomybe, yra byla *DHN Food Distributions Ltd v. Tower Hamlets London Borough Council (1976)*.¹⁴⁵ Ši byla bendrovių teisės srityje analizuojant akcininko atsakomybės klausimą yra aktuali keliais aspektais. Visų pirma, šioje byloje apeliacinės instancijos teismo sprendimas buvo pagrįstas vieno ekonominio junginio (angl. *single economic entity*) instituto taikymu. Patronuojanti bendrovė DHN verslui vykdyti kelių sudėtingų sandorių pagrindu įsigijo patalpas. Tuo tarpu žemės sklypas, ant kurio buvo pastatas su DHN valdomomis patalpomis, priklausė dukterinei bendrovei Bronze. Londono Tower Hamlets rajono tarybai išleidus įsakymą dėl privalomo žemės sklypų supirkimo, sumokėti kompensaciją buvo pasiūlyta tik dukterinei bendrovei Bronze. Tuo tarpu patronuojančiai bendrovei, kuri valdė patalpas, esančias ant perimamo žemės sklypo, tarybos sprendimu kompensacija nepriklausė, nes pagal tuo metu galiojusį Kompensacijos už žemę įstatymą, bendrovei DHN pagrįsti teisė į kompensaciją vien tik leidimo naudotis žemės sklypu nepakako. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė priešingai: tarp bendrovių DHN ir Bronze pakėlė šydą ir priteisė kompensaciją tiek patronuojančiai bendrovei DHN, tiek dukterinei bendrovei Bronze, tuo pagrindu, jog bendrovės sudarė vieną ekonominį junginį (angl. *single economic entity*). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog ši byla laikytina kompensacinio pobūdžio, nes šiuo atveju, patronuojanti bendrovė nebuvo įpareigota atsakyti už dukterinės bendrovės skolas, ar priešingai, t.y. dukterinė bendrovė neatsakė už patronuojančios bendrovės skolas (angl. *reverse piercing*), o remiantis vieno ekonominio junginio institutu buvo pakeltas šydas tarp bendrovių ir joms abiems priteista kompensacija. Trečias svarbus aspektas yra tas, jog ši byla yra savanoriško šydo pakėlimo (angl. *voluntary piercing*) atvejis, nes būtent patronuojanti bendrovė DHN kreipėsi į teismą, kad šis pakėlęs šydą tarp bendrovių, kompensaciją taip pat priteistų ir patronuojančiai bendrovei.

Priešingai nei *DHN Food Distributions Ltd* byloje, po dviejų metų priimtame sprendime byloje *Woolfson v. Strathclyde Regional Council (1978)*,¹⁴⁶ teismas atsisakė pakelti bendrovės šydą, nors abiejų bylų faktinės aplinkybės buvo panašios. *Woolfson* byloje privalomo supirkimo įsakymas

¹⁴⁴ Papjanc, V. Patronuojančios įmonės atsakomybė...// ten pat, p. 47.

¹⁴⁵ *DHN Food Distributions Ltd v. Tower Hamlets London Borough Council* [1976] 3 WRL 852.

¹⁴⁶ *Woolfson v. Strathclyde Regional Council* [1978] SLT 159.

buvo priimtas dėl parduotuvių, esančių Glazgo mieste. Parduotuvės buvo valdomos Woolfson ir bendrovės Solfred Holdings Ltd. Pastarosios bendrovės 2/3 akcijų priklausė Woolfson, o likusi 1/3 akcijų dalis – Woolfson žmonai. Vienos iš parduotuvių patalpose bendrovė M and L Campbell (Glasgow) prekiaavo vestuvinėmis suknelėmis ir kostiumais. Bendrovės akcinį kapitalą sudarė 1000 akcijų, iš kurių 999 akcijos priklausė Woolfson, o likusią vieną akciją – jo žmonai. Be to, Woolfson buvo šios bendrovės direktorius ir vadovavo bendrovės veiklai, o jo žmona taip pat dirbo bendrovėje Campbell. Woolfson ir Solfred Holdings Ltd siekė prisiteisti kompensaciją tvirtindami, jog parduotuvės patalpose vykdyta veikla iš tiesų buvo jų verslas, o bendrovė Campbell veikė tik kaip atstovas, todėl Woolfson ir Solfred Holdings Ltd taip pat turėjo teisę į kompensaciją. Lordų rūmai prašymą priteisti kompensaciją atmetė. Teismas šioje byloje išreiškė abejones dėl bendrovės šydo pakėlimo byloje *DHN Food Distributions Ltd* bei pažymėjo, kad bendrovės šydo pakėlimas yra pateisinamas tik tuo atveju, kai egzistuoja aplinkybės, leidžiančios daryti išvadą, jog bendrovė tėra fasadas, slepiantis tikruosius faktus. Kita vertus, teismas šioje byloje nepaneigė vieno ekonominio junginio instituto taikymo bendrovių grupėms kaip pagrindo pakelti bendrovės šydą.

Bylose *Adams v. Cape Industries Plc (1990)*¹⁴⁷ ir *Yukong v. Rendsburg Investment Corporation (1998)*¹⁴⁸ teismai taip pat atsisakė pakelti bendrovės šydą. *Adams* byloje patronuojanti bendrovė siekdama išvengti nepalankaus teismo sprendimo jos dukterinės bendrovės atžvilgiu, pastarąją išregistravo ir įsteigė kitą dukterinę bendrovę į kurią perkėlė išregistruotos bendrovės veiklą. Nors žala buvo padaryta dar iki naujos bendrovės įsteigimo, tačiau ieškinyje dėl bendrovių deliktinės atsakomybės už asbesto padarytą žalą buvo pateiktas tuo metu, kai naujoji bendrovė jau buvo įsteigta. Taikant vengimo (angl. *evasion*) institutą, bendrovės šydas būtų buvęs pakeltas naujai įsteigtos bendrovės atžvilgiu. Tačiau šioje byloje atsakomybės subjektu buvo pripažinta jau išregistruota bendrovė, kadangi, pasak teismo, naujos bendrovės įsteigimas įvyko jau po to, kai atsirado pagrindas pirmosios bendrovės atsakomybei kilti, todėl priimant sprendimą buvo remtasi atskirumo principu. Atsižvelgiant į tokį teismo sprendimą *Adams* byloje, galima teigti, jog teismas svarbesniu prioritetu laikė atskirumo principo neliečiamumą bendrovių grupėje nei siekį užkirsti kelią neteisingumui. Tuo tarpu *Yukong* byloje teismas taikė vengimo (angl. *evasion*) institutą siekdamas pagrįsti, kodėl bendrovės dalyviams nebuvo taikyta atsakomybė už bendrovės aktyvų

¹⁴⁷ *Adams v. Cape Industries Plc* [1990] 2 WLR 657.

¹⁴⁸ *Yukong v. Rendsburg Investment Corp* [1998] 2 BCLC 485.

perkėlimą (angl. *assets stripping*).¹⁴⁹ Kaip ir *Adams* byloje, *Yukong* byloje buvo nustatyta, kad atsakovas įsteigė kitą bendrovę ir perkėlė į ją aktyvus. Tačiau priešingai nei *Adams* byloje, sutartis su ieškovu buvo pažeista jau po naujos bendrovės įsteigimo. Todėl teismas ir šioje byloje atsisakė pakelti šydą bendrovių grupėje.

2.2.2.7. Fiktyvi bendrovė (*facade concealing the true facts*)

Jau minėtoje *Wolfson* byloje teismas atsisakė pakelti bendrovės šydą pažymėdamas, jog byloje nebuvo įrodyta, kad bendrovė tėra „fasadas, slepiantis tikruosius faktus“ (angl. *mere facade concealing the true facts*). Parprastai tokiu atveju nauja bendrovė yra įsteigiama tik tam, kad į ją būtų perkeltas turtas ir taip išvengta įsipareigojimų vykdymo.

Naujausioje Anglijos Apeliaciniame teisme nagrinėtoje byloje *VTB Capital Plc v. Nutritek International Corp & Others (2012)* buvo priimtas ypač reikšmingas sprendimas, atsakantis į klausimą, kiek toli gali siekti bendrovės šydo pakėlimo teisinės pasekmės. Teismas šioje byloje dar kartą patvirtino, jog bendrovės šydas gali būti pakeltas tuo atveju, kai konstatuojama, jog bendrovė tėra „fasadas, slepiantis tikruosius faktus“ (angl. *mere facade concealing the true facts*). Kartu teismas nurodė ir tai, kad Anglijos teismai, kai ieškovo reikalavimas kyla iš sutartinių santykių, neturėtų pakelti bendrovės šydo ne sutarties šalies atžvilgiu. Byloje taip pat konstatuota, kad akcijų turėjimas ar veiklos kontrolė *per se* nėra pakankamas pagrindas pakelti bendrovės šydą, o būtina nustatyti netinkamus, neteisingus veiksmus, kuriais siekiama išvengti atsakomybės arba ją nuslėpti. Tiesa, toks tikslas nebūtinai turi egzistuoti jau steigiant bendrovę, o gali būti nustatomas ir konkrečių sandorių sudarymo metu. Svarbu akcentuoti ir tai, jog šioje byloje buvo pažymėta, kad bendrovės šydas gali būti pakeliamas tik tuo atveju, kai nėra kitų pažeistų teisių gynimo būdų.

2.2.3. Deliktinė bendrovės prievolė kreditoriui

Anglijos teismų praktikoje, kaip ir suformuotoje JAV, išskiriami du bendrovės prievolės kreditoriui atsiradimo pagrindai: (1) bendrovės prievolė kreditoriui atsiranda iš sutartinių santykių; (2) bendrovės prievolė kreditoriui atsiranda dėl padaryto delikto.

¹⁴⁹ Aktyvų perkėlimu (angl. *assets stripping*) kaip pagrindu pakelti bendrovės šydą, laikomi veiksmai, kuomet bendrovės aktyvai perkeliama į kitą grupės bendrovę nesant adekvataus atlyginimo. Alting, C. *Piercing the Corporate Veil...*// ten pat, p. 211.

1921 m. byloje *Rainham Chemical Works, Ltd. (In Liquidation) v. Belvedere Fish Guano Co*¹⁵⁰ Lordų rūmai už susprogus sprogmenų gamyklai kreditoriams padarytą žalą pripažino atsakingais du bendrovės akcininkus. Teismas konstatavo, kad bendrovė buvo įsteigė tik tam, kad akcininkai apsisaugotų nuo potencialios atsakomybės, kuri gali kilti dėl vykdomos rizikingos veiklos. Pažymėtina, kad šioje byloje teismas akcininkus įpareigojo atlyginti padarytą žalą, nors jų netinkamas ar nusikalstamas elgesys nebuvo konstatuotas.¹⁵¹ Kita vertus, šioje byloje priimtas sprendimas netapo precedentine taisykle Anglijos teismų praktikoje. Dar daugiau, sprendimu, priimtu *Adams* byloje, Lordų rūmai apskritai paneigė galimybę pakelti bendrovės šydą bendrovių grupėje tuo atveju, kai kreditoriaus reikalavimas kyla iš bendrovės padaryto delikto. Taigi, nors ankstesnėje Anglijos teismų praktikoje bendrovės dalyvis galėjo būti pripažįstamas atsakingu už bendrovės tiek sutartines, tiek deliktines prievoles kreditoriams, pastarasis atvejis teismų praktikoje buvo daug retesnis ir netgi galima teigti, jog po Lordų rūmų sprendimo, priimto *Adams* byloje, galimybė pakelti bendrovės šydą bendrovių grupėje, kai bendrovės prievolė kreditoriams kyla iš delikto, Anglijoje buvo apskritai eliminuota.

2.2.4. Savanoriškas bendrovės šydo pakėlimas

Anglijos teismų praktikoje, kaip ir JAV, būta bylų, kuriose teismas priėmė sprendimą pakelti bendrovės šydą akcininko iniciatyva. Pažymėtina, kad savanoriškojo bendrovės šydo pakėlimo atveju, Anglijos teismų praktika yra toliau pažengusi nei praktika, kurią formuoja JAV teismai. Anglijoje akcininkas, inicijuodamas bendrovės šydo pakėlimą, gali prisiteisti kompensaciją ar gauti kitokio pobūdžio naudos.¹⁵² Taigi Anglijos savanoriškojo pobūdžio bendrovės šydo pakėlimo byloms būdingas kompensacinis aspektas. Be to, pakėlus bendrovės šydą, dažniausiai finansinio pobūdžio naudą gauna ne bendrovės kreditorius, bet akcininkas.

Pažymėtina, kad Anglijos teismų praktika dėl savanoriškojo bendrovės šydo pakėlimo formavosi nuosekliai ir be prieštaringų sprendimų. Tai, jog Anglijos teismai pakelia bendrovės šydą jos pačios iniciatyva patvirtina ir vienas iš naujesnių Anglijos Apeliacinio teismo sprendimų pakelti

¹⁵⁰ *Rainham Chemical Works Ltd (In Liquidation) v. Belvedere Fish Guano Co* [1921] 2 AC 465.

¹⁵¹ Šioje byloje teismas tokį sprendimą motyvavo tuo, kad atsakovai įsteigdami bendrovę išlaikė nuosavybės teisę į ją ir todėl yra atsakingi dėl jos padaryto delikto žalą patyrusiems asmenims.

¹⁵² Byloje *Macaura v. N. Assurance Co.* [1925] AC 619 bendrovės šydo pakėlimą inicijavo Macaura, kuris valdė visas bendrovės akcijas, tokiu būdu siekdamas, jog draudimo kompanija jam išmokėtų draudimo išmoką už gaisre sudegusį bendrovės turtą. Tačiau teismas vadovavosi *Salomon* byloje įtvirtintu bendrovės ir jos dalyvio atskirumo principu ir draudimo išmokos dalyviui nepriteisė. Byloje *Birmingham Corporation* patronuojanti bendrovė siekdama, kad jai kaip ir dukterinei bendrovei iš vyriausybės taip pat būtų priteista kompensacija, kreipėsi į teismą dėl bendrovės šydo pakėlimo.

bendrovės šydą. Byloje *Beckett Investment Managment v. Hall (2007)*¹⁵³ vienos iš bendrovių, priklausančios bendrovių grupei, iniciatyva teismas pakėlė bendrovės šydą ir traktavo visas grupės bendroves kaip vieną ekonominį junginį tam, kad su darbuotoju pasirašyto nekonkuravimo susitarimo nuostatos galėtų ne tik jį pasirašiusios bendrovės, bet visų grupės bendrovių atžvilgiu.

Svarbu akcentuoti ir tai, jog paties akcininko pozicija dėl bendrovės šydo pakėlimo turi būti nuosekli, nes kaip byloje *Tate Access Floors Inc. v. Boswell*¹⁵⁴ priimtame sprendime buvo pažymėta, bendrovę kontroliuojantis akcininkas vienoje situacijoje negali remtis atskirumo principu, o kitoje siekti pakelti bendrovės šydą ir prisiteisti kompensaciją iš bendrovės.

2.3. Lietuva

2.3.1. Ribotos atsakomybės principo netaikymo sąlygos

Nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įstatymų leidėjas įtvirtino nuostatą, numatančią, kad: „Kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai.“ Taigi galima daryti išvadą, jog vadovaujantis šia nuostata, juridinio asmens dalyvis gali būti įpareigojamas atsakyti už juridinio asmens prievolę, kai yra tenkinamos šios sąlygos: (1) juridinis asmuo negali įvykdyti savo įsipareigojimo kreditoriui; (2) juridinio asmens dalyvis elgėsi nesąžiningai; (3) juridinio asmens dalyvio nesąžiningas elgesys lėmė, kad juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės kreditoriui. Kita vertus, Lietuvos teisės doktrinoje yra siūlymų išskirti keturias sąlygas ir kaip atskirą atsakomybės sąlygą įrodinėti juridinio asmens dalyvio kaltę¹⁵⁵ arba nurodoma, kad tereikia įrodyti dvi dalyvio atsakomybės sąlygas (atmetama priežastinio ryšio įrodinėjimo sąlyga).¹⁵⁶ Vis dėlto, nors teisės doktrinoje pateikiamas skirtingas atsakomybės juridinio asmens dalyviui taikymo sąlygų sąrašas, tačiau vyraujančia pozicija galima laikyti numatančią, jog juridinio asmens dalyvis atsako už juridinio asmens prievolę kreditoriams įrodžius minėtas tris sąlygas.¹⁵⁷ Be to, nors Lietuvos teismų praktikoje buvo nagrinėta bylų, kuriose teismas nustatinėjo

¹⁵³ *Beckett Investment Managment v. Hall* [2007] ICR 1539 (A.C.).

¹⁵⁴ *Tate Access Floors Inc v. Boswell* [1991] Ch 512.

¹⁵⁵ Kiršienė, J.; Pakalniškis, V.; Ruškytė, R. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 182-183.

¹⁵⁶ Bosaitė, A.; Butov, S. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 259-260.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. *Asmenys (vadovas V. Mikelėnas)*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 128.; Papijanc, V. *Patruojuojančios įmonės atsakomybė...// ten pat, p. 61.*

ne tris, o keturias atsakomybės sąlygas,¹⁵⁸ tačiau praktika formuojasi ta linkme, jog tam, kad taikyti dalyviui atsakomybę pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį, reikia įrodyti minėtas tris sąlygas.¹⁵⁹

Toliau šiame darbe bus analizuojamos atskiros juridinio asmens dalyvio atsakomybės už juridinio asmens prievolės taikymo sąlygos bei aptariamai probleminiai aspektai, susiję su šių sąlygų aiškinimu bei taikymu.

2.3.1.1. Juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės

Lietuvos teisiniame reguliavime nėra tiesiogiai apibrėžta, kas laikytina juridinio asmens negalėjimu įvykdyti prievolės, kaip sąlygos juridinio asmens dalyvio subsidiariajai atsakomybei kilti. LAT praktikoje juridinio asmens negalėjimu vykdyti prievolės pripažįstamos situacijos su skirtingomis faktinėmis aplinkybėmis, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės kreditoriui dėl to, kad neturi reikalingų lėšų ar turto. Svarbu pažymėti, kad nors juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės, kaip juridinio asmens dalyvio subsidiariosios atsakomybės sąlyga, gali būti susijęs, tačiau nėra tapatinamas su juridinio asmens bankrotu ar likvidavimu.

LAT nutartimi, priimta byloje *BUAB „Čeltaura“ v. A. K. Č., Š. Č., L. Č. ir R. Č.*¹⁶⁰ pripažino pagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolių, kaip LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nustatytą juridinio asmens dalyvių atsakomybės sąlygą, patvirtina tai, jog pagrindiniam skolininkui – juridiniam asmeniui yra iškelta bankroto byla. Taigi tuo atveju, kai juridiniam asmeniui jau yra iškelta bankroto byla, ieškovui nebereikia įrodinėti, jog juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės.

Svarbu pastebėti, kad Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog nemokumo samprata, priešingai nei teigė dr. V. Papijanc,¹⁶¹ turi būti nustatoma ne pagal LR ĮBĮ įstatymą, o atsižvelgiant į LR ABĮ nuostatas. LAT byloje *UAB „PANEVĖŽIO GELŽBETONIS“*¹⁶² nurodė, kad LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies nuostata dėl juridinio asmens dalyvio subsidiariosios atsakomybės *inter alia* taikytina ir tais atvejais, kai, esant neįvykdytiems bendrovės piniginiams įsipareigojimams

¹⁵⁸ LAT 2006-11-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-604/2006; 2009-07-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-329/2009; LApT 2009-09-07 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-82/2009.

¹⁵⁹ LAT 2004-02-18 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-124/2004, 2009-04-03 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-147/2009; 2011-03-21 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-118/2011; 2012-02-01 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-19/2012 ir kt.

¹⁶⁰ LAT 2009-11-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-486/2009.

¹⁶¹ Papijanc, V. *Patruojujančios įmonės atsakomybė...// ten pat, p. 63.*

Papijanc, V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patruojujančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija*, 2008, 10(112), p. 97.

¹⁶² LAT 2009-12-21 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-576/2009.

kreditoriams pagal prievoles, kurių įvykdymo terminai suėję, bendrovės akcininkai priima sprendimą išsimokėti ir išsimoka dividendus, jeigu bendrovė yra nemoki ar tampa nemoki po dividendų išmokėjimo. Teismas šioje byloje pažymėjo, kad: „Nemokumo samprata tokiu atveju neturi būti aiškinama analogiškai Įmonių bankroto įstatyme įtvirtintai įmonės nemokumo sampratai, nes jos tikslai yra kitokie, nei bankrotą reglamentuojančių teisės normų. Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio 3 dalies 1 punkte vartojama nemokumo sąvoka turi būti aiškinama teikiant prioritetą bendrovės kreditoriaus teisei gauti savo reikalavimo patenkinimą iš bendrovės prieš bendrovės akcininko turtinę teisę gauti bendrovės pelno dalį (dividendą). Dėl šios priežasties negali būti pateisinama situacija, kai, esant neįvykdytiems bendrovės piniginiams įsipareigojimams kitiems kreditoriams pagal prievoles, kurių įvykdymo terminai suėję, bendrovės akcininkai priima sprendimą išsimokėti ir išsimoka dividendus, paneigdami prioritetines kreditorių teises.“ Teismas, pateikęs šiuos išaiškinimus, konstatavo, jog bendrovės nemokumas LR ABĮ 60 straipsnio 3 dalies 1 punkto (2003 m. gruodžio 11 d. įstatymo Nr. IX-1889 redakcija) prasme yra tokia bendrovės būklė, kai ji negali vykdyti piniginių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję, nepriklausomai nuo to, ar bendrovei iškelta bankroto byla. Dar daugiau, teismas šioje byloje nurodė, kad nepriklausomai nuo to, kokia yra bendrovės finansinėje atskaitomybėje formaliai deklaruojama bendrovės finansinė būklė, vien faktas, kad, priimant sprendimą išmokėti dividendus, bendrovė turėjo piniginių prievolių, kurių mokėjimo terminai yra suėję, suponuoja prielaidą, kad bendrovė buvo nemoki. Svarbu pažymėti ir tai, kad teismas tokiu atveju bendrovės nemokumą preziumuoja, o vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 178 straipsniu, pareiga paneigti šią prezumpciją tenka atsakovui.

Svarbu pastebėti, jog juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės siejamas ne su vengimu įvykdyti vieną ar kelias konkrečias prievoles kreditoriams, o su tokia juridinio asmens finansine situacija, kai jis apskritai yra nepajėgus įvykdyti prievolių, kurių įvykdymo terminai yra suėję, nes yra nemokus. Todėl tokios priežastys kaip vengimas atsiskaityti, juridinio asmens vadovo slapstymasis nėra laikomos juridinio asmens negalėjimu įvykdyti prievolės kreditoriui kaip teisiškai reikšmingos aplinkybės juridinio asmens dalyvio atsakomybei kilti.¹⁶³

2.3.1.2. Juridinio asmens dalyvio nesąžiningi veiksmai

¹⁶³ LApT 2010-04-12 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-145/2010.

Pažymėtina, kad vien fakto, jog juridinis asmuo negali įvykdyti finansinių prievolių kreditoriui, nes jis neturi pakankamai turto joms įvykdyti, nepakanka, kad būtų galima įpareigoti juridinio asmens dalyvį subsidiariai atsakyti už juridinio asmens prievolės kreditoriams. Juridinio asmens dalyvio papildoma atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu taikytina tik konstatavus konkretaus juridinio asmens dalyvio nesąžiningus veiksmus. Taip pat svarbu pastebėti ir tai, kad teismai, taikydami juridinio asmens dalyviui atsakomybę pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį, nurodo, kad nesąžiningų veiksmų konstatavimas kartu reiškia ir juridinio asmens dalyvio kaltę.¹⁶⁴ Pažymėtina, kad juridinio asmens dalyvio atsakomybė nėra deliktinė civilinė atsakomybė, todėl ir kaltės, kuri yra viena iš deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų (LR CK 6.248 str.) įrodinėti nereikia. Kaip yra nurodęs dr. V. Papijanc: „Dalyvio nesąžiningumas apima visą subjekcinę *piercing* instituto teisinės sudėties pusę“.¹⁶⁵

LR CK 1.5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises ir atlikdami pareigas, privalo veikti pagal sąžiningumo reikalavimus. Civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, kuri reiškia, kad kiekvienas asmuo pripažįstamas sąžiningu, kol neįrodyta kitaip. LR CK sąžiningumo principo turinys nėra atskleistas, tačiau jis aiškinamas LAT ir Lietuvos apeliacinio teismo (toliau – LApT praktikoje). Kita vertus, analizuojant Lietuvos teismų praktiką, pastebėtina, jog nuoseklios teismų pozicijos dėl nesąžiningų veiksmų turinio, vis dėlto, nėra.

LAT 2009 m. byloje *A. R. v. kooperatinė bendrovė „Kėdainių šilas“, A. B., S. T. ir kt.* priimtoje nutartyje¹⁶⁶ nurodė, kad: „Sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, taikytini bendrieji civilinių teisinių santykių subjektų elgesio sąžiningumo kriterijai – juridinio asmens dalyvis laikytinas nesąžiningu, jeigu jis nežinojo, negalėjo ir neturėjo žinoti, kad jo elgesys neigiamai veikia juridinio asmens gebėjimą vykdyti savo prievolės.“ Taigi teismas šioje byloje sprendė dėl atsakovo sąžiningumo atsižvelgdamas tiek į objektyvųjį, tiek ir į subjektyvųjį kriterijų. Tuo tarpu, LApT yra pateikęs kitą nesąžiningumo sąvokos išaiškinimą. Teismas pažymėjo, kad: „Kalbant apie juridinio asmens dalyvio nesąžiningumą, akcentuotina, kad juridinio asmens dalyvio nesąžiningumas pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį suprantamas kaip juridinio asmens negalėjimo atsiskaityti su kreditoriumi priežastis, o negalėjimas traktuojamas teisine prasme. Kitaip tariant, kiekvienas neatsiskaitymas, esant pareigai sumokėti, laikytinas nesąžiningu elgesiu plačiąja prasme

¹⁶⁴ LAT 2004-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-124/2004; LApT 2009-09-07 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-82/2009.

¹⁶⁵ Papijanc, V. *Piercing the corporate veil...*// ten pat, p. 101.

¹⁶⁶ LAT 2009-04-03 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-147/2009.

(lot. *pacta sunt servanda*) (CK 6.38 str. 1 d., 6.158 str. 1 d., 6.189 str. 1 d.)¹⁶⁷ Atsižvelgiant į tokį LAPT išaiškinimą, galima daryti išvadą, jog nesąžiningumo sąvokos turinys yra siejamas tik su objektyviu kriterijumi, t.y. neatsiskaitymu, kai egzistuoja pareiga įvykdyti prievolę kreditoriui.

Galiausiai LAT 2011 m. byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. UAB „Via Nota“, V. J.*,¹⁶⁸ priimtoje nutartyje išaiškino, kad: „Sąžiningumas – tai vertybinis teisinių santykių subjekto elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t. y. rūpestingas, apdairus ir atidus elgesys. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas nusako asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, be kita ko, veikiamą subjektą individualizuojančių savybių, pavyzdžiui: jei tai fizinis asmuo – jo amžiaus, išsimokslinimo, praktinių įgūdžių ir pan., jei tai juridinis asmuo – veiklos pobūdžio, jos ypatybių, verslo patirties ir t. t.“ Apibrėžęs sąžiningumo sampratą per du kriterijus, teismas šioje byloje taip pat nurodė, kad siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, *būtina taikyti abu šiuos kriterijus.*

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos teisės doktrinoje yra teigiama, kad nėra pagrįsta juridinio asmens dalyvio atsakomybės klausimą susieti su subjektyviuoju kriterijumi, nes jis neturi įtakos juridinio asmens kreditoriaus intereso pažeidimo faktui.¹⁶⁹ Tokia pozicija argumentuojama tuo, jog tai, kad asmuo, pavyzdžiui, dėl savo sugebėjimų negalėjo suvokti, jog maišomas juridinio asmens turtas, turi mažai įtakos tam, kad pažeidžiami kreditorių interesai.¹⁷⁰ Šio darbo autorės nuomone, tokia pozicija yra pagrįsta, kadangi reikalaujant kreditorių įrodinėti ir subjektyvųjį kriterijų, jo įrodinėjimo pareiga būtų nepagrįstai apsunkinta, nes, pavyzdžiui, sudarant sutartį su juridiniu asmeniu išoriniuose santykiuose akcininkas, jeigu jis nėra ir juridinio asmens vadovas, nedalyvauja ir kreditorius nevertina akcininko subjektyvių savybių. Dar daugiau, Lietuvos teismų praktikoje dažnai pasitaiko bylų, kuriose atsakovas kartu yra ir bendrovės akcininkas, ir vadovas. Asmuo turėdamas tokį statusą paprastai visiškai kontroliuoja juridinio asmens veiklą ir vienasmeniškai priiminėja bei įgyvendina sprendimus, todėl teigti, kad jis negalėjo ir neturėjo žinoti, kad jo elgesys neigiamai veikia juridinio asmens gebėjimą vykdyti savo prievoles, būtų nepagrįsta. Trečia, subjektyvaus kriterijaus įrodinėjimas būtų problematiškas tais atvejais, kai juridinio asmens dalyvis yra ne fizinis, o juridinis asmuo, kurio subjektyvių savybių apskritai neįmanoma įvertinti. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningumo, tikslinga

¹⁶⁷ LAPT 2010-04-12 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-145/2010.

¹⁶⁸ LAT 2011-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-76/2011.

¹⁶⁹ Papijanc, V. Patronuojančios įmonės atsakomybė...// ten pat, p. 65.

¹⁷⁰ Ten pat, p. 65.

ir teisiškai pagrįsta vadovautis tik objektyviuoju kriterijumi ir vertinti, ar juridinio asmens dalyvis elgėsi rūpestingai, apdariai ir atidžiai.

Kitas svarbus aspektas, analizuojant nesąžiningus juridinio asmens veiksmus, yra jų išraiškos forma. Sutiktina su dr. V. Papijanc, kad tam, jog atsirastų pakankamas pagrindas naikinti atsakomybės privilegiją, nesąžiningi veiksmai turėtų būti gana intensyvūs.¹⁷¹ Kita vertus, kaip pripažįstama ir teismų praktikoje, juridinio asmens negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais gali sąlygoti ir juridinio asmens neveikimas.¹⁷²

AB, Göllner spedition“ byloje, kurioje buvo suformuotos pagrindinės LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies taikymo ir aiškinimo taisyklės,¹⁷³ teismas vertino juridinio asmens veiklai lemiamą įtaką turėjusio dalyvio aktyvius ir sąmoningai tyčinius veiksmus, kuriais buvo nesąžiningai siekiama išvengti juridinio asmens prievolės kreditoriui įvykdymo (naujo juridinio asmens įsteigimą, perkeltiant į jį atsakingo kreditoriui juridinio asmens turtą ir veiklą, sprendimus išparduoti juridinio asmens turtą ir sudaryti kitus kreditoriaus atžvilgiu nesąžiningus sandorius). Tuo tarpu kitoje LAT nagrinėtoje byloje¹⁷⁴ ieškinio reikalavimai buvo grindžiami visiškai kitokio turinio faktinėmis aplinkybėmis – atsakovų, kaip juridinio asmens dalyvių neveikimu, pasyviu elgesiu, juridinio asmens dalyvių pareigų užtikrinant juridinio asmens veiklą nevykdymu, t.y. nelikus bendrovės vadovo, juridinio asmens dalyviai nesprenė *įstatymais* priskirtų klausimų dėl bendrovės veiklos.

Dar daugiau, pasyviu elgesiu, lėmusiu papildomų nuostolių ieškoviui atsiradimą, teismas pripažįsta tokį vienintelio bendrovės akcininko elgesį, kai jis būdamas vienintelis bendrovės valios reiškėjas, turėjęs lemiamą įtaką juridiniame asmenyje bei plačius įgaliojimus, nepriėmė jokių sprendimų, kurių nors įstatymas ir neįpareigoja priimti, tačiau analogiškoje situacijoje jų priėmimą rūpestingas, atidus ir apdairus dalyvis būtų inicijavęs, kad užkirstų kelią dar didesnių nuostolių susidarymui. Teismas nustatęs, kad bendrovei turint labai didelių finansinių sunkumų, atsakovas nesitarė su ieškovu dėl sutarties sąlygų pakeitimo, neinformavo ieškovo apie susiklosčiusią finansinę padėtį, nesprenė klausimo dėl juridinio asmens pertvarkymo, bendrovės skolą kreditoriui priteisė subsidiariai iš juridinio asmens ir jo vienintelio akcininko bei vadovo.¹⁷⁵

Taigi juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui, juridinio asmens dalyvis gali lemti tiek nesąžiningais aktyviais veiksmais, tiek pasyviu elgesiu nevykdant teisės aktuose numatytų

¹⁷¹ Ten pat, p. 67.

¹⁷² LAT 2011-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-76/2011.

¹⁷³ LAT 2004-02-18 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

¹⁷⁴ LAT 2009-07-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

¹⁷⁵ LAT 2011-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-76/2011.

įpareigojimų ar nesiimant veiksmų, kurių esant analogiškai situacijai imtūsi rūpestingas, atidus ir apdairus asmuo.

2.3.1.3. Priežastinis ryšys tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veiksmų

Nustačius pirmąsias dvi dalyvio papildomos atsakomybės sąlygas, turi būti nustatinėjama ir trečioji – priežastinis ryšys tarp dalyvio nesąžiningumo ir juridinio asmens negalėjimo atsiskaityti su ieškovu. Priežastinis ryšys nustatomas pagal bendrąsias LR CK 6.247 str. įtvirtintas taisykles.

Svarbu pastebėti, kad jurisprudencijoje yra pateikiama ir kita pozicija, t.y. nurodoma, kad juridinio asmens dalyvis gali būti įpareigojamas atsakyti už juridinio asmens prievolės kreditoriams, įrodžius tik pirmąsias dvi sąlygas.¹⁷⁶ Tačiau vadovaujantis Lietuvos teismų praktika, tokia pozicija nevisiškai teisiškai pagrįsta.

Vienoje iš bylų, kurioje buvo keliamas bendrovės dalyvių atsakomybės klausimas,¹⁷⁷ LAPt perdavė bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui ir nurodė, kad: „Tuo atveju, jeigu, nagrinėjant bylą iš naujo, būtų nustatytas atsakovų teisiškai nepagrįstas neveikimas, teismas, sprenddamas dėl atsakovų civilinės atsakomybės, turėtų nustatyti, ar tinkamo šių pareigų vykdymo atveju galima buvo išvengti žalos bendrovės kreditoriams atsiradimo. Byloje reikia atsakyti į klausimą, ar dėl atsakovų neveikimo bendrovė prarado tam tikrą turtą, ar kitaip pablogėjo bendrovės turtinė padėtis ir ar toks pablogėjimas galėjo nulemti bendrovės negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais (nemokumą).“ Taigi pirmosios instancijos teismas buvo įpareigotas nustatyti priežastinį ryšį tarp atsakovų neveikimo ir juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės.

Priežastinio ryšio įrodinėjo svarbą pabrėžia ir LAT, tiesiogiai nurodydamas, kad juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievolės, numatyta LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje, atsirasti, be kitų dviejų įrodinėtinų sąlygų, reikia nustatyti priežastinį ryšį tarp nesąžiningų juridinio asmens dalyvio veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės.¹⁷⁸ Byloje *BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P. ir kt.*¹⁷⁹ buvo nustatyta, kad atsakovai nevykdė LR ABĮ numatytos pareigos, t.y. neinicijavo visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo. Nustatęs tokias faktines aplinkybes, teismas pabrėžė, kad: „Reikia iširti ir įvertinti faktines aplinkybes dėl atsakovų teisiškai nepagrįsto neveikimo ir ieškovo nurodytos žalos atsiradimo priežastinio ryšio, t. y. ar, atsakovams

¹⁷⁶ Bosaitė, A.; Butov, S. ir kt. Civilinė teisė...// ten pat, p. 259-260.

¹⁷⁷ LAPt 2009-09-07 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-82/2009.

¹⁷⁸ LAT 2008-10-22 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-509/2008; 2009-04-03 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-147/2009.

¹⁷⁹ LAT 2009-07-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

įvykdžius įstatyme nurodytas pozityvias pareigas ir sušaukus visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriame būtų paskirtas bendrovės vadovas (atsakingas už bendrovės turto išsaugojimą asmuo), tokiais neatliktais atsakovų veiksmais būtų galima išvengti žalos bendrovės kreditoriams ir jų interesams atstovaujančiam bankrutavusios bendrovės administratoriui atsiradimo.“ Nesant byloje nustatytų šių aplinkybių, kasacinės instancijos teismas priėmė nutartį perduoti bylą apeliaciniam teismui nagrinėti iš naujo ir nurodė, jog byloje reikia nustatyti priežastinį ryšį tarp atsakovų neveikimo ir bendrovės negalėjimo atsiskaityti su kreditoriais (nemokumo).

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, jog priežastinio ryšio įrodinėjimas yra būtina sąlyga, nes tik jį nustatčius, galima teigti, kad būtent dalyvio pasyvaus elgesio ar aktyvių veiksmų pasekmė buvo juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės kreditoriui, o ne tokios aplinkybės, kaip, pavyzdžiui, ekonomikos nuosmukis. Be to, faktinis juridinio asmens nemokumas gali egzistuoti jau iki juridinio asmens dalyvio atliktų veiksmų, kurie nors ir gali būti vertinami kaip nesąžiningi, tačiau tiesiogiai nesukėlę juridinio asmens negalėjimo atsiskaityti su kreditoriais.

2.3.2. Papildomos juridinio asmens dalyvio atsakomybės santykis su deliktine atsakomybe

Pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį: „Kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai.“ Taigi šios normos turinio analizė suponuoja, kad juridinio asmens dalyvis gali būti įpareigotas atsakyti už juridinio asmens prievolės remiantis savarankišku įstatyminiu pagrindu – dėl juridinio asmens dalyvio *nesąžiningų veiksmų*. LAT AB „Göllner *spedition*“ byloje priimtoje nutartyje pažymėjo, kad: „Laikydamas atsakovų veiksmus *nesąžiningus* kreditoriaus atžvilgiu, teismas neturėjo konstatuoti jų sudarytų sandorių neteisėtumo, nes nesąžiningumas ir sandorio neteisėtumas CK 2.50 straipsnio 3 dalies prasme negali būti sutapatinami, kadangi įstatymas nereikalauja sandorių neteisėtumo pripažinimo, be to, tai nėra Pauliana ieškinys (CK 6.66 str.). Šiuo atveju *pakanka juridinio asmens dalyvio veiksmų nesąžiningumo*, t.y. pakanka konstatuoti, kad sandoris nesąžiningas *neanalizuojant sandorio teisėtumo klausimo*. Tokios aplinkybės nustatymas yra pakankamas pagrindas taikyti juridinio

[asmens] dalyvio subsidiarinę atsakomybę.“ Tokiu teismo išaiškinimu buvo vadovautasi ir vėlesnėse bylose, susijusiose su subsidiarios atsakomybės taikymu juridinio asmens dalyviui.¹⁸⁰

Kita vertus, tiek Lietuvos teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje yra pavyzdžių, kuomet papildoma juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės traktuojama kaip dalyvio deliktinė atsakomybė.¹⁸¹ Tačiau toks vertinimas yra klaidingas dėl keletos priežasčių.

Visų pirma, kaip nurodė ir dr. V. Papijanc, skiriasi dalyvio atsakomybės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos. Dalyvio atsakomybės institutui taikyti teismas turi nustatyti tik tris LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nurodytas sąlygas: juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės, dalyvio nesąžiningus veiksmus, priežastinį ryšį tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veiksmų. Tuo tarpu, priešingai ne taikant deliktinę atsakomybę, neteisėtų veiksmų bei žalos įrodinėti nereikia. Be to, taip pat nereikia įrodinėti ir kaltės, nes „dalyvio nesąžiningumas apima visą subjektinę *piercing* instituto teisinės sudėties pusę“.¹⁸²

Antra, deliktinėje atsakomybėje dalyvis atsako pagal savo asmeninę prievolę dėl konkrečios įstatyme nustatytos pareigos arba bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimo. Tuo tarpu juridinio asmens dalyviui taikant atsakomybę LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu, jis subsidiariai atsako ne už savo asmeninę, bet už juridinio asmens prievolę, kai šis negali jos įvykdyti dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų.¹⁸³

Trečia, taikant deliktinę atsakomybę nėra daroma išimtis iš ribotos atsakomybės principo, nes dalyvis atsako ne už juridinio asmens prievolę, kylančią iš delikto ar sutartinių santykių pažeidimo, o tiesiogiai (asmeniškai) dėl konkrečios įstatyme nustatytos pareigos arba bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimo.

¹⁸⁰ Pavyzdžiui, LAT 2009-11-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-486/2009; 2011-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-76/2011; LApT, 2011-01-11 d. nutartis, c. b. Nr. 2-195/2011.

¹⁸¹ Pavyzdžiui, Kiršienė, J.; Pakalniškis, V.; Ruškytė, R. ir kt. *Civilinė teisė...*// ten pat, p. 182-183; Tikniūtė, A. *Juridinio asmens ribotos...*// ten pat, p. 107-112. Teismų praktikos pavyzdžiai: LAT 2008-11-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-604/2006; LApT 2009-09-07 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-82/2009. Taigi sprendžiant civilinės atsakomybės iš delikto taikymą reikia nustatyti faktines aplinkybes, patvirtinančias ar paneigiančias visas būtinas civilinės atsakomybės sąlygas (CK 6.246-6.249 str.).

¹⁸² Papijanc, V. *Piercing the corporate veil...*// ten pat, p. 101.

¹⁸³ Ten pat.

Kita vertus, Lietuvos teismų praktikoje dar pasitaiko nutarčių, kuriose juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės traktuojama kaip jo asmeninė prievolė: „CK 2.50 straipsnio 3 dalies normos tikslas – kreditorių interesų apsauga, užkertant kelią juridinio asmens dalyviams piktnaudžiauti ribotos juridinio asmens turtinės atsakomybės taisykle ir išvengti *asmeninės* turtinės atsakomybės tais atvejais, kai jų nesąžiningi veiksmai lemia, kad juridinis asmuo negali iki galo įvykdyti prievolės kreditoriui“ (LAT 2011-03-21 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-118/2011); LAT pripažindamas juridinio asmens dalyvio veiksmus nesąžiningais ir taikydamas atsakomybę pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį yra pasisakęs: „Dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal *savo prievolės*“ (LAT 2011-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-76/2011).

Ketvirta, skiriasi deliktinės atsakomybės ir juridinio asmens dalyvio atsakomybės už juridinio asmens prievolės taikymo tikslai. Pirmuoju atveju, civilinė atsakomybė yra taikoma siekiant kompensuoti patirtą žalą, o antruoju atveju, įstatymų leidėjas įtvirtina juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagrindą siekdamas kovoti su piktnaudžiavimu ribotos atsakomybės principu.

Pažymėtina, kad JAV ir Anglijos teismų praktikoje skiriamos deliktinės bendrovės prievolės, t.y. prievolės kylančios iš bendrovės padaryto delikto ir sutartinės prievolės, atsirandančios iš sutartinių santykių. Tuo tarpu dalyvio įpareigojimas įvykdyti bendrovės prievolės kreditoriams nėra laikomas deliktine dalyvio prievole, o traktuojamas kaip vienas iš kreditoriaus pažeistų teisių gynybos būdų.¹⁸⁴

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvos teismų praktikoje ir doktrinoje juridinio asmens dalyvio atsakomybės vertinimas pagal deliktinės atsakomybės taisyklės yra teisiškai nepagrįstas. Kadangi juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės nėra civilinė atsakomybė (LR CK 1.138 str. 6 p.), šį institutą galima laikyti kitu įstatymu numatytu kreditoriaus civilinių teisių gynimo būdu (LR CK 1.138 str. 8 p.).

2.3.3. Deliktinės ir sutartinės bendrovės prievolės kreditoriams

Kaip jau šiame darbe buvo akcentuota, JAV ir Anglijoje yra skiriamos deliktinės ir sutartinės bendrovės prievolės. Pirmuoju atveju, kreditoriaus reikalavimo teisė kyla iš sutartinių santykių. Antruoju atveju, kreditoriaus reikalavimo teisės pagrindas – bendrovės veikimu ar neveikimu padaryta žala, kurios pati bendrovė atlyginti negali. Tačiau tam, kad akcininkas būtų įpareigotas atsakyti už bendrovės prievolės kreditoriams, įrodinėjamos ne jo civilinės atsakomybės ar sutartinės atsakomybės sąlygos, o taikomi specialūs atsakomybės modeliai („kitas aš“, „instrumentas“), kiti bendrosios teisės tradicijos valstybėse teismų praktikoje susiformavę institutai (apgaulės, vieno ekonominio junginio ir kt.) arba įstatymuose įtvirtinti pagrindai, pavyzdžiui, 1986 m. Nemokumo įstatymo 214 straipsnis numato atsakomybę vadovui už neteisėtą prekybą (angl. *wrongful trading*).

Lietuvos teismų praktikoje bylų, kuriose juridinio asmens kreditoriaus reikalavimas bendrovei kiltų iš delikto, nebuvo. Kita vertus, kyla klausimas, ar tokia praktika pagal Lietuvos teisinį reguliavimą apskritai galima, kai išimties iš ribotos atsakomybės principo taikymo apimtis yra ribota, nes priešingai nei JAV ir Anglijoje, ji įtvirtinta įstatyme? LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad: „Kai juridinis asmuo negali įvykdyti *prievolės* dėl juridinio asmens dalyvio

¹⁸⁴ Morrissey, J. D. Piercing All the Veils...//ten pat, p. 541; Crespi, S. G. The Reverse Pierce Doctrine...// ten pat, p. 3.

nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens *prievoles* savo turtu subsidiariai.“ Taigi remiantis lingvistine LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies analize, galima daryti išvadą, kad teoriškai situacija, kai bendrovės akcininkas būtų įpareigotas atsakyti ne tik už bendrovės prievoles, kylančias iš sutartinių santykių, bet ir už deliktinę bendrovės prievolę kreditoriui, pagal Lietuvos teisinį reguliavimą yra galima.

Svarbu pastebėti, kad JAV ir Anglijos teismų praktikos tendencijos dėl akcininko įpareigojimo atsakyti už deliktinę bendrovės prievolę, skiriasi. Pagal minėtoje prof. Peter B. Oh. su bendrovės šydo pakėlimu susijusių bylų analizėje pateikiamus duomenis, nors JAV ieškinių, kuriais siekiama įpareigoti akcininką įvykdyti bendrovės prievolę, kylančią iš sutartinių santykių pateikiama daugiau, tačiau teismai dažniau patenkina ieškinius, kai ieškovas reikalauja akcininką įvykdyti bendrovės prievolę, kylančią iš delikto.¹⁸⁵ Tokia teismų pozicija JAV teisės doktrinoje aiškinama tuo, jog kreditorius, kurios reikalavimo teisė kyla iš delikto, yra sąlyginai sudėtingesnėje situacijoje, nes jis skolininko pasirinkti negali ir tuo labiau įvertinti bendrovės finansinės situacijos ar derėtis dėl prievolės įvykdymo užtikrinimo. Kita vertus, JAV teismai reikalauja, kad tokiu atveju būtų įrodytas netinkamas ar neteisėtas tiek bendrovės, tiek ir jos dalyvio elgesys.¹⁸⁶ Tuo tarpu Anglijoje Lordų rūmai sprendimu, priimtu *Adams* byloje, praktiškai eliminavo galimybę pakelti bendrovės šydą bendrovių grupėje, tuo atveju, kai kreditoriaus reikalavimo teisė kyla iš bendrovės padaryto delikto. Teismas šioje byloje nurodė, kad siekis apriboti atsakomybę yra vienas svarbiausių bendrovės steigimo tikslų, todėl vien aplinkybė, jog žalą patyrusiems asmenims bendrovė neturi pakankamai turto išmokėti kompensaciją, nėra pakankamas pagrindas pakelti bendrovės šydą.

Pažymėtina, kad Lietuvos teisiniame reguliavime, priešingai nei Anglijoje ir daugelyje JAV valstijų, yra numatyti reikalavimai minimaliam bendrovių įstatiniam kapitalui.¹⁸⁷ Remiantis Europos Teisingumo Teismo praktika, galima teigti, jog reikalavimu uždarosioms akcinėms bendrovėms turėti ir apmokėti minimalų akcinį kapitalą siekiama dviejų tikslų: pirma, sustiprinti tų bendrovių finansinį patikimumą, siekiant apsaugoti viešuosius kreditorius nuo rizikos, kad skolos jiems gali tapti nebeatgaunamos, nes, skirtingai nei privatūs kreditoriai, jie negali pasinaudoti tokių skolų gražinimo užtikrinimo priemonėmis; antra, platesne prasme, apsaugoti visus viešuosius ir privačius kreditorius nuo tyčinio bankroto rizikos dėl bendrovių, kurių pradinis kapitalas yra nepakankamas,

¹⁸⁵ Peter, B. Oh. *Veil Piercing* // ten pat, p. 126.

¹⁸⁶ *Craig v. Lake Absetos of Quebec, Ltd.*, 843 F.2d (3d. Cir 1988).

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914, 2 str. 3-4 d., nustatyti minimalaus pradinio kapitalo reikalavimai: AB įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 150 tūkst. litų. UAB įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 10 tūkst. litų.

nemokumo.¹⁸⁸ Taigi įstatinio kapitalo reikalavimas nacionalinėje teisėje nustatomas tam, kad apsaugoti kreditorius, tame tarpe ir viešuosius, t.y. nesavanoriškus, kreditorius.

Svarbu pastebėti ir tai, kad taikant bendrovei reikalavimą turėti ir apmokėti minimalų įstatinį kapitalą, įstatymo leidėjas kartu ne tik apriboja akcininko atsakomybę apmokėta suma, bet taip pat įtvirtina reikalavimus sandorių sudarymui, kurie viršija tam tikrą įstatinio kapitalo dalį. Pagal Lietuvos teisinį reguliavimą, sudarant sandorius, kurie viršija 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo dydį, jeigu įstatuose nenurodyta kitokia vertė, suma ar kaina, reikalingas akcininkų pritarimas.¹⁸⁹ Taigi akcininkai turi teisę nusimatyti, kokio dydžio sandorį sudarant reikalingas jų pritarimas, tokiu būdu užsitikrindami, kad bus informuoti apie prisiimamą riziką ir tik esant jų sutikimui bus sudaromi didesnės vertės sandoriai. Tuo tarpu reikalavimas taikyti akcininkui atsakomybę už bendrovės deliktines prievoles, kurių dydį sunku numatyti ir kontroliuoti, gali atrodyti pernelyg griežtas, ko pasekoje akcininkai vengtų investuoti į bendroves, užsiimančias rizikingą veiklą.

Kartu pažymėtina, kad akcininkas įpareigojamas atsakyti už bendrovės prievoles tik išimtiniais atvejais, t.y. kai paties akcininko nesąžiningi veiksmai lemia bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui. O. Petroševičienė daktaro disertacijoje¹⁹⁰ pažymėjo, kad: „Nesavanoriški kreditoriai, kurių reikalavimai kyla, pvz., iš deliktinės bendrovės atsakomybės, ir kurių interesų apsaugai ir skirtas įstatinis kapitalas, dažniausiai negali juo veiksmingai pasinaudoti, nes nemoki bendrovė jau neturi turto.“ Taigi, nors Lietuvos teisiame reguliavime numatytas minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas, kuris teoriškai turėtų užtikrinti nesavanoriškų kreditorių reikalavimus, realiai praktikoje gali susiklostyti situacija, jog bendrovė negalės kompensuoti nesavanoriško kreditoriaus dėl bendrovės padaryto delikto patirtos žalos, nes neturės turto. Tačiau, kaip jau minėta, akcininkas pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį, galėtų būti įpareigojamas atsakyti pagal deliktinę bendrovės prievolę tuo atveju, kai byloje nustatoma, kad bendrovė negali pilnai įvykdyti prievolės kreditoriui, t.y. neturi turto, dėl akcininko nesąžiningų veiksmų, nes jis, pavyzdžiui, akcininko perkeltas į naujai įsteigtą bendrovę arba neatlygintai ar už simbolinį atlyginimą perleistas tretiesiems asmenims. Be to, teismas tokiu atveju turėtų įvertinti laiko momentą, kuomet kilo bendrovės deliktinė prievolė. Priešingu atveju, galima paradoksali situacija,

¹⁸⁸ Pagal Danijos Europos Teisingumo Teismui pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl EB sutarties 52, 56 ir 58 straipsnių pateiktas išaiškinimas byloje tarp *Centros Ltd ir Erhvrs-og Selskabsstyrelsem*, bylos Nr. C-212/97.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914. 34 str.

¹⁹⁰ Petroševičienė, O. Kapitalo palaikymas kaip uždarujų akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2011, p. 53, cituojama McCahery, J. A.; Vermeulen, P. M. *The Evolution of Closely Held Business Forms in Europe. The Governance of Close Corporations and Partnership. US and European Perspectives*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2004, p. 218.

kai bendrovė akcininkų sprendimu perleidžia dalį turto už mažesnę nei vidutinę rinkos kainą, bet dėl tokių sandorių bendrovė netampa nemokia, t.y. bendrovė neturi pradelstų įsipareigojimų, kurie viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Tuo tarpu, bendrovės deliktinė prievolė, kilusi jau po minėtų sandorių sudarymo viršytų visą likusį bendrovės turtą. Esant tokiai situacijai, viena vertus, dėl to, kad buvo perleistas turtas, bendrovė kreditorių reikalavimus galėtų patenkinti mažesne apimtimi, kita vertus, pagrindo teigti, kad bendrovė negali įvykdyti prievolės kreditoriui dėl akcininko nesąžiningų veiksmų, nebūtų, nes jei sandorio sudarymo metu bendrovės deliktinė prievolė dar neegzistavo, akcininkas nežinojo ir negalėjo žinoti, kad jo veiksmai pažeis kreditorių interesus. Taigi, tokiu atveju, kai byloje nustatoma, kad bendrovės turto masė buvo sumažinta iki atsirado deliktinė bendrovės prievolė, akcininkas galėtų būti įpareigojamas atsakyti už deliktinę bendrovės prievolę tik tada, jei likęs bendrovės turtas būtų mažesnis už minimalų įstatinį kapitalą. Kitu atveju, t.y. kai bendrovės turto masė sumažinama jau po to, kai kyla bendrovės deliktinė atsakomybė, nors tuo pagrindu teisme dar nebuvo iškelta byla, akcininkas galėtų būti įpareigojamas atsakyti pagal visą likusį reikalavimą, kuris lieka nepatenkintas iš bendrovės turto.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad nors LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* nėra nustatyta, jog akcininkas gali būti įpareigojamas atsakyti tiek už bendrovės prievoles, kylančias iš sutartinių santykių, tiek iš bendrovės padaryto delikto, tačiau abiem atvejais, jei bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolės lemia akcininko nesąžiningi veiksmai (neveikimas), subsidiari akcininko atsakomybė kreditoriui galėtų kilti pagal minėto LR CK straipsnio dalį. Tačiau svarbu akcentuoti tai, kad tam, jog akcininkas būtų pagrįstai įpareigojamas atsakyti už deliktinę bendrovės prievolę, svarbu įvertinti jos atsiradimo momentą.

2.3.4. Savanoriškasis ir atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas

Analizuojant JAV ir Anglijos teismų praktiką galima išskirti ne tik nesavanoriškąjį bendrovės šydo pakėlimą, kai jis pakeliamas kreditoriaus iniciatyva, bet taip pat ir savanoriškąjį bendrovės šydo pakėlimą, kuomet jis inicijuojamas pačios bendrovės. Be to, šių bendrosios teisės tradicijos valstybių teismų praktikoje galimas ir atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas (angl. *reverse piercing*), kuomet jis pakeliamas bendrovės akcininkų ar kreditorių iniciatyva ir teismas tokiu atveju už akcininko prievolę įpareigoja atsakyti bendrovę.

Atkreiptinas dėmesys, jog pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį, juridinio asmens dalyvis gali būti įpareigotas subsidiariai atsakyti už juridinio asmens prievoles tretiesiems asmenims (kreditoriams), o priešingos situacijos, kai juridinis asmuo atsako už dalyvio prievoles, nėra

numatyta (atvirkštinio bendrovės šydo pakėlimo atvejis). Lietuvos teismų praktikoje bylų, kuriose juridinis asmuo būtų pripažintas atsakingu už dalyvio prievoles taip pat nebuvo. Be to, Lietuvos teisiniame reguliavime taip pat nėra įtvirtintos nuostatos, kurios pagrindu, akcininkas galėtų būti įpareigotas atsakyti už bendrovės prievoles pačios bendrovės, o ne jos kreditorių iniciatyva (savanoriško bendrovės šydo pakėlimo atvejis).

Vis dėlto, analizuojant Lietuvos teismų praktiką, galima išskirti kitą faktinę situaciją, kuomet bankrutuojančio juridinio asmens bankroto administratorius kreipiasi dėl bendrovės akcininkų pripažinimo atsakingais už bendrovės prievoles tretiesiems asmenims (kreditoriams). Tokiu atveju, gali kilti klausimas, ar tokia situacija galėtų būti traktuojama kaip savanoriškas bendrovės šydo pakėlimas? Pateikiant atsakymą į šį klausimą, visų pirma, būtina atsižvelgti į tai, jog pagal LR ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 14 punkte įtvirtintą nuostatą, juridinio asmens bankroto administratorius gina visų kreditorių ir bankrutuojančio juridinio asmens teises ir interesus. Be to, pagal LR ĮBĮ, juridinio asmens bankroto administratorius reiškia ieškinius veikdamas juridinio asmens kreditorių interesais. LAT taip pat yra pažymėjęs, kad: „Toku atveju, kai ieškinį juridinio asmens dalyviui (dalyviams) pateikia bankroto administratorius galutinai naudos gavėjai pagal ieškinį yra ne juridinis asmuo, o jo kreditoriai, t. y. tie asmenys, kurių teisių apsaugai skirta CK 2.50 straipsnio 3 dalis. Todėl byloje pareikštas ieškinys vertintinas ir CK 2.50 straipsnio 3 dalyje“.¹⁹¹ Taigi toks LAT išaiškinimas suponuoja, jog bankroto administratorius turi teisę pareikšti ieškinį juridinio asmens dalyviui pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį. Kita vertus, kai ieškinys reiškiamas *ne paties juridinio asmens*, o kreditorių interesams ginti ir iš atsakovų priteistas žalos atlyginimas juridinio asmens likvidavimo procese naudojamas tokio juridinio asmens kreditorių reikalavimams dengti, tai nėra laikytina savanoriškuoju bendrovės šydo pakėlimu.

2.4. Skyriaus apibendrinimas

Analizuojant Anglijos teismų praktiką sudėtinga rasti nuoseklią teisinę argumentaciją tais atvejais, kai teismai nusprendžia nepaisyti juridinio asmens ir jo dalyvio atskirumo principo ir pakelia bendrovės šydą. Kita vertus, jeigu nėra įtikinamų teisingumo sumetimų, Anglijos teismai vadovaujasi Lordų rūmų sprendimu, priimtu *Salomon* byloje ir taiko ribotos atsakomybės principą. Tuo tarpu JAV teismai daug dažniau pakelia bendrovės šydą ir už bendrovės prievoles kreditoriams

¹⁹¹ LAT 2009-07-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

įpareigoja atsakyti akcininką arba asmenį, kuris formaliai nėra bendrovės akcininkas, tačiau faktiškai kontroliuoja bendrovės veiklą.

Kitas svarbus skirtumas, kurį galima pastebėti analizuojant JAV ir Anglijos bylas, liečia institutų ir modelių taikymą, kuriais teismai pagrįsdavo sprendimą pakelti bendrovės šydą. JAV teisės mokslininkai išskiria net 13 institutų – modelių, kuriuos teismai dažniausiai taiko priimdami sprendimą pakelti bendrovės šydą. Analizuojant Anglijos teismų praktiką galima išskirti šešis pagrindinius teismų taikomus institutus.¹⁹² Tačiau priešingai nei JAV, istoriškai jie visi susiformavo kitokio pobūdžio bylose, nesusijusiose su atsakomybės bendrovės akcininkui taikymu. Tuo tarpu JAV „kitas aš“ (angl. *alter ego*) ir „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modeliai buvo suformuoti ir taikomi būtent bylose, kuriose teismas priimdavo sprendimą pakelti bendrovės šydą ir įpareigodavo akcininką atsakyti pagal bendrovės prievoles kreditoriams.

Lietuvos teisiniame reguliavime taip pat numatytas specialus juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagrindas, tačiau priešingai nei JAV ir Anglijoje, jis suformuotas ne teismų praktikos, o buvo įtvirtintas nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio LR CK 2.50 str. 3 d. Kita vertus, net ir įstatyminis dalyvio atsakomybės reguliavimas neužtikrino vienodo dalyvio atsakomybės sąlygų traktavimo. Kaip jau buvo akcentuota, dalyvio ne asmeninė, o papildoma atsakomybė už juridinio asmens prievoles Lietuvos teismų praktikoje dažnai tapatinama su deliktine atsakomybe ir tokiais atvejais ieškovo reikalaujama įrodyti deliktinės atsakomybės sąlygas (LR CK 6.246 – 6.249 str).

Svarbu pastebėti ir tai, jog teisinės pasekmės tais atvejais, kuomet teismas priimdavo sprendimą pakelti bendrovės šydą, JAV ir Anglijoje skiriasi. Anglijoje ne visais atvejais, kai pakeliamas bendrovės šydas, akcininkas ar vadovas įpareigojamas atsakyti už bendrovės prievoles kreditoriams. Todėl Anglijoje bylų, kuriose pakeliamas bendrovės šydas, problematika yra susijusi ne su atsakomybės akcininkui ar vadovui už bendrovės prievoles kreditoriams taikymu, o su fundamentalaus ribotos atsakomybės principo nesilaikymu. Tuo tarpu šiame darbe analizuotose, JAV teismuose nagrinėtose bylose pakėlus bendrovės šydą akcininkas daugeliu atvejų buvo įpareigotas atsakyti už bendrovės prievoles kreditoriams. Šiuo aspektu JAV teismų praktika artimesnė Lietuvos teisiniam reguliavimui, nustatančiam dalyvio atsakomybę už juridinio asmens prievoles. Be to, JAV ir Lietuvos teismų sprendimams, priešingai nei Anglijos, nėra būdingas kompensacinis aspektas, pavyzdžiui, kai vienos iš bendrovių iniciatyva pakėlus šydą ir teismui

¹⁹² Atstovavimas, apgaulė, veiksmai, prieštaraujantys teisės aktų nuostatomis, viešasis interesas, vienas ekonominis junginys, fiktyvi bendrovė. Tuo tarpu patikėjimo institutas, pagal šiame darbe pateiktą Anglijos teismų praktikos analizę, nebėra taikomas.

pripažinus, jog bendrovės sudaro vieną ekonominį junginį, jai prisiteisiama kompensacija, kuri priešingu atveju būtų mokama tik vienai iš bendrovių.

JAV ir Anglijos teismų pozicija išsiskiria ir dėl atsakomybės akcininkui už deliktines bendrovės prievoles taikymo. JAV teismai kreditoriaus reikalavimą akcininkui įvykdyti deliktinę bendrovės prievolę dažnai laiko netgi labiau pagrįstu nei kylantį iš sutartinių santykių. Anglijos teismų praktika šiuo klausimu pasuko ta linkme, jog galimybė akcininką įpareigoti atsakyti už deliktinę bendrovės prievolę po sprendimo priimto *Adams* byloje buvo praktiškai panaikinta, nes teismai pripažįsta, kad pats ribotos atsakomybės juridinis asmuo yra steigiamas su tikslu eliminuoti atsakomybę už trečiųjų asmenų dėl bendrovės rizikingos veiklos patirtą žalą. Tuo tarpu, nors LR CK implicitiškai nėra numatyta, Lietuvoje dalyvio atsakomybė už deliktinę juridinio asmens prievolę kreditoriui yra galima. Kita vertus, dalyvio atsakomybės pagrindą įtvirtinus įstatyme, jo taikymo apimtis yra žymiai siauresnė nei JAV ar Anglijoje ir nepaliekanti teismui galimybės taikyti savanorišką ar atvirkštinį bendrovės šydo pakėlimą.

Taigi, atsižvelgiant į minėtus skirtumus, galima daryti išvadą, jog Lietuvoje juridinio asmens dalyvio atsakomybės modelis, su tam tikromis išimtimis, artimesnis taikomam JAV teismų praktikoje, o esamas įstatyminis dalyvio atsakomybės reglamentavimas, kaip ir JAV leidžia taikyti bendrovės akcininko atsakomybę už deliktinę bendrovės prievolę kreditoriui. Tačiau pati juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles nėra deliktinė civilinė atsakomybė (LR CK 1.138 str. 6 p.), o šį institutą galima laikyti kitu įstatymu numatytu kreditoriaus civilinių teisių gynimo būdu (LR CK 1.138 str. 8 p.). Tokios pozicijos laikosi ir JAV bei Anglijos teismai.

3. ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLĖS TAIKYMO SUBJEKTAS

Siekiant visapusiškai atskleisti bendrovės akcininkų atsakomybės ypatumus, šiame darbe yra būtina iširti dar vieną, itin svarbų teisinį aspektą, kuris neatsiejamai susijęs su atsakomybės bendrovės akcininkams taikymu, t.y. išnagrinėti problematiką, susijusią su subjektais, kurie gali būti įpareigoti atsakyti už bendrovės prievolės kreditoriams.

JAV ir Anglijos teisinis reguliavimas numato galimybę steigti įvairaus teisinio statuso bendroves, kurios gali būti klasifikuojamos remiantis skirtingais kriterijais. Analizuojant bendrovės šydo pakėlimo instituto taikymą, aktualu aptarti tik tas bendroves, kurių vienas iš požymių yra ribota atsakomybė. Pastarosios taip pat skirstomos į uždaro ir atviro tipo bendroves. Pažymėtina, kad nors teoriškai egzistuoja galimybė už bendrovės prievolės įpareigoti atsakyti ir atviro tipo bendrovės akcininką, praktikoje ribota atsakomybė dažniausiai yra naikinama uždaro tipo bendrovėse. Didelių korporacijų atžvilgiu teismai retai panaudoja korporacinio šydo panaikinimo doktriną ir tik tada, jei siekiama priversti patronuojančią bendrovę atsakyti už dukterinės bendrovės skolas.¹⁹³

Prof. Loewenstein J. M. 2011 m. publikuotame straipsnyje taip pat pažymėjo, kad JAV teismų praktikoje bylų, kuriose teismas būtų pakėlęs bendrovės šydą atviro tipo bendrovėse ir įpareigojęs akcininką atsakyti už bendrovės prievolės, nebuvo.¹⁹⁴ Tokią teismų praktikos tendenciją galima paaiškinti išanalizavus reikalavimus, kurie taikomi atsakomybės už bendrovės prievolės subjektui: tam, kad asmuo būtų pripažintas atsakingu už bendrovės prievolės kreditoriams, turi būti nustatomas jo dominavimas bendrovėje ar reali galimybė kontroliuoti bendrovės veiklą, daryti įtaką joje priimamiems sprendimams. Tuo tarpu atviro tipo bendrovių akcininkai, kurių skaičius paprastai yra didelis, dažniausiai būna tiesiog pasyvūs investuotojai ir aktyviai bendrovės valdyme nedalyvauja.

Lietuvoje teoriškai ribotos atsakomybės principu taip pat gali piktnaudžiauti įvairaus teisinio statuso juridinių asmenų su ribota atsakomybe dalyviai (akcinių bendrovių ir uždarujų akcinių bendrovių akcininkai, kooperatinių bendrovių nariai, žemės ūkio bendrovių nariai ar pajininkai, mažųjų bendrijų nariai), tačiau analizuojant Lietuvos teismų praktiką, pastebėtina, kad šia privilegija dažniausiai piktnaudžiauja uždarujų akcinių bendrovių akcininkai. Šio teisinio statuso bendrovėse paprastai akcininkų skaičius yra nedidelis, todėl jie realiai gali kontroliuoti bendrovės veiklą, įtakoti joje priimamus sprendimus.

¹⁹³ Altling, C. Piercing the Corporate Veil...// ten pat, p. 206; Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos...// ten pat, p. 102.

¹⁹⁴ Loewenstein, J. M. Veil Piercing to Non-Owners...// ten pat, p. 854.

Pabrėžtina, kad pagal JAV ir Anglijos teismų formuojamą praktiką, subjektų ratas, kurie gali būti įpareigoti atsakyti už bendrovės prievolės kreditoriams, yra traktuojamas plačiau nei Lietuvoje, nes neapsiribojama tik asmenimis, kurie yra formalūs bendrovės akcininkai. Bendrovės šydo pakėlimas ir atsakomybės už bendrovės prievolės taikymas ne tik bendrovės akcininkams, bet ir vadovams ar kitiems bendrovėje vadovaujančias pareigas užimantiems asmenims, o taip pat ir tiems asmenims, kurie neturi nei vienos bendrovės akcijos bei oficialiai nevadovauja jos veiklai, dar nėra visuotinai teismų pripažįstama praktika. Vis dėlto, net ir pavieniai atvejai, kai teismai atsakomybės subjektais pripažįsta vadovus ar net asmenis, kurie neturi nei vienos bendrovės akcijos, dėl galimos precedentinės reikšmės reikalauja išsamesnės analizės šiame darbe.

Kartu pastebėtina, kad LR CK atsakomybės už piktnaudžiavimą ribotos atsakomybės juridinio asmens teisine forma taikymas numatytas tik juridinio asmens dalyviui. Tačiau, atsižvelgiant į JAV ir Anglijos teismų formuojamą praktiką, kyla klausimas, ar Lietuvoje nebuvo nepagrįstai susiaurintas atsakomybės už juridinio asmens prievolės subjektų ratas ir taip paliktos galimybės išvengti atsakomybės tiems asmenims, kurie *de jure* nėra juridinio asmens dalyviai, tačiau įvertinus aplinkybių visumą, galima daryti išvada, jog realiai kontroliuoja juridinio asmens veiklą?

3.1. JAV

3.1.1. Bendrovės vadovo atsakomybė už bendrovės prievolės kreditoriams

1984 m. byla *LaFond v. Basham*¹⁹⁵ buvo pirmoji Kolorado valstijoje, kurioje teismas priėmė sprendimą pakelti bendrovės šydą ir vadovaudamasis bendrovės akcininko atsakomybės taisyklėmis atsakingu už skolas kreditoriams pripažino jos vadovą. Šioje byloje ieškovais buvo namų savininkai, kurie nukentėjo, kai dvi bendrovės, rekonstravusios jų namus, pažeidė savo sutartinius įsipareigojimus. Paaiškėjus, jog bendrovės neturi jokio turto, ieškovai į teismą padavė abiejų bendrovių vadovą Basham, kuris nors oficialiai ir vadovavo bendrovių veiklai, tačiau neturėjo nei vienos iš bendrovių akcijų (bendrovių akcijas valdė jo žmona ir sūnus). Teismas šioje byloje konstatavo, jog ribotos atsakomybės principas netaikomas ir bendrovės vadovai gali būti pripažinti atsakingais už bendrovės prievolės kreditoriams, jeigu to reikia norint byloje priimti teisingą sprendimą. Esant situacijai, kai priteisus nuostolių atlyginimą paaiškėja, jog bendrovė neturi turto ir

¹⁹⁵ *LaFond v. Basham*, 683 P.2d 367 (Colo. App. 1984).

negalės atsiskaityti su kreditoriais, pasak teismo, galima teigti, jog teisingumo siekis reikalauja, kad bendrovės vadovai būtų pripažinti atsakingais už bendrovės skolas kreditoriams.

3.1.2. Asmens, kuris nėra bendrovės vadovas ir neturi nei vienos bendrovės akcijos, atsakomybė už bendrovės prievolės kreditoriams

Atsakomybės subjektu 1942 m. byloje *Start v. Coker*¹⁹⁶ teismo priimtu sprendimu už bendrovės prievolės kreditoriams buvo pripažinta pagrindinio akcininko žmona, nors jai priklausė tik viena akcija iš 150 akcijų. Likusias bendrovės akcijas valdė atsakovės vyras. Teismas šioje byloje nustatė, kad tiek vyras, tiek žmona aktyviai dalyvavo bendrovės valdyme. Tuo tarpu vėlesnėje byloje Kalifornijos valstijos teismas aiškiai nurodė, jog atsakovu byloje gali būti tik asmuo, turintis nuosavybės teisę į bendrovės, negalinčios įvykdyti prievolių kreditoriams, akcijas. Tokia teismo pozicija buvo išdėstyta 1959 m. byloje *Riddle v. Leuschner* priimtame sprendime.¹⁹⁷ Šioje byloje dalyvavo dvi bendrovės, 1949 m. įsteigtos Leuschner šeimos. Ieškovas Riddle, vienas iš bendrovių kreditorius, siekė, kad už bendrovės prievolės jam atsakytų vyras, žmona ir vaikas, kadangi, pasak ieškovo, bendrovė tebuvo „kitas aš“ (angl. *alter ego*). Nors vyras buvo vienas iš bendrovių vadovas, o kitoje valdybos narys, tačiau neturėjo nei vienos iš bendrovių akcijų. Teismas, atsižvelgdamas į tai, jog jis nebuvo bendrovių akcijų savininkas, konstatavo, kad nėra pagrindo daryti išvadą, jog bendrovė buvo „kitas aš“ (angl. *alter ego*), nes taikant šį akcininko atsakomybės modelį, reikia įrodyti bendrovės akcininko, t.y. asmens, turinčio nuosavybės teisę į bendrovės akcijas, interesų tapatumą bendrovės interesams.¹⁹⁸ Kita vertus, šios bylos įdomiausias aspektas yra tas, jog už bendrovės skolas kreditoriams buvo pripažinta atsakinga žmona, kuriai priklausė tik viena vienos iš dviejų bendrovių akcija. Dar daugiau, žmona buvo pripažinta atsakinga ir už kitos bendrovės skolas, nors pastarosios akcijų ji apskritai neturėjo (teismas nurodė, jog pakanka vienos iš bendrovės akcijų turėjimo). Byloje taip pat buvo nustatyta, kad bendrovės buvo kontroliuojamos, valdomos ir joms vadovavo visa šeima, todėl tarp bendrovės ir šeimos, tame tarpe ir žmonos, interesų nebuvo atskirumo. Taigi šioje byloje teismas vadovavosi ne formaliu kriterijumi, t.y. nuosavybės teisės į bendrovės akcijas turėjimu, o atsižvelgė į realią asmenų įtaką bendrovės veiklai ir joje priimamiems sprendimams. Kita vertus, teismo sprendimas atsakomybės subjektu pripažinti

¹⁹⁶ *Start v. Coker*, 20 Cal. 2d 839, 129 P.2d 390 (1942).

¹⁹⁷ *Riddle v. Leuschner*, 335 P. 2d 107 (Cal.1959).

¹⁹⁸ Vienas iš būtinų kriterijų taikyti „kitas aš“ (angl. *alter ego*) atsakomybės modelį yra bendrovės ir jos dalyvio interesų tapatumo konstatavimas.

žmoną, kuri vienos iš bendrovių akcijų apskritai neturėjo, leido pagrįstai abejoti, ar Kalifornijos valstijos teismai nuosavybės teisės į akcijas turėjimą, laiko būtina sąlyga asmenį pripažinti atsakingu už bendrovės skolas kreditoriams. Vėlesnė šios valstijos teismų praktika, nors ir gana prieštaringa, galiausiai leidžia daryti išvadą, jog atsakovo nuosavybės teisių į akcijas turėjimas nėra būtina sąlyga pakelti bendrovės šydą ir pripažinti asmenį atsakingu už bendrovės skolas kreditoriams.¹⁹⁹ Tą patvirtina ir augantis bylų skaičius kitose JAV valstijose, kuriose teismas pakelia bendrovės šydą ir tuo atveju, kai konstatuoja, jog atsakovas yra faktinis bendrovės savininkas (angl. *equitable owner*). 2005 m. Iliojaus apeliacinės instancijos teismo byloje *Fontana v. TLD Builder, Inc.*²⁰⁰ priimtas sprendimas iliustruoja naujausią JAV teismų praktikos tendenciją atsakomybės už bendrovės skolas subjektu pripažinti asmenį, kuris oficialiai nors ir nevaldė bendrovės akcijų, tačiau iš aplinkybių visumos buvo galima daryti išvadą, jog jis kaip akcininkas faktiškai kontroliavo bendrovės veiklą. Šioje byloje Teresa DiCosola buvo vienintelė bendrovės TLD akcininkė. Jos vyras, priešingai, neturėjo nei vienos bendrovės akcijos, tačiau byloje buvo nustatyta, jog būtent jis valdė bendrovę ir kontroliavo jos veiklą. Taigi bendrovės veiklos kontrolės kriterijaus nustatymas teismui leido konstatuoti, jog Nicola veikė kaip faktinis bendrovės savininkas ir tai buvo pakankamas pagrindas padaryti išvadą, jog egzistuoja bendrovės ir Nicola interesų tapatumas. Kaip jau minėta, interesų tapatumo konstatavimas yra būtinas kriterijus pakelti bendrovės šydą taikant „kitas aš“ modelį.

Naujausia Kolorado valstijos teismų praktika taip pat patvirtina tendenciją, jog JAV teismai bendrovės šydą pakelia esant situacijai, kai atsakovas nors ir nėra bendrovės akcininkas ar oficialus jos vadovas, tačiau nustatoma, kad jis faktiškai vadovavo bendrovės veiklai. 2009 m. byloje *McCallum Family LLC v. Winger*²⁰¹ apeliacinės instancijos teismas vadovavosi *LaFond* byloje pateiktu išaiškinimu ir pripažino bendrovės Manitoba veiklai vadovavusį Marc Winger atsakingu už bendrovės prievolės kreditoriams. Šioje byloje buvo nustatyta, kad ieškovas buvo išnuomojęs nekilnojamąjį turtą bendrovei Manitoba, kuri nors ir mokėjo mokesčius už nuomą, tačiau

¹⁹⁹ 1988 m. byloje *Firstmark Capital Corp. v. Hempel Fin. Corp.*, 859 F.2d 92 (9th Cir. 1988) priimtame sprendime Kalifornijos valstijos teismas nurodė, jog pirmiausia turi būti nustatyta, ar atsakovas buvo bendrovės akcijų savininkas, ir tik tai nustačius, galimas, esant pagrindui, bendrovės šydo pakėlimas. Kitame šios valstijos teismo sprendime, priimtame byloje *SEC v. Hickey*, 322 F.3d 1123 (9th Cir. 2003), buvo nurodyta, kad nepaisant to, kiek atsakovas galėjo kontroliuoti bendrovę, tačiau, atsižvelgiant į byloje *Riddle v. Leuschner* suformuotą teismo poziciją ir šioje byloje nustatytą aplinkybę, jog atsakovas neturėjo nei vienos bendrovės akcijos, konstatuota, kad pakelti bendrovės šydą ir atsakovą pripažinti atsakingu už bendrovės skolas kreditoriams, taikant „kitas aš“ (angl. *alter ego*) modelį, nėra pagrindo. Tuo tarpu naujesnėje, 2007 m. byloje *Logix Dev. Corp. v. Faherty, Los Angeles County, Super.*, (Cal. Ct. App. Apr. 13, 2007), priimtame sprendime teismas konstatavo, kad akcijų turėjimas tėra formalus reikalavimas, nes svarbiausias yra nustatyti kiek realiai asmuo kontroliavo bendrovės veiklą ir įtakoją bendrovėje priimamus sprendimus.

²⁰⁰ *Fontana v. TLD Builders, Inc.*, 840 N.E.2d 767 (III. App. Ct. 2005).

²⁰¹ *McCallum Family LLC v. Winger*, 221 P.3d. 69 (Colo. App. 2009).

nesumokėjo privalomų nekilnojamojo turto mokesčių valstybei. Nuomotojas, sumokėjęs šiuos mokesčius, vėliau teismo sprendimu juos prisiteisė iš nuomininko. Tačiau paaiškėjus, jog bendrovė Manitoba negalės sumokėti priteistos skolos, nes neturi jokio turto, nuomotojas, siekdamas pakelti bendrovės šydą, kreipėsi į teismą dėl Winger pripažinimo atsakingu už bendrovės skolas kreditoriams. Pažymėtina tai, kad Winger, nors faktiškai ir vadovavo bendrovės veiklai, tačiau oficialiai jos vadovu nebuvo paskirtas, su juo darbo sutartis nebuvo sudaryta. Dar daugiau, jis neturėjo nei vienos bendrovės akcijos (po 50 proc. bendrovės akcijų priklausė jo žmonai ir anytai, kurios oficialiai vadovavo bei dirbo bendrovėje). Tačiau byloje buvo nustatyta, kad Winger, apie tai žinant jo žmonai ir anytai, naudojo bendrovės lėšas apmokėti savo asmenines išlaidas bei kitais būdais išvaistė visas bendrovės lėšas. Nors pirmosios instancijos teismas atsisakė pakelti bendrovės šydą, tačiau apeliacinis teismas, remdamasis trijų dalių testu, padarė išvadą, jog ieškovas įrodė būtinas sąlygas pakelti bendrovės šydą. Apeliacinės instancijos teismas taip pat nurodė, jog Winger laikytinas faktiniu bendrovės savininku (angl. *equitable owner*), o byloje nustatyta aplinkybė, jog jis bendrovės lėšas naudojo asmeniniais tikslais, leido teismui konstatuoti, kad egzistuoja pirmoji ir antroji trijų dalių testo sąlygos. Tai nustačius byla buvo perduota pirmosios instancijos teismui, kuris turėjo nuspręsti, ar bendrovės šydo pakėlimas ir Winger pripažinimas atsakingu už bendrovės skolas kreditoriams leis pasiekti teisingą rezultatą šioje byloje. Atsižvelgiant į kitas aplinkybes, kurios buvo nustatytos šioje byloje,²⁰² toks apeliacinės instancijos teismo sprendimas laikytinas iš tiesų drąsiu.

Prof. Loewenstein J. M.²⁰³ vertindamas *LaFond* ir *McCallum* bylose priimtus sprendimus, pažymėjo, kad šiose bylose ieškiniai galėjo būti patenkinti ir remiantis kitais pagrindais, t.y. nepakeliant bendrovės šydo.²⁰⁴ Pasak profesoriaus, minėtose bylose ieškiniai galėjo būti patenkinti tuo pagrindu, jog neteisėtą bendrovės turto paskirstymą draudžia teisės aktų nuostatos.²⁰⁵ Be to, profesoriaus nuomone, bylose nebuvo įrodytas priešastinis ryšys, t.y., jog ieškovai nuostolius patyrė dėl to, kad atsakovai nepaisė bendrovės kaip savarankiško teisės subjekto statuso.²⁰⁶

²⁰² Byla nagrinėjant pirmosios instancijos teisme buvo nustatyta, jog nuomos sutarties Winger nepasirašė, taip pat nebuvo įrodyta, jog atsakovas susitaręs su tėvu ar kitais asmenimis sąmoningai blogai valdė bendrovę ar perleido jos turtą siekdamas išvengti atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų, prisiimtų nuomos sutartimi, nevykdymą. Be to, byloje nebuvo pateikta jokių įrodymų, ar kreditorius, t.y. nuomotojas, prieš pasirašydamas nuomos sutartį apskritai įvertino bendrovės finansinę būklę. Dar daugiau, pati bendrovė tęsė veiklą ir, išskyrus nekilnojamojo turto mokesčių mokėjimą valstybei, vykdė įsipareigojimus pagal nuomos sutartį dar penkerius metus nuo sutarties pasirašymo dienos.

²⁰³ Loewenstein, J. M. *Veil Piercing to Non-Owners...*// ten pat, p. 868.

²⁰⁴ Atkreiptinas dėmesys, jog Kolorado valstijos Uždarųjų akcinių bendrovių įstatymas, įsigalioję 1990 m. balandžio 19 d., iš dalies pakeisto įstatymo nauja redakcija įsigaliojo 1994 m. liepos 1 d., numato, kad bendrovės šydas gali būti pakeliamas ir bendrovės narių atžvilgiu vadovaujantis teismų praktika, kuri nustato pagrindus ir aplinkybes pakelti bendrovės šydą Kolorado valstijoje (Colo. Rev. Stat. § 7-80-107(1)).

²⁰⁵ Loewenstein, J. M. *Veil Piercing to Non-Owners...*// ten pat, p. 873.

²⁰⁶ Ten pat.

Apibendrinant šioje darbo dalyje analizuotą naujausią JAV teismų praktiką, galima daryti dvi išvadas: (1) JAV teismai bendrovės šydą pakelia ir už bendrovės prievolės pagal akcininko atsakomybės taisyklės atsakingu pripažįsta ir jos vadovą; (2) kai kurių valstijų teismai atsakomybės už bendrovės skolas subjektų ratą traktuoja dar plačiau ir įpareigoja už bendrovės prievolės atsakyti ir asmenis, kurie neturėjo nei vienos bendrovės akcijos bei nebuvo jos vadovai, tačiau byloje įrodoma, kad faktiškai kontroliavo bendrovės veiklą.

3.1.3. Dominavimo ir kontrolės kriterijų nustatymo reikšmė

Teismui pakėlus bendrovės šydą, už bendrovės skolas kreditoriams dažniausiai atsakingais pripažįstami bendrovės akcininkai. Tačiau tokia teismų praktika susiklostė tik todėl, jog ribotos atsakomybės principu dažniausiai gali piktnaudžiauti akcininkai. Kita vertus, analizuojant naujesnę JAV teismų praktiką, pastebėtina, kad vien formali aplinkybė, ar asmuo turi nuosavybės teisę į bendrovės akcijas, nėra pati svarbiausia JAV teismams priimant sprendimą atsisakyti ar pakelti bendrovės šydą. Esminis kriterijus, kurį nustatinėja teismas, yra realus atsakovo dominavimas ir (ar) galėjimas visiškai kontroliuoti bendrovės veiklą. Tik jį nustačius teismas sprendžia, ar asmuo pasinaudojo dominuojančia padėtimi, bendrovės veiklos kontrole neteisėtiems tikslams pasiekti.²⁰⁷

Kolorado valstijos teismų sprendimai, priimti jau šiame darbe minėtose *LaFond* ir *McCallum* bylose, patvirtina dominavimo ir kontrolės kriterijų reikšmingumą, teismui sprendžiant, ar asmuo gali būti įpareigotas atsakyti už bendrovės prievolės. *LaFond* byloje teismas pažymėjo, jog ieškovui įrodžius, kad atsakovas realiai kontroliavo bendrovės veiklą, kontrolės faktorius gali būti lemtingas sprendžiant klausimą dėl atsakovo atsakomybės pagal bendrovės prievolės. *McCallum* byloje buvo akcentuota, jog nors atsakovas nebuvo oficialus bendrovės akcijų savininkas, taip pat nebuvo paskirtas vadovu ir nedirbo bendrovėje pagal darbo sutartį, tai nėra pagrindas eliminuoti jo atsakomybę už bendrovės prievolės kreditoriams. Priešingai, nustačius, kad atsakovas elgėsi kaip *de facto* akcininkas, be to, buvo susijęs su oficialiai deklaruojamais bendrovės akcininkais ir disponavo bendrovės lėšomis kaip savo asmeninėmis, teismas priėmė sprendimą pakelti bendrovės šydą.

Analizuojant kitų valstijų teismų praktiką, taip pat galima daryti išvadą, jog nustačius, kad atsakovas kontroliavo bendrovės veiklą ar užėmė dominuojančią padėtį, toks asmuo gali būti traktuojamas faktiniu bendrovės savininku. Dar 1982 m. byloje *Angelo Tomasso, Inc. v. Armor*

²⁰⁷ Krendl, S. C.; Krendl, R. J. Piercing The Corporate Veil...// ten pat.

*Constr. & Paving, Inc.*²⁰⁸ priimtame sprendime Konektikuto valstijos teismas nurodė, jog nuosavybės teisės į akcijas turėjimas nėra būtina sąlyga pakelti bendrovės šydą ir atsakovą pripažinti atsakingu už bendrovės prievoles kreditoriams, o tik vienas iš faktorių, į kurį atsižvelgiama vertinant visą situaciją. Be to, teismas šioje byloje tai pat pažymėjo, jog nėra būtina nustatyti, kad atsakovas buvo oficialus bendrovės vadovas ar dirbo joje, nes svarbiausias yra kontrolės ar atsakovo įtakos bendrovės veiklai kriterijai. Kitoje 1982 m. byloje *Labadie Coal Co. v. Black*²⁰⁹ teismas pažymėjo, jog asmuo siekdamas išvengti akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles gali sąmoningai neįsigyti bendrovės akcijų, todėl oficialaus akcininko statuso neturėjimas negali būti esminis kriterijus teismui sprendžiant, ar pakelti bendrovės šydą ir pripažinti asmenį atsakingu už bendrovės prievoles kreditoriams. Pasak teismo, sprendžiant, ar bendrovė tėra „kitas aš“ (angl. *alter ego*) svarbiausia nustatyti atsakovo bendrovės kontrolės laipsnį. Šioje byloje buvo nustatyta, kad atsakovas buvo dominuojanti figūra bendrovėje ir vien tik jo iniciatyva buvo sudaryti sandoriai su ieškovu. Nustačius šias aplinkybes bei tai, kad bendrovė vykdė veiklą neturėdama adekvataus kapitalo, taip pat tai, kad bendrovėje nebuvo saugomi dokumentai bei laikomasi kitų teisinių formų, teismas priėmė sprendimą pakelti bendrovės šydą. Ilinojaus teismas 2005 m. *Fontana* byloje priimtu sprendimu taip pat pakėlė bendrovės šydą ir už bendrovės prievoles kreditoriams atsakingu pripažino asmenį, kuris nors ir nebuvo bendrovės akcininkas, tačiau kontroliavo jos veiklą. Tuo tarpu atsakovo žmona, kuri nors ir buvo oficiali bendrovės akcijų savininkė, sprendimų susijusių su bendrovės veikla kaip akcininkė nepriiminėjo. Teismas pažymėjo, esant tokiai situacijai reikia vertinti ne oficialų atsakovo statusą bendrovėje, o realią jo įtaką, kurią nustačius bendrovės šydo pakėlimas ir įpareigojimas asmenį, nesantį bendrovės akcininku, atsakyti už bendrovės prievoles yra tinkamas kreditoriaus teisių gynimo būdas.

Apibendrinant minėtas bylas, darytina išvada, jog JAV teismai formuoja praktiką, pagal kurią asmuo neturėtų išvengti atsakomybės už bendrovės prievoles vien todėl, jog jis nėra oficialus bendrovės akcijų savininkas. Kai byloje nustatoma, kad asmens vaidmuo bendrovėje buvo dominuojantis, jis kontroliavo bendrovės veiklą, disponavo jos turtu, oficialaus akcininko statuso neturėjimas nėra pagrindas atsisakyti asmenį pripažinti atsakingu už bendrovės prievoles. Priešingai, jeigu byloje, atsižvelgiant į aplinkybių visumą galima daryti išvadą, kad asmuo veikė kaip *de facto* akcininkas, pavyzdžiui, išsimokėjo sau dividendus, jis pripažįstamas tikruoju bendrovės savininku (angl. *equitable owner*) ir įpareigojamas atsakyti už bendrovės prievoles kreditoriams.

²⁰⁸ *Angelo Tomasso, Inc. v. Armor Constr. & Paving, Inc.*, 447 A.2d 406 (Conn. 1982).

²⁰⁹ *Labadie Coal Co. v. Black*, 672 F.2d 92 (D.C. Cir. 1982).

3.1.4. Dominavimo kriterijaus nustatymas bendrovių grupėje

Dominavimo kriterijaus nustatymas taip pat svarbus sprendžiant dėl bendrovės šydo pakėlimo bendrovių grupėje. Ieškoviui siekiant pakelti bendrovės šydą tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės, reikia atsižvelgti į patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąsajų įrodinėjimo ypatumus. Pagal 1931 m. prof. Powell F. suformuluotą „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modelį, kurį taiko daugelis JAV teismų, siekiant pakelti bendrovės šydą bendrovių grupėje, reikia, visų pirma, įrodyti, kad patronuojanti bendrovė visiškai kontroliavo dukterinę bendrovę.²¹⁰ Ši sąlyga reikalauja, kad ieškovas ne tik įrodytų, jog patronuojanti bendrovė turėjo absoliučią dukterinės bendrovės veiklos kontrolę, bet taip pat patronuojančios bendrovės visišką dominavimą dukterinės bendrovės atžvilgiu. Pažymėtina, kad dominavimo faktui pagrįsti, ieškoviui nepakanka vien pateikti įrodymų, jog atsakovas, kaip akcijų daugumą turintis asmuo, galėjo įtakoti bendrovėje priimamus sprendimus. Toks griežtas reikalavimas įrodyti realią kontrolę ir dominavimą yra grindžiamas tuo, jog priešingu atveju, t.y. nereikalaujant šios sąlygos įrodymo, bet kurios patronuojančios bendrovės atžvilgiu teismai galėtų pakelti bendrovės šydą ir įpareigoti ją atsakyti už dukterinės bendrovės prievoles kreditoriams. Dar daugiau, yra reikalaujama, jog reali kontrolė būtų įrodyta ne visos veiklos, o konkretaus sandorio, kuris lėmė neigiamų padarinių kreditoriams atsiradimą, atžvilgiu.²¹¹

3.2. Anglija

3.2.1. Bendrovės vadovo atsakomybė už bendrovės prievoles kreditoriams

Analizuojant Anglijos teismų praktiką ir doktriną pastebėtina, kad dažnai pakėlus bendrovės šydą už bendrovės prievoles kreditoriams įpareigojami atsakyti ne tik bendrovės akcininkai, bet ir jos vadovai, kiti vadovaujančias pareigas bendrovėje užimantys asmenys. Svarbu paminėti, kad pagal bendrą taisyklę, bendrovės vadovas turi fiduciarines pareigas tik pačiai bendrovei, todėl tiesiogiai bendrovės kreditoriui teisė pateikti ieškinį jos vadovui nėra numatyta. Tačiau ši taisyklė, kaip ir dauguma bendro pobūdžio taisyklių, turi išimčių. Viena iš jų taikoma, kai bendrovės akcininkas taip pat yra ir jos vadovas: teismas bendrovei negalint įvykdyti prievolių kreditoriams, už

²¹⁰ Siekiant pakelti bendrovės šydą remiantis „instrumento“ (angl. *instrumentality*) modeliu reikia įrodyti tris aplinkybes: (1) visą apimančią kontrolę; (2) neteisėtą arba netinkamą patronuojančios bendrovės elgesį; (3) priežastinį ryšį tarp pirmų dviejų aplinkybių ir neigiamų pasekmių kreditoriams.

²¹¹ Krendl, S. C.; Krendl, R. J. Piercing The Corporate Veil...// ten pat.

jas atsakyti įpareigoja bendrovės akcininką, kuris taip pat yra ir jos vadovas. Anglijoje Lordų rūmų sprendime, priimtame *Salomon* byloje, buvo nurodyta, kad ribotos atsakomybės privilegija taikoma ir toms bendrovėms, kurios turi tik vieną steigėją. Teismui pripažinus, kad ribotos atsakomybės privilegija disponuoja ir vienanarės bendrovės, Anglijos teismų praktikoje dažnai pasitaiko bylų, kuriose tas pats asmuo yra ir bendrovės vadovas, ir akcininkas. Todėl teismai taikydami bendrovės šydo pakėlimo doktriną atsakomybės subjektų pagal jų statusą bendrovėje dažnai nediferencijuoja ir už bendrovės prievoles kreditoriams įpareigoja atsakyti asmenį, turintį bendrovėje ir vadovo statusą. Kita vertus, pažymėtina, jog Anglijos teisės doktrinoje yra siūloma, kad tais atvejais, kai ribotos atsakomybės principu asmuo piktnaudžiauja, veikdamas kaip bendrovės vadovas, jis turėtų atsakyti pagal nuostatas, reguliuojančias atsakomybės bendrovės vadovui taikymą.²¹²

3.2.2. Asmens, kuris nėra bendrovės vadovas ir neturi nei vienos bendrovės akcijos, atsakomybė už bendrovės prievoles kreditoriams

Priešingai nei JAV, Anglijoje teismai, kaip jau šiame darbe buvo akcentuota, bendrovės šydą pakelia tik išimtiniais atvejais. Todėl ir teismų praktikos, kuomet bendrovės šydas buvo pakeltas asmens, neturinčio nei vienos bendrovės akcijos, atžvilgiu, nėra daug. Kaip vieną iš atvejų, kuomet atsakovu byloje buvo asmuo, oficialiai neturėjęs nei vienos bendrovės akcijos, galima paminėti šiame darbe jau analizuotą sprendimą, priimtą *Gilford Motors* byloje. Atsakovas šioje byloje siekdamas išvengti su ankstesniu darbdaviu pasirašytoje sutartyje numatytų apribojimų vykdyti veiklą, įsteigė bendrovę. Bendrovės akcijos buvo paskirstytos jo žmonai ir darbuotojui, kurie taip pat buvo paskirti bendrovės direktoriais. Taigi atsakovas nevaldė nei vienos bendrovės akcijos bei oficialiai nevadovavo jos veiklai. Nepaisant šių byloje nustatytų aplinkybių teismas pripažino, kad būtent atsakovas realiai kontroliavo bendrovės veiklą, o jos įsteigimas tebuvo fiktyvus. Kita vertus, net pavieniai teismų sprendimai pakelti bendrovės šydą ir įpareigoti asmenį, kuris neturi nei vienos bendrovės akcijos, atsakyti už jos prievoles kreditoriams, iš esmės nekeičia nuoseklios Anglijos teismų pozicijos pakelti bendrovės šydą tik išimtiniais atvejais. Todėl teigti, kad Anglijos teismų praktikoje formuojasi tendencija pakelti bendrovės šydą ir už jos prievoles įpareigoti atsakyti asmenį, neturintį nei vienos bendrovės akcijos, nėra pagrindo.

3.3. Lietuva

²¹² Davies, L. P. Gower and Davies' Principles...// ten pat, p. 180.

LR CK 2.45 straipsnyje yra įtvirtintas juridinio asmens dalyvio apibrėžimas, kuris numato, kad juridinio asmens dalyvis (akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) yra asmuo, turintis nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. LR ABĮ 3 straipsnio 1 dalis numato, kad akcininkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. Taigi asmuo akcinės bendrovės akcininku tampa įsigijęs bendrovės akcijas ir mainais perdavęs pinigus ar kitokį turtinį įnašą. Bendrovei perduotas turtas tampa jos nuosavybės dalimi, o akcininkas atitinkamai įgyja prievolinių (turtines ir neturtines) teises į bendrovei perduotą turtą. Bendrovės akcininkų neturtinės pareigos yra įtvirtintos LR ABĮ 16 straipsnyje. Tuo tarpu, pagal LR ABĮ, akcininkai neturi jokių turtinių įsipareigojimų bendrovei, išskyrus įsipareigojimą nustatyta tvarka apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina (LR ABĮ 14 str. 1 d.). Kitos juridinio asmens pareigos yra bendrojo pobūdžio, tiesiogiai teisės aktuose neįtvirtintos, o išplaukiančios iš bendrųjų civilinės teisės principų, tame tarpe sąžiningumo ir draudimo piktnaudžiauti teise (LR CK 1.5 str.).

Nors LR ABĮ *expressis verbis* nėra įtvirtinta, tačiau sisteminė šio įstatymo analizė leidžia išskirti tris galimas akcininko pozicijas bendrovėje: (1) smulkusis akcininkas, kuris realiai bendrovės veiklos ir joje priimamų sprendimų kontroliuoti negali; (2) akcininkas, valdantis kontrolinį akcijų paketą, todėl galintis realiai įtakoti bendrovės vykdomą veiklą ir joje priimamus sprendimus; (3) akcininkas, užimantis bendrovėje vadovo pareigas. Paskutiniu atveju toks asmuo atlieka tiek akcininkui, tiek bendrovės vadovui būdingas funkcijas.

3.3.1. Juridinio asmens dalyvio ir vadovo atsakomybės santykis

Svarbu paminėti, jog LAT yra išaiškinęs, kad: „Juridinio asmens savarankiškumo principas lemia juridinio asmens savarankišką atsakomybę ne tik dalyvių, bet ir kitų juridinio asmens veikloje dalyvaujančių asmenų – vadovų ir darbuotojų – aspektu. Jei nėra jų pačių ar įstatymo leidėjo valios, pastarieji taip pat neatsako pagal juridinio asmens prievoles“.²¹³ Taigi pagal bendrą taisyklę, juridinio asmens kreditoriams už juridinio asmens prievoles neatsako nei dalyviai, nei valdymo organo nariai ar darbuotojai. Tuo tarpu praktikoje, vis dėlto, dažniau susiduriama su situacija, kai ribotos atsakomybės principu piktnaudžiauja dalyvis, kuris taip pat gali įtakoti ir valdymo organų

²¹³ LAT 2012-02-01 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-19/2012.

priimamus sprendimus. Tokia išvada yra daroma ir Lietuvos teisės doktrinoje: „Lietuvoje dominuoja santykinai nedidelio įstatinio kapitalo uždarnosios akcinės bendrovės, kuriose vadovų sprendimus dažniausiai lemia bendrovių dalyviai“.²¹⁴ Teisės mokslininkai taip yra nurodę, kad: „Piktnaudžiavimo bendrovės ribota atsakomybe tikrieji subjektai yra dalyviai, o ne valdymo organų nariai. Vadovai imasi rizikingų veiksmų tik akcininkų motyvuojami arba verčiami. Pati piktnaudžiavimo ribota juridinio asmens atsakomybe nauda akcininkui pasireiškia tik tuo atveju, jei visuomenė subsidijuoja bendrovės veiklą ją likvidavus prisiimdama eksternalizuotas išlaidas, todėl akcininko ir valdymo organo tikslai dėl rizikos iš esmės nesutampa. Tuo tarpu valdymo organų nariai nesiims veiksmų, kurie kelia pavojų juridinio asmens egzistavimui, nes tai neatitinka jų intereso išlaikyti esamą darbo vietą“.²¹⁵ Taigi juridinio asmens dalyvio ir valdymo organo tikslai, susiję su rizika, prisiimama bendrovei vykdant veiklą, gali būti ir dažniausiai yra skirtingi. LAT taip pat yra pažymėjęs, kad dalyvio ir valdymo organo narių interesai yra skirtingi, todėl šių subjektų atsakomybė yra grindžiama skirtingais pagrindais: „Juridinio asmens dalyvių susirinkimas formuoja juridinio asmens valią, kurią įgyvendina per valdymo organus. Juridinio asmens valdymo organo nariai turi fiduciarines pareigas juridiniam asmeniui, t.y. pareigas veikti išimtinai juridinio asmens interesais (LR CK 2.87 straipsnis), ir šių pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas lemia valdymo organo nario atsakomybę pagal LR CK 2.87 straipsnio 7 dalį. Tuo tarpu juridinio asmens dalyvio interesai ne visada gali sutapti su paties juridinio asmens interesais“.²¹⁶ Atsižvelgiant į tai, jų veiksmų vertinimui minėtas LR CK straipsnis nėra taikomas, o atsakomybė kyla pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį.²¹⁷

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką pastebėtina, jog labai dažnai bylose, kuriose ieškovas siekia, kad juridinio asmens dalyvis įvykdytų juridinio asmens prievolę kreditoriui, pastarasis taip pat yra ir juridinio asmens valdymo organas (direktorius). Todėl gali kilti klausimas, vadovo ar akcininko atsakomybės modeliu galėtų būti grindžiama tokio asmens atsakomybė? O gal ieškovas visais atvejais turi teisę pasirinkti, kuriuo pagrindu reikšti ieškinį?

LAT analizuodamas tokią situaciją yra nurodęs, kad: „Tuo atveju, kai juridinio asmens dalyvis yra ir juridinio asmens valdymo organas, juridinio asmens dalyvio ir jo valdymo organo interesų skirtumas labai sumažėja. Tokiu atveju ieškovas sprendžia, koks atsakomybės kilimo pagrindas

²¹⁴ Petroševičienė, O. Kapitalo palaikymas...// ten pat, p. 113.

²¹⁵ Tikniūtė, A. Juridinio asmens valdymo...// ten pat, p. 60.

²¹⁶ LAT 2008-10-22 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-509/2008; 2009-06-01 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-244/2009.

²¹⁷ Ten pat.

taikytinas, ir tai jis gali išreikšti ieškinyje nurodydamas savo reikalavimų pagrindą“.²¹⁸ Toks teismo išaiškinimas gali sudaryti įspūdį, jog ieškovas kiekvienoje situacijoje gali rinktis, koku pagrindu reikšti ieškinį atsakovui. Bet taip teigti būtų klaidinga, nes skiriasi ne tik juridinio asmens dalyvių ir valdymo organų narių interesai, tačiau jie taip pat turi skirtingas pareigas bei atlieka bendrovėje skirtingas funkcijas. Atsižvelgiant į tai, šių subjektų atsakomybė kyla skirtingais pagrindais, todėl atitinkamai turi būti įrodinėjamos skirtingos atsakomybės sąlygos.

Vėlesnėje nutartyje LAT pažymėjo, kad esminis dalyvio ir vadovo teisinės padėties skirtumas yra susijęs su jų atliekamomis funkcijomis. Teismas išaiškino, kad: „Bendrovių teisės doktrinoje vadovais laikomi ir vykduojantieji (valdymo organų nariai) ir nevykduojantieji vadovai (priežiūros organų nariai). Atsižvelgiant į tai, vadovu laikytinas valdymo ar priežiūros organo narys, kurio veikla susijusi su kasdienės juridinio asmens veiklos organizavimu ir tokios veiklos priežiūra. Dalyvis yra bendrovės kapitalo teikėjas ir bendrovės organo – dalyvių susirinkimo narys. Dalyvių susirinkimas nelaikomas valdymo organu (LR CK 2.82 straipsnio 2 dalis), nes neatlieka valdymo organui būdingų kasdienės veiklos organizavimo funkcijų. Tačiau dalyvių susirinkimas sprendžia neišeidamas už jam įstatymo priskirtos kompetencijos ribų svarbiausius ir paprastai su ilgalaikė bendrovės veiklos perspektyva susijusius, nekasdienius veiklos klausimus, todėl dalyvių veikla kasacinio teismo vadinama strateginiu bendrovės valdymu. Atsižvelgiant į šių funkcijų skirtingumą, civilinės atsakomybės bylose *kiekvienam konkrečiam atvejui spręstina, ar byloje atsakovu nurodytas asmuo atliko vadovui ar dalyviui būdingas funkcijas*“.²¹⁹ Kaip jau šiame darbe buvo akcentuota, juridinio asmens dalyvio ir valdymo organo atsakomybės pagrindai yra skirtingi. Vadovo civilinė atsakomybė grindžiama jo specialiuoju ar fiduciarinių pareigų pažeidimu, o ne vien aplinkybe, kad juridinis asmuo negali padengti skolos savo kreditoriams. Tuo tarpu dalyvis fiduciarinių pareigų juridiniam asmeniui neturi.²²⁰ Dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės gali būti įgyvendinama remiantis tik bendraisiais prievolinės teisės principais, o visų pirma, sąžiningumo, draudimo piktnaudžiauti teise. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju, kai vienintelis juridinio asmens dalyvis taip pat yra ir juridinio asmens vadovas, reikia nustatyti, kokias pareigas bei funkcijas bendrovėje įgyvendindamas jis pažeidė ieškovo teises, nes nuo to priklauso atsakomybės pagrindas ir įrodinėtinos aplinkybės. Byloje keliant valdymo organo atsakomybės klausimą turi būti

²¹⁸ LAT 2011-02-28 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-76/2011.

²¹⁹ LAT 2012-02-01 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-19/2012.

²²⁰ Nors Lietuvos teisės doktrinoje buvo siūlymų išorinį juridinio asmens dalyvio atsakomybės modelį pakeisti vidiniu atsakomybės modeliu, kuris būtų grindžiamas fiduciarinės pareigos juridiniam asmeniui egzistavimui, tačiau Lietuvos teisiniame reguliavime tokie pasiūlymai nebuvo įgyvendinti. Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos...// ten pat, p. 155-161.

įrodinėjamos deliktinės atsakomybės sąlygos, tame tarpe neteisėti veiksmai, kaltė bei žala (LR CK 6.246 – 6.249 str.), o kalbat apie juridinio asmens dalyvio atsakomybę kaltė nėra šio instituto taikymo sąlyga. Be to, taikant atsakomybę dalyviui įrodinėjami ne neteisėti, o nesąžiningi dalyvio veiksmai bei juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės (LR CK 2.50 str. 3 d.).

Svarbu akcentuoti ir tai, kad juridinio asmens dalyvio atsakomybės taikymas laikytinas įstatymine kreditorių teisių apsaugos priemone, kuri turėtų būti taikoma tik išimtiniais atvejais, nesant kitų galimų atsakovo atsakomybės pagrindų. Todėl, jei nustatoma, kad asmuo savo veiksmais arba neveikimu pažeidė teisės aktų nuostatas ar fiduciarines pareigas juridiniam asmeniui, jis turėtų už tokį pažeidimą atsakyti tiesiogiai, įrodžius visas deliktinės atsakomybės sąlygas (LR CK 6.246 – 6.249 str.). Akcentuotina, kad Lietuvos teismams pavyzdžiu turėtų būti Anglijos teismų pozicija, kuri prioritetą teikia ribotos atsakomybės principo taikymui ir tik nesant kitų pagrindų, akcininkas įpareigojamas atsakyti už bendrovės prievolę kreditoriui.

3.3.2. Akcijų turėjimas kaip prielaida taikyti atsakomybę juridinio asmens dalyviui

Lietuvos teismų praktikoje yra pažymėta, kad sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės svarbu įvertinti jo vaidmenį ir realią galimybę daryti įtaką juridinio asmens veiklai.²²¹ Tačiau svarbu pastebėti, kad akcininko galimybė daryti įtaką bendrovės veiklai dažnai yra siejama tik su formaliu kriterijumi – turimų akcijų skaičiumi.

LAT yra išaiškinęs, kad tais atvejais, kai bendrovėje nesudaryta valdyba ir nebelieka bendrovės vadovo, kurių kompetencijai yra priskirtas visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimas, tai pareiga sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą atitenka akcininkams, turintiems ne mažiau kaip 10 proc. bendrovės akcijų (LR ABĮ 23 straipsnio 1-3 dalys, 2003 m. gruodžio 11 d. redakcija Nr. IX-1889).²²² Tokia LAT suformuota pozicija tais pačiais metais nagrinėtoje byloje vadovavosi ir LApT.²²³ Šioje byloje ieškinyje buvo grindžiamas akcininkų *neveikimu*, t.y. teisinės pareigos inicijuoti bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą, kuriame būtų sprendžiama dėl įstatyme nurodytų privalomų spresti klausimų, nevykdymu. Teismas pažymėjo, kad subjektais, privalančiais subsidiariai atsakyti pagal juridinio asmens prievolės LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindą yra *visi akcininkai*, turėję visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisinę pareigą. Todėl LApT, kaip ir LAT, sprenddamas akcininkų atsakomybės klausimą dėl teisinės

²²¹ LAT 2009-04-03 nutartis, c. b. Nr. 3K-3-147/2009.

²²² LAT 2009-07-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

²²³ LApT 2009-09-07 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-82/2009.

pareigos inicijuoti visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą, vadovavosi LR ABĮ, pagal kurią teisinė pareiga veikti tokiu atveju tenka akcininkams, turintiems ne mažiau kaip 10 proc. bendrovės akcijų. Taigi tais atvejais, kai įstatymai numato tam tikrų akcininko pareigų įgyvendinimą, priklausantį nuo turimo akcijų skaičiaus, tikslinga ir netgi privaloma atsižvelgti į akcininko turimų akcijų skaičių. Kitais atvejais, akcijų skaičius gali neatskleisti realaus akcininko vaidmens ir jo galimybės daryti įtaką bendrovėje priimamiems sprendimams, pavyzdžiui, kai akcininkų sutartyse yra numatytos teisės ir pareigos neproporcingos akcininko turimam akcijų skaičiui.

Galima ir kita situacija, kai akcininkas, valdantis nedidelį akcijų kiekį ir neturintis lemiamos įtakos visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo priėmimui, taip pat balsuoja už jam naudingą, tačiau kreditorių interesus pažeidžiantį sprendimą arba nors ir balsuoja prieš, tačiau realiai pasinaudoja tokio sprendimo sukurtomis teisinėmis pasekmėmis (pavyzdžiui, priimama tokio sprendimo pagrindu išmokamus dividendus žinodamas, kad bendrovės finansinė būklė yra sudėtinga ir kad bendrovė negali atsiskaityti su kreditoriais). LAT esant tokiai situacijai yra konstatavęs, kad: „Akcininkas, nors ir neturintis lemiamos įtakos visuotinio akcininko sprendimų priėmimui, elgdamasis nesąžiningai visuotiniame akcininkų susirinkime balsuoja už jo paties naudai priimamą sprendimą ir realiai pasinaudoja tokio sprendimo sukurtomis teisinėmis pasekmėmis, tai tokiam akcininkui, esant kitoms būtinoms atsakomybės sąlygoms, gali būti taikoma CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nustatyta subsidiarioji atsakomybė už juridinio asmens prievoles“.²²⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad teismas šioje byloje taip pat atsižvelgė į tai, jog byloje nebuvo duomenų, kad akcininkas, pagal turimą akcijų skaičių (25 proc.) neturintis lemiamos įtakos visuotiniame akcininkų susirinkime, priimant ieškovo teises pažeidžiantį sprendimą būtų išreiškęs nesutikimą su ginčijamu sprendimu arba, kad akcininkas priimant šį sprendimą būtų išreiškęs ne tikrąją savo valią. Priešingai, byloje buvo nustatytas abiejų akcininkų, tame tarpe ir akcininko, turinčio tik 25 proc. akcijų, suinteresuotumas dėl sprendimo priėmimo ir tai, kad abu akcininkai siekė, jog toks sprendimas būtų priimtas, nes jis tenkino abiejų akcininkų ir jų šeimos narių interesus. Analogiškos pozicijos laikėsi ir kitoje byloje panašias aplinkybes vertindamas LAPT.²²⁵ Nors vienas iš atsakovų civilinėje byloje turėjo tik 10 proc. ieškovo akcijų, tačiau buvo nustatyta, kad būtent jis ar su juo susiję tretieji asmenys pirmiausia buvo suinteresuoti teisių ir pareigų, kylančių iš lizingo sutarties, perleidimu. Todėl teismas priimdamas sprendimą šioje atsižvelgė ne tik į formalų kriterijų, t.y. atsakovo turimų

²²⁴ LAT 2009-11-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-486/2009.

²²⁵ LAPT 2011-01-11 d. nutartis, c. b. Nr. 2-195/2011.

akcijų skaičių, tačiau kartu įvertinęs mažojo akcininko suinteresuotumą priimamu sprendimu, įpareigojo jį su kitu atsakovu solidariai atsakyti už juridinio asmens prievolės kreditoriams.

Taigi analizuotose bylose teismo priimti sprendimai leidžia daryti išvadą, jog teismas ne tik vertina akcininko galimybę daryti įtaką bendrovės veiklai ir joje priimamiems sprendimams priklausomai nuo jo turimų akcijų skaičiaus, tačiau kiekvienu konkrečiu atveju taip pat atsižvelgia ir kitas reikšmingas aplinkybes, tokias kaip akcininko suinteresuotumą priimtu sprendimu, jo pagrindu akcininko gaunamą naudą ir kt. Dar daugiau, galima netgi įžvelgti, kad Lietuvos teismų praktika formuojasi ta linkme, jog sprendžiant dėl akcininko atsakomybės pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį, atsakovo turimas akcijų skaičius nėra laikomas lemiamu kriterijumi, o tik vienu iš daugelio kiekvienu konkrečiu atveju vertinant aplinkybių visumą. Todėl kyla klausimas, ar apskritai akcijų turėjimas visais atvejais yra būtina sąlyga, kad asmenį būtų galima pripažinti atsakingu už juridinio asmens prievolės pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį? Atsižvelgiant į bendrosios teisės tradicijos valstybių patirtį, galima numatyti praktikoje susiklostant tokią situaciją, kai asmuo, oficialiai neturintis nei vienos bendrovės akcijos, faktiškai kontroliuos jos veiklai bei darys įtaką joje priimamiems sprendimams. Svarbu paminėti ir tai, kad Lietuvos teismų praktikoje jau buvo nagrinėta byla,²²⁶ kurioje teismas nustatė, kad akcininkai, grėšiant bankroto bylos juridiniam asmeniui iškėlimui, apiformino akcijų perdavimą, o po to ir akcijų pardavimą neegzistuojančiam asmeniui. Byloje taip pat buvo nustatyta, kad juridinio asmens vadovu buvo paskirtas pensininkas, iš kurio žalos išieškoti nepavyktų, nes turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą, jis neturėjo. Taigi yra pagrindas manyti, kad Lietuvos teismų praktikoje pasitaikys ir daugiau tokių atvejų, kuomet siekiant išvengti atsakomybės už juridinio asmens prievolės, akcijos bus perleidžiamos asocialiems, neseniai pilnametystės sulaukusiems ir (ar) turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą, neturintiems asmenims. Todėl nenumačius galimybės asmenį, nors oficialiai ir neturinčio nei vienos bendrovės akcijos, tačiau faktiškai kontroliavusį bendrovės veiklą ir įtakojusį, inicijavusį joje priimamus sprendimus, pripažinti atsakingu už bendrovės prievolės kreditoriams, išliks reali galimybė prisidengus kitais asmenimis piktnaudžiauti ribotos atsakomybės principu ir išvengti turtinės atsakomybės tais atvejais, kai bendrovė dėl asmens, *de facto* veikiančio kaip akcininkas, nesąžiningų veiksmų negali įvykdyti prievolės kreditoriui. LR CK 1.5 straipsnio 1 dalis įtvirtina visų civilinių teisinių santykių subjektų pareigą elgtis teisingai, protingai ir sąžiningai, todėl net ir ties asmenys, kurie oficialiai nėra juridinio asmens dalyviai, piktnaudžiaudami ribotos atsakomybės juridinio asmens teisine forma, pažeidžia minėtus principus.

²²⁶ LApT 2009-09-07 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-82/2009.

3.3.3. Atsakomybė kreditoriui pagal bendrovės prievolės – solidari ar dalinė?

Pagal Lietuvos teisinį reguliavimą, esant skolininkų daugetu, teismas turi identifikuoti ir sprendime nurodyti jų atsakomybės rūšį. Anglijoje 1986 m. Nemokumo įstatymo 76 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta, kad tuo atveju, kai ribotos atsakomybės principas yra netaikomas, dalyvių ir (ar) bendrovės vadovų atsakomybė yra solidari.²²⁷ Tuo tarpu LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje yra tiesiog numatyta, kad: „Kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai.“ Taigi įstatymo raidė aiškiai įtvirtina subsidiarią dalyvio atsakomybę santykiyje su juridiniu asmeniu. Jos esminis požymis tas, kad subsidiarus skolininkas atsako kreditoriui papildomai greta pagrindinio skolininko, t.y. tada ir tiek, kiek prievolės neįvykdo pagrindinis skolininkas.²²⁸ Tačiau tuo atveju, jei pagal kreditoriaus pareikštą ieškinį byloje siekiama, kad už bendrovės prievolės atsakytų daugiau nei vienas juridinio asmens dalyvis, ir byloje vis dėlto nustatoma, kad visų ar bent jau daugiau nei vieno dalyvio nesąžiningi veiksmai lėmė juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui, jų tarpusavio atsakomybės pobūdis pagal minėtą LR CK nuostatą nėra aiškus, t.y. įstatyme *expressis verbis* nėra nurodyta ar dalyvių atsakomybė esant skolininkų daugetu yra dalinė, ar solidari. Pagal bendrąją prezumpciją, skolininkų daugeto atveju atsakomybė yra dalinė (LR CK 6.5 str.). Ši norma įtvirtina ir antrąją prezumpciją – dalinės prievolės šalių dalys yra lygios, kas reiškia, kad esant skolininkų daugetu visi skolininkai privalo įvykdyti prievolę kreditoriui lygiomis dalimis. Kita vertus, šią prezumpciją gali paneigti įstatymas arba šalių susitarimas.²²⁹ Galbūt įstatymo leidejas, atsižvelgdamas į tai, kad atsakomybės juridinio asmens dalyviui taikymas yra specialus kreditorių teisių gynimo būdas, turėtų nustatyti specialias dalyvių tarpusavio atsakomybės taisykles, taip kaip yra reguliuojama partnerių atsakomybė pagal bendras prievolės (LR CK 6.975 str.) ir numatyti, kad akcininkai pagal juridinio asmens prievolės kreditoriui atsako proporcingai jų turimam akcijų skaičiui? Kita vertus, jei atsižvelgsime į tai, kad akcijų skaičius ne visada atskleidžia akcininko realų vaidmenį, įtaką bendrovėje, atsakomybės siejimas su turimų akcijų skaičiumi nebus racionalus. Be to, dalinės atsakomybės nustatymas apskrintų kreditoriaus galimybę išieškoti skolą ir iš nesąžiningų juridinio asmens dalyvių, kas apskritai gali paneigti atsakomybės juridinio asmens dalyviui taikymo tikslingumą.

²²⁷ Davies, L. P. Gower and Davies' Principles...// ten pat, p. 177; The Insolvency Act 1986.

²²⁸ LAT 2009-07-09 d. nutartis, c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

²²⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras...// ten pat, p. 23.

Pastebėtina, kad LAT AB „*Göllner expedition*“ byloje (kurioje buvo suformuotos bene svarbiausios LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos aiškinimo ir taikymo taisyklės) teismas taikė dalinę atsakovų atsakomybę ir iš kiekvieno priteisė po 56 565,98 Lt ieškovo nuostoliams atlyginti. Tuo tarpu vėlesnėje teismų praktikoje buvo taikoma solidari atsakovų atsakomybė, tiesiog konstatuojant, kad: „abu atsakovai veikė išvien, todėl jiems taikytina solidari atsakomybė ieškovo atžvilgiu“,²³⁰ arba lakoniškai nurodant, kad „bendrai padarę žalos asmenys nukentėjusiam asmeniui atsako solidariai (CK 6.279 str. 1 d.)“.²³¹ Pažymėtina, kad solidarioji skolininkų atsakomybė paprastai nepreziumuojama, išskyrus įstatymines išimtis. Viena iš specialiųjų prezumpcijų yra nustatyta LR CK 6.6 straipsnio 3 dalyje, kuri numato, kad skolininkų solidarioji pareiga preziumuojama, jeigu prievolė susijusi su kelių asmenų veiksmais padarytos žalos atlyginimu. Tačiau šios prezumpcijos taikymas analizuojamu atveju kvestionuotinas dėl to, kad dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės grindžiama ne jo asmeniniais neteisėtais veiksmais padaryta žala, o bendrovės *negalėjimu įvykdyti prievolės* kreditoriui dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų. Todėl, darbo autorės nuomone, nėra pagrįstas teismo sprendimas taikyti solidarią dalyvių atsakomybę, remiantis ir LR CK 6.279 straipsnio 1 d., kadangi deliktinė atsakomybė pagal šį straipsnį taikoma už kelių asmenų bendrai padarytą žalą.

Kita vertus, analizuojant LR CK 6.6 straipsnio 3 dalies ir 6.279 straipsnio 1 dalies normų turinį, darytina išvada, kad įstatymų leidejas solidarios atsakomybės taikymą sieja, visų pirma, su atsakovų bendrų veiksmų konstatavimu. Be to, LAT ankstesnėje byloje²³² yra pažymėjęs, kad CK 6.6 straipsnio 3 dalies ir 6.279 straipsnio 1 dalies normos gali būti taikomos, t.y. atsakomybė yra solidari, kai ne vienam asmeniui yra priskirtina visa žala arba aiški jos dalis, o priežastinio ryšio tarp atsakovų veiksmų ir atsiradusios žalos pobūdis yra vienodas. Atsižvelgiant į tai, kad dalyvio atsakomybė kreditoriams už juridinio asmens prievolės nėra civilinė atsakomybė, tiesioginis minėtų LR CK normų taikymas nėra galimas, tačiau byloje nustačius, bendrus nesąžiningus atsakovų veiksmus (neveikimą), turėjusius įtakos juridinio asmens neatsiskaitymui su ieškovu, taip pat tai, kad priežastinio ryšio tarp atsakovų veiksmų ir negalėjimo įvykdyti prievolės pobūdis yra vienodas, jiems galėtų būti taikoma solidari atsakomybė ieškovo atžvilgiu. Tuo tarpu, kai priežastinio ryšio tarp atsakovų veiksmų (neveikimo) ir negalėjimo įvykdyti prievolės pobūdis yra skirtingas, t.y. kai vieno atsakovo veiksmai (neveikimas) buvo tiesioginė juridinio asmens negalėjimo įvykdyti

²³⁰ LApT 2011-01-11 d. nutartis, c. b. Nr. 2-195/2011.

²³¹ LApT 2012-04-10 d. nutartis, c. b. Nr. 2A-725/2012.

²³² LAT 2007-11-26 d. nutartis, c. b. byloje Nr. 3K-7-345/2007.

prievolių kreditoriams priešastis, o kito veiksmai (neveikimas) tik netiesiogiai lėmė juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolių, atsakovams turėtų būti taikoma dalinė atsakomybė.

3.4. Skyriaus apibendrinimas

Apibendrinat šiame skyriuje analizuotas bylas, pastebėtina, kad Anglijos teismai atsakomybės už bendrovės prievoles kreditoriams taikymo subjektų ratą traktuoja plačiau, t.y. atsakomybės subjektais gali būti pripažįstami ne tik bendrovės akcininkai, bet ir bendrovės vadovas, kiti vadovaujančias pareigas užimantys asmenys. Tokios praktikos tendencijos kelia abejones, ar teismai taip plačiai traktuodami asmenų, kurie pakėlus bendrovės šydą, gali būti pripažinti atsakingais už bendrovės prievoles kreditoriams, ratą, nepaneigia bendrovių teisėje fundamentalaus ribotos atsakomybės principo. Jei potencialiais atsakomybės subjektais iš tiesų galima laikyti ir juridinio asmens vadovus bei kitus vadovaujančius asmenis, tai iš esmės padidins šių asmenų atsakomybės riziką, kas lems pernelyg atsargius vadovų sprendimus bei kartu siekiamą gauti atlygį už savo darbą.

JAV teismų praktika šiuo klausimu yra dar liberalesnė, nes kaip šiame skyriuje analizuotose bylose priimti sprendimai parodė, atsakomybės už bendrovės prievoles kreditoriams subjektais teismai vis dažniau pripažįsta ir tuos asmenis, kurie formaliai neturi nei vienos bendrovės akcijos, tačiau nustatoma, kad būtent jie realiai kontroliavo bendrovės veiklą ir įtakojo priimamus sprendimus, lėmusius bendrovės negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais.

Pagal LR CK 2.50 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, Lietuvoje už juridinio asmens prievoles kreditoriams gali būti įpareigoti atsakyti tik asmenys, kurie oficialiai yra juridinio asmens akcijų savininkai. Tačiau atsižvelgiant JAV teismų praktikos naujausias tendencijas ir įvertinus realią galimybę piktnaudžiauti ribotos atsakomybės principu prisidengiant kitais asmenimis, Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų numatyti galimybę už juridinio asmens prievoles atsakingu pripažinti ir asmenį, kuris *de facto* veikė kaip juridinio asmens dalyvis.

IŠVADOS

1. JAV ir Anglijos teismų praktika dėl dalyvių atsakomybės pagal bendrovės prievolės taikymo vystosi skirtingomis kryptimis, nes, visų pirma, skiriasi šių valstybių teismų požiūris į ribotos atsakomybės principo neliečiamumą: JAV teismai yra liberalesni ir išimtis iš šio principo taiko dažniau, o Anglijos teismai, priešingai – konservatyvūs ir tik išimtiniais atvejais prioritetą teikia ne ribotos atsakomybės principui. Antra, teismų praktikoje buvo įtvirtinti skirtingi bendrovės šydo pakėlimo instituto taikymo pagrindai: JAV teismų praktikoje susiformavo specialūs pagrindai („kitas aš“ ir „instrumentas“), o Anglijoje bendrovės šydas pakeliamas taikant kitokio pobūdžio bylose susiformavusius institutus (agento, apgaulės ir kt.) arba nustačius, kad bendrovė tėra fasadas, slepiantis tikruosius faktus.
2. Bendrovės šydo pakėlimo instituto problematika JAV susijusi su atsakomybės už bendrovės prievolės kreditoriams taikymu. Tuo tarpu Anglijoje, šio instituto probleminis aspektas susijęs su fundamentalaus ribotos atsakomybės principo nesilaikymu. Be to, Anglijoje bendrovės šydo taikymo instituto teisinės pasekmės yra platesnio pobūdžio ir akcininkas ne visais atvejais yra įpareigojamas atsakyti už bendrovės prievolės kreditoriams.
3. Nors Lietuvoje taikomas dalyvio atsakomybės modelis su tam tikromis išimtimis panašesnis į JAV, tačiau Lietuvos teismams pavyzdžiu turėtų būti Anglijos teismų pozicija, kuri prioritetą teikia ribotos atsakomybės principui ir tik nesant kitų įstatymuose įtvirtintų atsakomybės pagrindų įpareigoja akcininką atsakyti už bendrovės prievolės kreditoriams.
4. Lietuvos jurisprudencijoje ir teisės doktrinoje juridinio asmens dalyvio atsakomybę klaidingai traktuojama kaip deliktinė atsakomybė, nes neatsižvelgiama į tai, jog dalyvis taikant šį institutą įpareigojamas atsakyti ne už savo asmeninę, bet juridinio asmens prievolę kreditoriams, kuri gali kilti iš delikto arba sutartinių bendrovės santykių. Be to, skiriasi dalyvio atsakomybės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos bei tikslai. Taigi dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės nėra civilinė atsakomybė, o šį institutą galima laikyti kitu įstatymu numatytu kreditoriaus civilinių teisių gynimo būdu (LR CK 1.138 str. 8 p.).
5. Bendrovės akcijų turėjimas yra formalus kriterijus, kuris neturi lemiamos reikšmės sprendžiant dėl akcininko galimybės realiai kontroliuoti bendrovės veiklą bei įtakoti joje priimamus sprendimus. Dar daugiau, atsižvelgiant į JAV teismų praktiką bei numatant galimybę piktnaudžiauti ribotos atsakomybės juridinio asmens teisine forma prisidengiant kitais asmenimis, atsakomybės pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį subjektu turėtų būti pripažįstamas ir asmuo, veikęs kaip *de facto* akcininkas.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Uniform Commercial Code [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-06-22].
<<http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>>.
2. California Corporations Code [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-10].
<<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/calawquery?codesection=corp>>.
3. Companies Act 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-06-23].
<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>>.
5. Company Directors Disqualification Act [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-11].
<http://www.bailii.org/uk/legis/num_act/1986/ukpga_19860046_en.pdf>.
6. Insolvency Act 1986 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-06-23].
<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>>.
7. Model Business Corporation Act [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-10].
<<http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf>>.
8. Wisconsin Statute [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-10].
<<http://docs.legis.wisconsin.gov/2009/statutes/statutes/180/XVIII/1835>>.

Specialioji literatūra

Lietuvių kalba

1. Augustaitis A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. Juristas. 2004, Nr. 1.
2. Civilka, M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (1). Juristas, 2006, Nr. 2006/1 (28).
3. Civilka, M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (2). Juristas, 2006, Nr. 2006/2 (29).
4. Bosaitė, A.; Butov S. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
5. Kiršienė, J.; Pakalniškis, V.; Ruškytė, R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
6. Kiršienė, J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. Jurisprudencija, 2002, 31(23).
7. Kiršienė, J.; Tikniūtė, A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles. Jurisprudencija, 2004, Nr. 55(47).
8. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys (vadovas V. Mikelėnas). Vilnius: Justitia, 2001.
9. Mikalonienė, L. Subsidiari akcininko atsakomybė. Teisė, 2010-76.
10. Papijanc, V. Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008.
11. Papijanc, V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. Jurisprudencija, 2008, 10 (112).
12. Petroševičienė, O. Kapitalo palaikymas kaip uždarujų akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2011.
13. Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2006.
14. Tikniūtė, A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema. Jurisprudencija, 2008, 8(110).

15. Tikniūtė, A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. *Jurisprudencija*, 2008, 2(104).
16. Žukas, T. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles (1). *Vadovo pasaulis*, 2003, Nr. 11.

Anglų kalba

1. Alting, C. Piercing the Corporate Veil in American and German Law – Liability of Individuals and Entities: A Comparative View. 2 *Tulsa. J. Comp. & Int'l L.*, 1994-1995.
2. Bainbrige, S. M. Abolishing Veil Piercing. 26 *Journal of Corporate Law*, 2001.
3. Blumberg, I. P.; Strasser, A. K.; Georgakopoulos, L. N.; Gouvin. J. E. *The Law of Corporate Groups: Jurisdiction, Practice, and Procedure*. 2008.
4. Boros, E.; Duns J. *Corporate Law*. Oxford University Press, 2007.
5. Bourne, N. *Bourne on Company Law*. 4th ed. Routledge Cavendish, 2008.
6. Crespi, S. G. The Reverse Pierce Doctrine: Applying Appropriate Standards. 16 *Journal of Corporation Law*, 1990.
7. Davies, L. P. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 7th ed. London: Sweet & Maxwell, 2003.
8. Douglas, C. M. To Know a Veil. 26 *Journal of Corporate Law*, 2000.
9. Easterbrook, H. F.; Fischel, R. D. Limited Liability and the Corporation. 52 *University of Chicago Law Review*, 1985.
10. Gaertner, J. M. Reverse Piercing the Corporate Veil: Should Corporations Owners have it both Ways? 30 *William And Mary Law Review*, 1989.
11. Gevurtz, A. F. Piercing Piercing: An Attempt to Lift the Veil of Confusion Surrounding the Doctrine of Piercing the Corporate Veil. 76 *Oregon Law Review*, 1997.
12. Grantham, R.; Rickett, Ch. *Corporate Personality in the 20th Century*, 1998. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-10].
<<http://books.google.lt/books?id=2fWv87lkT5UC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>>.
13. Hansmann H.; Kraakman R. Toward Unlimited Shareholder Liability for Corporate Torts. 100 *The Yale Law Journal*, 1990-1991.
14. Hicks, A.; Goo, H.S. *Cases & Materials on Company Law*. 6th ed. Oxford University Press, 2008.
15. Kahn-Freund, O. Some Reflections on Company Law Reform. *The Modern Law Review*, 1944.
16. Krendl, S. C.; Krendl, R. J. Piercing The Corporate Veil: Focusing The Inquiry. *Denver Law Journal*, Vol. 55, No. 1, 1978. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-13].
<<http://www.krendl.com/CM/Publications/Piercing-Corporate-Veil.asp>>.
17. Levickaitė, I. Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law? *International Journal of Baltic Law*, Vol. 1, No. 4, 2004.
18. Loewenstein, J. M. Veil Piercing to Non-Owners: A Practical and Theoretical Inquiry. 41 *Seton Hall Law Review*, 2011.
19. Morrissey, J. D. Piercing All the Veils: Applying an Established Doctrine to a New Business Order. 32 *Journal of Corporation Law*, 2006-2007.
20. Ottolenghi, S. From Peeping Behind the Corporate Veil, to Ignoring it Completely. 53 *The Modern Law Review*, 1990.
21. Peter, B. Oh. Veil-Piercing. 89 *Texas Law Review*, 2010-2011.
22. Rands, J. W. Domination of a Subsidiary by a Parent. 32 *Indiana Law Review*, 1999.
23. Sealy, L.; Worthington S. *Cases and Materials in Company Law*. 8th ed. Oxford University Press, 2008.
24. Vandekerckhove K. *Piercing the Corporate Veil*. European Company Law series, 2 Kluwer Law International, 2007.
25. Wormser, M. Piercing the Veil of Corporate Entity, 12 *Columbia Law Review*, 1912.
26. Wormser, M. The Disregard of the Corporate Fiction an Allied Corporation Problems, 8-9, 1927.

Lietuvos Respublikos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Göllner spedition“ v. Stasys Beinorius, Jūratė Beinorienė*, Nr. 3K-3-124/2004.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Saulėtekis“ v. I. K., L. M. ir R. P.*, Nr. 3K-3-604/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. B., I. V., I. Z. A. v. daugiabučio namo savininkų bendrija „Medvėgalis“, UAB „Telšių šilumos tinklai“*, Nr. 3K-4-345/2007.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Alaja“ ir ko“ v. K. A. ir V. A.*, Nr. 3K-3-509/2008.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. kooperatinė bendrovė „Kėdainių šilas“, A. B., S. T., R. K., K. Ž., G. Ž. ir miško savininkų kooperatyvas „Aukštaitijos šilas“*, Nr. 3K-3-147/2009.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“*, Nr. 3K-3-244/2009.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.*, Nr. 3K-3-329/2009.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Čeltaura“ v. A. K. Č., Š. Č., L. Č. ir R. Č.*, Nr. 3K-3-486/2009.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „PANEVĖŽIO GELŽBETONIS“ v. L. G.*, Nr. 3K-3-576/2009.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. UAB „Via Nota“, V. J.*, Nr. 3K-3-76/2012.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Klaipėdos šaldytuvų terminalas“ v. J. G., A.K. (A. K.)*, Nr. 3K-3-118/2011.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G.*, Nr. 3K-3-19/2012.
13. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *Austrijos įmonė OMV Refining & Marketing, Gmbh v. A. P.*, Nr. 2A-250/2007.
14. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vasario leidykla“ v. T. V. ir I. V.*, Nr. 2A-82/2009.
15. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ost Logistik“ v. UAB „Darstra grupė“, D. S.*, Nr. 2A-145/2010.
16. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Domi“ v. UAB „Ernevilis“, RUAB „Domi grupė“*, Nr. 2-195/2011.
17. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Sansvaja“ v. R. B., K. S. ir L. G.*, Nr. 2A-725/2012.

Užsienio valstybių teismų praktika

JAV teismų praktika

1. *Angelo Tomasso, Inc. v. Armor Constr. & Paving, Inc.*, 447 A.2d 406 (Conn. 1982).
2. *Amsted Industries, Inc. v. Pollak Industries, Inc.*, 382 N.E.2d 393 (III. App. Ct. 1978).
3. *Associated Vendors, Inc. v. Oakland Meat Packing, Co.*, 26 Cal. Rptr. (Cal. Dist. Ct. App. 1963).
4. *Automotriz del Golfo de California v. Resnick*, 306 P.2d 1 (Cal. 1957).
5. *Bank of the United States v. Deveaux*, 9 U.S. (5 Cr.) 61 (1809).
6. *Berkey v. Third Avenue Railway Co.*, 244 N.Y. 84, 95 155 N.E. 58 (1926).
7. *Brunswick Corporation v. Harry Waxman*, 599 F.2d 34 (2d. Cir 1979).
8. *Cheaney v. Ocean S.S. Co.*, 19 S.E. 33, 35 (Ga. 1893).
9. *Craig v. Lake Absetos of Quebec, Ltd.*, 843 F.2d (3d. Cir 1988).
10. *Firstmark Capital Corp. v. Hempel Fin. Corp.*, 859 F.2d 92 (9th Cir. 1988).

11. *Fontana v. TLD Builders, Inc.*, 840 N.E.2d 767 (III. App. Ct. 2005).
12. *Hamilton v. Water Whole Intern. Corp.*, 302 Fed. Appx. (10th Cir. 2008).
13. *In re Palmer Trading, Inc.*, 695 F.2d 1012 (7th Cir. 1983).
14. *Phillips v. Englewood Post No. 322 Veterans of Foreign Wars of the U.S.*, 139 P.3d (Colo. 2006).
15. *Kingston Dry Dock Co. v. Lake Champlain Transp. Co.*, 31 F.2d (2d Cir. 1929).
16. *Labadie Coal Co. v. Black*, 672 F.2d 92 (D.C. Cir. 1982).
17. *LaFond v. Basham*, 683 P.2d 367 (Colo. App. 1984).
18. *Leonard v. McMorris*, 63 P.3d 323 (Colo. 2003).
19. *Logix Dev. Corp. v. Faherty*, (Cal. Ct. App. Apr. 13, 2007).
20. *Martin v. Freeman*, No. 11CA0145, 2012 WL 311660 (Colo. App. Feb. 2, 2012).
21. *Matter of Federal Deposit Insurance Corporation v. Conte*, 204 A.D.2d 845 (3rd Dept., 1994).
22. *McCallum Family L.L.C. v. Winger*, 221 P.3d. 69 (Colo. App. 2009).
23. *Moore & Moore Drilling Co. v. White*, 345 S.W.2d 550 (Tex. App.1961).
24. *Pepper v. Litton*, 308 U.S. 295, 310-12 (1939).
25. *Riddle v. Leuschner*, 335 P. 2d 107 (Cal.1959).
26. *Ruppa v. American States, Ins. Co.*, 91 Wis.2d 628 N.W.2d 318 (1979).
27. *SEC v. Hickey*, 322 F.3d 1123 (9th Cir. 2003).
28. *Start v. Coker*, 20 Cal. 2d 839, 129 P.2d 390 (1942).
29. *Tanzi v. Fiberglass Swimming Pools, Inc.*, 414 A.2d 484 (R.I. 1980).
30. *United States of America v. Jon-T Chemicals, Inc.*, 768 F.2d (5th Cir. 1985).
31. *United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Co.*, 142 F. 247 (C.C.E.D. Wis. 1905).

Anglijos teismų praktika

1. *Adams v. Cape Industries Plc* [1990] 2 WLR 657.
2. *Beckett Investment Management v. Hall* [2007] ICR 1539 (A.C.).
3. *Daimler Company Ltd v. Continental Tyre and Rubber Co (Great Britain) Ltd* [1916] 2 AC 307.
4. *DHN Food Distributions Ltd v. Tower Hamlets London Borough Council* [1976] 1 WRL 852.
5. *Gilford Motor Co Ltd v. Horne* [1933] Ch 935.
6. *Gramophone & Typewriter Ltd v. Stanley* [1908] 2KB 89.
7. *In Re FG (Films) Ltd* [1953] 1 WLR 483.
8. *Trebanog Working Mens Club & Institute Ltd v. MacDonald* [1940] 1 KB 576.
9. *JJ Harison (Properties) Ltd v. Harrison* [2001] EWCA Civ 1467.
10. *Jones v. Lipman* [1962] 1 WLR 832.
11. *Macaura v. Northern Assurance Co Ltd* [1925] AC 619.
12. *Lee v. Lee's Air Farming Ltd* [1961] AC 12.
13. *Rainham Chemical Works Ltd (In Liquidation) v. Belvedere Fish Guano Co* [1921] 2 AC 465.
14. *Re Produce Marketing Consortium Ltd (No 2)* [1989] 5 BCC 569.
15. *Salomon v. A. Salomon & Co Ltd* [1897] AC 22.
16. *Smith, Stone & Knight Ltd v. Birmingham Corporation* [1939] 4 All ER 116.
17. *Tate Access Floors Inc v. Boswell* [1991] Ch 512.
18. *VTB Capital Plc v. Nutritek International Corp & Others* [2012] EWCA Civ 808.
19. *Woolfson v. Strathclyde Regional Council* [1978] SLT 159.
20. *Yukong Line Ltd v. Rendsburg Inv Corp* [1998] 2 BCLC 485.

Europos Teisingumo Teismo teismų praktika

1. Pagal Danijos Europos Teisingumo Teismui pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl EB sutarties 52, 56 ir 58 straipsnių pateiktas išaiškinimas byloje tarp *Centros Ltd ir Erhvs-og Selskabsstyrelsem*, bylos Nr. C-212/97. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-11-11]. <<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihmlang=en&lng1=en,lt&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,e t,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=234760:cs>>.

Bendrovės akcininkų atsakomybės ypatumai JAV ir Anglijoje.

Ko galėtų pasimokyti Lietuva?

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjami bendrovės akcininkų atsakomybės ypatumai JAV, Anglijoje ir Lietuvoje. Pirmoje darbo dalyje apžvelgiamos ribotos atsakomybės principo ir išimčių iš šio principo susiformavimo ištakos JAV, Anglijos teismų praktikoje bei jų įtvirtinimas LR CK. Antroje darbo dalyje, remiantis JAV, Anglijos ir Lietuvos teismų praktika, analizuojami pagrindiniai išimčių ir ribotos atsakomybės principo taikymo pagrindai JAV ir Anglijoje bei LR CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos taikymo sąlygos. Pagal JAV ir Anglijos teismų suformuotą praktiką, bendrovės prievolės kreditoriams gali kilti iš delikto arba sutartinių santykių, todėl darbe aptariamas kreditorių skirstymas į savanoriškus ir nesavanoriškus kreditorius. Šioje darbo dalyje taip pat aptariamas savanoriškas, nesavanoriškas bei atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas t.y. kai už akcininko prievolės kreditoriams įpareigojama atsakyti pati bendrovė. Trečioje darbo dalyje nagrinėjama problematika, susijusi su subjektais, kurie gali būti įpareigoti atsakyti už bendrovės prievolės kreditoriams. Atsižvelgiant į JAV ir Anglijos teismų praktiką bei doktrinoje pateikiamas analizes, darbe siekiama identifikuoti atsakomybės už bendrovės prievolės instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje probleminius aspektus bei pateikti galimus jų sprendimo variantus, taip pat numatyti galimas tolimesnes šio instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje tendencijas.

Reikšminiai žodžiai: *ribotos atsakomybės principas, bendrovės šydo pakėlimas, akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės, deliktinės ir sutartinės bendrovės prievolės, savanoriški ir nesavanoriški kreditoriai, savanoriškas, nesavanoriškas ir atvirkštinis bendrovės šydo pakėlimas, de facto akcininkas.*

**Shareholder's liability in the United States and England.
What can learn Lithuania?**

SUMMARY

Master's thesis examines shareholder's liability for the corporate obligations in the United States, England and Lithuania. The first part gives an overview of limited liability and the exceptions to this principle formation in the U.S., England case law and the consolidation in the Civil Code of the Republic of Lithuania. In the second part, in accordance with the U.S., England and Lithuania judicial practice, are analyzed the main exceptions to the principle of limited liability in the U.S. and England as well as conditions laid down in the Civil Code of the Republic of Lithuania Article 2.50 paragraph 3. According to the U.S. and England case law, the corporate obligations to creditors may result from tort or contractual relations, therefore creditors are divided into voluntary and involuntary creditors. In this part also discussed voluntary, involuntary and reverse piercing the veil, when the corporate is held liable to creditors for shareholders obligations. The third part deals with problematic aspects that are related with the subjects that may be held liable for the corporate obligations to creditors. By analyzing the U.S. and England case law and doctrine, in this work are identified problematic aspects of shareholder's liability for the corporate obligations in Lithuania case law and presented possible solutions to them, as well as possible tendencies of Lithuania practice in the area of shareholder's liability.

Keywords: *the principle of limited liability, piercing the corporate veil, shareholder liability for the corporate obligations, tort and contractual obligations of the corporate, voluntary and involuntary creditors, voluntary, involuntary and reverse piercing the corporate veil, de facto shareholder.*